

АРХИВ

Abbas
Sinhé

ABBAS SIHHƏT

1874-1918

~~S. H. S. I. N. I. N~~

redaqtesilə

AZƏRNƏŞR

Bakı — 1935

AZƏRB. MƏRKƏZİ
DƏVLƏT KİTABXANASI
IV. 278/44

0429

07/28

ƏSƏRLƏRİ

АРХИВ

Toplaşma tərtibatı salanı

~~2019/2016~~

Azərbaycan Mərkəzi
Dövlət Kitabxanası
4279

AZƏRNƏŞR

Bədii ədəbiyyat şöbəsi

ABBAS SIHHƏT 294.3621

1935

206

C-50

qaybolyň gəssam . *Haçyza*
çäkmişdir

Texredaqtoru: *Z. Aqajev*

Buraçyçyşy: *Hysniýe Zejnally*

ABBAS SIHHƏT HAQQYND A

ABBAS SİHHƏT HAQQINDA

„İstərəm qacmaq, lakin jyk aqıy jol da joquş,
Nasıl ucun qanadı sınımış, əzilmiş bir quş?“,

A. SİHHƏT

Bu kitab ilə, oqucuja XX əsr, inqلابdan əvvəlki şeirmiz və ədəbijjatımızın gərəkəmi nuyatəndələrindən biri olan Mirzə Abbasqulu Sihhət təqdim olunur. Hələ də dərın təhlil və tədqiqdən kecirilməmiş tam marqsizm metodolozisi ilə işlənməmiş, qiymətləndirilməmiş ədəbijjat tariximizdə A. S i h h ə t jərəbçılıq də daha xam material olaraq qalmışdır. Myasirləri icərisində S i h h ə t q ə dər «unudulmuş qalan» və lajiq olduqu təhlil və tədqiqə nail olmajan jazbçılar olduqca azdır. İndijə qə dər onun sənətkarlıq və əsərləri haqqında, ədəbi xidməti, mevqei və xususijjəti haqqında kicik bir məqalə belə jazılmamışdır. Hətta «Millət», «Vətən» uqrunda Sihhətin qələmindən istifadə edən və bu qələmi istiqamətləndirən, öz burzua

məqsədləri ucun səfərbər etməyə müvəffəq olan Əli-bəy Hüseyn zadələr belə bunu etmədilər.

Şübhəsiz ki, bunu Si h h ə t jaradъcъbъpънъr diqqətə lajiq olmadıqъ ilə izah etmək gylunç olar. Cynky Si h h ə t i n bir sьra əsərləri indi belə şura oqucusu tərəfindən maraq ilə oqunur, müəjjən içti-mai-bədii qiymətə malikdir.

Si h h ə t 1901-çi illərdən rus carlıqъ mystəm-ləkə çəlladъ reziminin sarsılmaqda başladъqъ za-mandan 1905-çi il inqılabъ dalqalarънън bytyn Rusijəni çulqaladъqъ böyük azadlıq hərəkatънън genişləndiji, Stolъpin siyasətinin şiddətləndiji za-mandan başlajaraq 20 ilə jaqъn bir müddətdə, my-harəbə və inqılablar devrində jazmъş, jaratmъş-dьr. O, 1905-çi ildə «Jenilik çərəjanъ» adъ altъnda başlajan «Fyuzat»-cъlarъn aqtiv şairlərindən birisi idi.

Mə'lum olduqı yzrə Fyuzat çərəjanъ Azərbaycan-da burzua ədəbiyyatънъ, birinci nevbədə Bакъ tyrk sənaje burzuazijasъ ədəbiyyatънъ təmsil edir-di. Hələ bu devrdə əks inqılabcъ və myrtəçə mevqəə kecmiş mylkədarlıqla ittifaq baqlajaraq cara sədaqət bəsləjən Azərbaycan burzuazijasънъn başlıca idealъ—tyrkecylyk, islamcъlıq, taqtiki pro-qramъ isə, inqılabə qoşulan geniş işci, xьrda bur-zua kytlələrinin şyurunu dini, milli təəssyblə zə-hərləmək və beləliklə «təhlykədən» qurtulmaq idi. Islam birliji, tyrkecylyk, bəşəri məhəbbət məfkurəsi Əli-bəy Hüseyn zadənin rəhbərlik etdiji «Fyju-

zat» ədəbiyyatънъn əsas myndərəçə və mahijjətini təşkil edirdi. Bunu «Fyuzat» məktəbinin bytyn şair və ədiblərində gərmək olar.

Həmin çərəjana mənsub olan Si h h ə t d) islamcъ, dinci, millətci, vətənci bir şair idi.

Lakin bunu demək Si h h ə t haqqъnda hec nə deməməkdir. O, M ə h ə m m ə d H a d i k i-bi 1905-çi il inqılabъ devrində burzuazijanъn ar-dıncı gedir, onun siyasi içtimai şyarlarъна inapъr, bunlarъn təbliq-təşviqinə calъşьrdьsa da, tam bir burzua şairi dejidli. Hec vaqt Rusijədə inqılab hərəkatънъ, cara qarşъ coq milyonlu ysjanъ, «çejri adi» hal, uqunsuzluq kibi qiymətləndirən və onun səbəblərini «Həzrət Isa ilə Həzrət Məhəmmədin əsrlərdən bəri bəşəriyyətdə təlqin etmək istədikləri məhəbbəti-mytəqabilənin noqsan və məfqudijjəti» ilə izah edən Əli-bəy Hüseyn zadərlə İran inqılabъna şer'lər həsr edən, xalq kytlələrinin car rezimi altъnda boqulan xalqlarъn açыlarънъ, faciələrini dujan:

Şair oldur ki həqiqətlərə dildədə ola
Şairin fikri xəjalъ gərək azadə ola.

dejan Si h h ə t lə bir dutmaq olmaz.

Si h h ə t hər şeydən əvvəl bir xьrda burzua mynəvvəridir. O, bir tərəfdən ruhani əjiləsi my-hitində bəjydyjy, mevhumat oçaqъ İranda təhsilini ikmal etdiji və xysusən fyuzatcъlarъn tə siri altъn-da olduqı ucun dinci və millətcidir.

Digər tərəfdən bəyik 1905-çi il inqilabı hədislərinə tə'sirləndirən, qərblə, fransız ədəbiyyatı ilə tanış olduq, Hucular, Puşkinləri oquduq üçün mədəniyyətçi, məarifçi, tərəqqipərvərdir.

O, əsrinin gözü acaq, dujan, düşünən adamlarından. Sihhət mövcud ictimai-siyasi quruluşun qarşıdurmasıyla başlayaraq başlayan feodalizm mənasızlığıyla əlaqəli, perspektivsizliyi «Viran, pərişan, vadi kimi xamış, ölü səhərləri» «Surətdə diri həqiqətdə ölü alimnimalar» müsbət uşaqların gəyirdi. Bu vəziyyətin get-gedə pozulub dağılması, dəyişməyə üz qoşduğunu da gəyirdi. Təəccübly deyil ki, Sihhət «Qub», «Jaj gəçəsi» kimi təbiəti təsvirə həsr etdiyi əsərlərində belə acaqların əsini varlıqlardan mərhəmət uman və nifrətdən başqa bir şey ala bilməyən diləncilərin səhərlərlə eşidir, bunlar dərinə dujurd. Cynky bunlar ehtimal ki «Ev, uşaq dərdi» cəkən, Sihhətin həyatı faciələrindən epizodlardı.

Sihhətin daha müsbət bir cəhəti gələcəyə e'timadında və cəmiyyətdə həkim syrən fəlakətlərin silinəcəyinə dərin ümmid bəsləməsindədir.

Bu ümmid bə'zən onu bədbinlikdən, düşgynlikdən saqındıraraq, ruhlandırır, qyvət verir. Oqucusunu da ruhlandıraraq «qəzavü-qədər» tradisiyalarından uzaqlandırır:

Baxt, qı mət kimi əlfazi unut
Səy ilə bəzui-İqbalın dut
Nəyə istər isən zorla apar
Mərkəzindən jeri lazımsə qopar.

Sihhət tarixin, ictimai inkişafın mahiyyətini bilmir. O, müqərrəd təkamülə, dəyişməyə inanır:

Dejirəm ki dnyja bir şəxsə bənzər
Doqar, tərəz nymyv edər jyksələr
İnsan kimi hər dəvrə bir az yaşar
Sonra javaş-javaş İxtijarlaşar.
Dəyişmək olmasa tərəqqi olmaz
Təbiətin bu qanunu pozulmaz.

Sihhətin e'timadında da səbəb bu təbiətin qanunu olan dəyişmələrdir. Sihhətin bir cəhətinin fiziki, fiziolozu istihaləsi ilə cəmiyyətdəki təbəddülə bir gədyjy kibi, bu təbəddülətin dəxi nə cür, nə jol ilə olduğunu bilmir. İnqilab, reaksiya və xysusilə çahan myharəbəsi kibi myrəkkəb və coq myxtəlif ictimai hadisələrin tə'siri altında Sihhət nə inki məfkurəvi istiqamətini dəyişdi, hətta islamcılıq idejalarından bir az da romantikləşdirdi, mistikləşdirdi, burzua sənətinin ideolozu muzdurluquna sadıq qaldı. O, indi bədbinçəsinə də olsa panislamizm arzularıyla jasırdı. Onun dnyjanın dəyişməyə və jeri mərkəzindən qoparmaq metodu da tamamilə panislamistçəsinədir. O, iləriyə, inqilabı gələcəyə joq, gerijə X—XII əsrlərə baqırdı. Onu həjəçanlandırın, ruhlandırın və ja kədərlandırın sənəflər mybarəzəsi deyil, dinlə təriqətlər mybarəzəsidir.

O, islamcılıq. Məhəmmədin şəriətini bytyn cəmiyyət quruluşlarından ystyn və jyksək durtur. Sihhətin fikrinə müsbət insanlar ona gərə

gəri qalmış, qaraz altına düşmüşlər ki, ehkami-dini pozdular, şəriəti dyz jerinə jetirmədilər.

Avropalıylar elmi bizdən oqurladıylar. Belə gəridə qalmış myhakimə ilə jaşajan S i h h ə t i n başlıca idealı islamların IX—X əsərlərdəki qlassiq fytuhatınə jenidən qazanmaq, mysəlmanlar ş dynjanın hakim fateh.nə ceyirməkdən ibarətdir. Ona görə də S i h h ə t düşynən «millət» qapitalizm qateqorjası olan millət dejil, dinə əsaslanan mysəlman, xristian millətidir.

S i h h ə t i n fikrinçə bir zaman gələr ki:

«Hər jerdə ola gruhi-islam
Qanuni-təkamyl ilə kamil
Vaqta olar ittihad ara
Qalqar bu təənnidy-təxalyf
Islam olar elmy-fənnə dara
Mazisinə eiləməz təəssyf.

Beləliklə gərylyr ki, tyrk burzuaziasının pan-islamizm şyary S i h h ə t i n jeganə və əsas idealıdır. Ona görə də bytyn vasitələri, maddi, mə'nəvi quyvələri, adamlar, sərvəti, qabilijəti ilham və təbii səfərbərliyə almağa calıyır. Sandıqında milyonlar saqlajan, mysəlmanlara mənfəət verməyənlərin «mülky, mal, devlətinə», mafeyqdən ilham alıb islam firqəsinə xejr verməyənlərin «xitəbətinə, fəşahətinə» typyrmək istəyir.

Bytyn bunlardan ajdın gərylyr ki, S i h h ə t işci sınıfının baş məşqi olan 1905-çi il inqılabı kibi bəyjk bir faqtdan özy ucyn hec bir iləriyə doq-

ru, mytərəqqi, jeni nətiçə cıqarmamış, mənsub ol-duqu sınıf mevqei ilə baqlı olaraq dar məhdud dairəyə qarylıb qalmışdır.

S i h h ə t i n əsas uslubu romantizmdir. Jaradılmalı olan sonlarına doqru jazdır və ən myhım əsəri olan «Şair və şe'r pərisində» o, həqiqi həjatdan, onun ucyn sıfıf və bəqdərlyc olan varlıqdan təcrid olunaraq xijaly bir ilham pərisi ilə jaşayır. O, eşq, həvəsdən daha bizardır. İyrəjində daha «qıncə dodaqlar» şeir—sən'ət, gəzəllik dərdi joqdur.

«Vardır ey dərdi, qadın dərdi, uşaqlar dərdi».

Şe'r pərisinin tələqqilərinə, insanlıqda xidmət uqrunda «sən'ətdən kysmış» şairə etdiji nəsihətəri dinlədikdən sonra qolların acaraq gəylərə ucmaq, oradan xijaly iyksəkliklərdən ierə, dynjəyə həqarətlə baqmaq istəyir.

Şair bu əsərində öz myhitinin burzua cəmiyyətinin talanta, sən'ətə mə'nə və əhəmiyyət vermədiyini, həjati cətinliklər altında qabilijələrinin əzildijini göstərmişdir.

İstərəm qacmaq lakin iyk aqır, iol da joqs,
Nəsli ucun qaqad sınıms, əzilmiş bir quş?

Doqrudan da istər içtimai və istərsə şəxsi-həjati cətinliklər talantı, qanad qırlmış quşa dəndəridi. Şe'r pərisi şair ilə razılaşıyır. Onu mybərəzəyə saqıyır.

Ujma alcaqlara sən təjiri-yvlviyətən
Qac əsarətdən əjər əsiqi-hyrilijətən
Sən mykafatəny insanlyqa xidmətdə ara
Əbədi zevqi-təsəllini həqiqətdə ara.

Cətinliklərə qijmət verilməməsinə, təfkiir və təl'inlərə baqmajaraq S i h h ə t jənə də davam etməji, mətənətli olmaq iləri syryr. O, insanlyqa, həqiqətə xidmət etmək ucyn gəjlərə pərilərin qucaqyna atlyr. Unutmaq lazym dəjil ki, Sihhətin xidmət etmək istədiji insanlyq, məhəbbət, həqiqət və gələcək məflumu jənə də məfkurə və şyalary cərcivəsindən kənarda alynmamışdyr.

S i h h ə t istər burada və istərsə başqa əsərlərində jaratdyq romantika məqlub olmuş, lakin öz ideallarından əl cəkməmiş, qismən bədbin, xəstə, əsas e'tibarilə liberal bir xərda burzua fantaziyaşyn məhsuludur. Ona gərə də S i h h ə t i n əsərlərində bir səra başqa romantiklərdə olduqu kibi liriqa ystynlyjy joqdur. Onda bir nev səthilik, dajazlyq, kytləvilik və bundan doqan jek-nəsəqlik hakimdir. O, nə Cavid kibi romantizmin dərinliklərinə batyr, nə də S a b i r kibi həyatın, mybarəzənin ən real səhnələrindən səsləuir. O, kecmişi ideallaşdyraraq real bu gynə, varlyqa qarşy qojuqda daha coq romantiq olur. Bundan dolaylydyr ki, S i h h ə t i n tematiqasə, onun jara-dyşylyq istiqamətinə, yslubuna coq dərin tə'sir edir. Onun «Şair və şe'r pərisi», «Jad et», «Juqu»-sundakə xəjal ilə «Əhmədin qejrəti», «Qyş», «Çə-

halət səmərəsi»-ndəki romantiqa və xəjal qət'ijjə bir dejildir. Birinçilərdə xəstə myrtəce arzular, sonkularda proqressiv fantaziya iləri syrylyr.

S i h h ə t şe'rədə fikirdən ziyadə hiss tərəfdarydyr. O, gərynyr ki, Fransa sentimentalistlərinədən az tə'sirlənməmişdir. «Həjat» qəzetəsinin 14-cy nəmərəsində kəhnə qlassizm sənəti tərəfdarlarına qarşy «Təzə şe'r nasyl olmalidydyr» məqaləsində dejir:

«Jazə jazdyqyməz zaman hər şejdən əv-vəl hissijata tabe olmaq gərək. Ta inki kələmən oqujanların qəlbində tə'siri ola və ja başqasyn hissijati-qəlbisini ojandyrta. Bu surətdə hissijaty bilmək lazymdydyr».

S i h h ə t i n təsvirə mystəna əhəmiyyət verməsi aqşam, səhərləri, qyş və baharlarə qyv-vətli cizgilər, zəngin bojalarla sənətkarçasyna bir sadəlik və təbiiliklə tərsim etməsi də bu qənaətinədən, oquçusunun hissijati-qəlbisini ojatmaq arzysından iləri gəliir.

Şairin fransy və rus ədəbijyatından jardyq qyv-vətli və orzinal tərcymələr bu gyn belə sevilə-sevilə oqunur. S i h h ə t ə qədr şe'rlərimiz əsas e'tibarilə İran və Osmanly tə'siri ilə qydalandydyr. S i h h ə t i n qərb şe'rindən gətirdij nym-nələr ədəbijatyyməzə zənginləşdirməklə bizdə Avropa şe'r ədəbijyatına mejl və maraq ojatmaqda, şe'rimizin yslubi, formal texnolozi çihətdən jeniləşməsində az rol ojnamadə.

berd

Sihhət gələcəjin xilasın elm və mədəni-jətdə gərđyiy ucun, tyrk və mysəlman uşaqların təl'im, tərbiyəsi uqrunda az calısmamışdır. O, coquq ədəbiyyatı yaradırların ən aqtlvərindən-dir. Qrblodan tərçümələrindən başqa őrzinal par-calar «Cihət bələs» adlı piesi, «Əhmədın qejrəti» şe'ri o zaman təhsil adına məsçidlərdə, huçrələrdə cyryjən gənc nəsl ucun coq qijmətli əsərlər idi.

Şair öz sə'ji, calısmasə sajəsində həkymət pansionuna qəbul edilən Sədaji—kasəb oqlunu nymunəvi bir tipi kibi verir. «Oqutmuram əl cəkin» de-jən ataların, «Qoj səjsyn uşaqdır uşaqım» de-jən anaların tərbiyəsinə daha doqrusu tərbiyəsizli-jə qarşə Sihhətin verdiji bu səhnələrində o za-man ucun içtimai, tərbiyəvi, didaqtiki rolu bəyjk idi.

Kəhnə cəmiyyətin feodal içtimai mynasəbat-nyın tənqidi nəqteji-nəzərindən S i h h ə t coq iş gərmişdir. Bu onun əsas tematiqasıdır. Xərdə burzuazyanın kytlələrin vəziyyətini təsvir edib aç-maq, kədərlənmək—budur S i h h ə t i n liriqa-sında əsas cihət. O, işçi sınıfının həqiqi dostu ol-masa da, proletariatyın düşmənlərinin düşməni ol-maq e'tibarilə bizə jaqındır.

Juqarəda gəstərdijimiz bytyn myrtəçə'lijinə, is-lameşlyq, tyrkcylyk, vətəncilik məfkurəsinə baq-majaraq S i h h ə t i n ədəbiyyatımyz və inqy-la-byməz ucun qijmətli cihətləri coqdur. Şura oqucu-su onun əsərlərini oqujaraq öz düşmənlərini, bəyjk inqyabyməzə dəhşətindən və gurultusundan yr-

kən, işçi sınıfın zyhu-i ilə doqrmaqda olan azad-lyq gynəşindən gəzy qamaşan, dənəyb gerijə doqrı juyjən ən istismarçə xərdə burzuazyanı jaqşə ta-nyjaçaqdır.

O, kəhnə cəmiyyətin bir sərə cirkinliklərini, hər gyn, hər saat fəlakət və diləncilik tərətđijini inqy-laba məni əlaqə bəsləjən bir şairin aqzından eş-i-dəcəkdir.

Həm də işçi, qolxozcular, şyurlu oquçular, burzua quruluşunun neçə talantlar əldyrđyuy, iste'dadların qanadny qrdəqny, yaradırların alcaldəqny coq ajdın surətdə dərk edəcəkdir. İmdi bizim ölkəmizdə Abbas Sihhət kibi minlərlə bəyjk qabilijətləri xərpələyb alcaaldan kəhnə cəmiyyətdən əsər joqdur. Bəşəriyyətin jarat-dəq bytyn mədəni zənginlijin həqiqi varisi Lenin firqəsinin rəhbərliji altında qalibijətlə sosializm quran ölkə proletariaty ədəbi irsin tənqidi mənim-səməsi uqrunda dəjysyr. S i h h ə t i n şe'r sə-nətindəki bytyn zənginliklər, jeniliklər və qijmətli cihətlər bizimdir. Cynky ancaq işçi sınıfı proletar diqtaturasə mədəni-ədəbi irslə kifajətlənməjərək onu inkışafın jyksək pilləsinə qaldıra bilər və dnyjany dəjijən kəsərli bir silaha çevirə bilər.

Bu isə artıq düşynçə qabilijətinə malik olan hər kəs ucun ajdın və bəlli olmuşdur.

Mir Cəlal

ABBAS SİHHƏTİN TƏRÇUMƏJİ-HALB

(1874—1918)

Abbas Sıhhət Şamaxıda dindar və mü-təəssib bir ailədə doğulmuşdur. Onun atası molla Abbas məktəbdar bir molla (myəllim) idi. Sıh-hət ilk təhsil və tərbiyəsinə atasından almış, onun əski ysul mollaxanasında oqumuşdur.

XIX əsrin ortalarından başlajaraq Azərbayca-nın Şamaxı kibi ticarət mərkəzi olan şəhərlərində rusça məktəblər açılırdısa, geniş xalq kütləsi bu məktəblərə qarşı, mollaların təbliqatı nəticəsi ola-raq mənfi əlaqə bəsləyir, uşaqların orada oqut-maqdan çəkinirdilər. Bu səbəblə bir coqları kibi Abbas Sıhhət də gəncliyində myasir bir təhsil ala bilməmişdir. Onun öyrəndikləri yalnız farsça, bir az da ərəbcə olmuşdur.

16 yaşlarında olarkən şe'r və ədəbiyyatla ma-raqlanmağa başlajır. Hacı Sejid-Əzim kibi zama-nının ustad şairlərinə peyğəvi olaraq bir taqım qəzəllər jazırsa da, heç bir myvəffəqijət əldə edə bilməyir. Sıhhət özünün bu myvəffəqijət-

sizliyini şe'r və ədəbiyyat sahəsində kafi qədər nə-zəri mə'lumatı olmadıqda gərduyğundan Şama-xının o zamanda mə'ruf şairlərindən Hacı Çabbar Sabitdən əruz (jə'ni əski ysul şe'rin myxtəlif vəznləri, qajdaları və myhəssənə-ti barəsində) oqumağa başlajır. Hacı Çabbar Sabitin bu dərsləri, hər şeji əsaslı bil-mək istəyən Abbas Sıhhətın maraqlarını tə'min edə bilməyir. Buna görə Sıhhət Sabit-tin təvsijəsilə daha mykəmməl bir təhsil almaq həvəsilə İranın Xorasan şəhərinə gedir. Bir il qə-dər Xorasanın mədrəsələrində oqujursa da, burada da istədigini tapa bilmədigindən Tehrana gedir. «Mədrəsəji-nizamijjəi-Nasirijjə» adlı vaqtilə Nəsrəddin şah tərəfindən öz adına açılmış olduqu məktəbə daxıl olur; tam altı il orada çalışaraq təhsilini bitirir, najiblik rıtbəsilə doqtorluq diplo-mu alıb həkimlik etməyə başlajır. İranın bir necə şəhərlərini gəzib dolaşdıqdan sonra bir mylkədar xanın sarajına doqtorluq vəzifəsinə tə'jin olunur. Sıhhət bu xanın sarajında uzun myddət qala bilməyir. Onun təbabət ysulunu bəgənməyən xan, bir gyn onu başqa nəkərləri kibi fələqqəyə saldıqda dəğdyrdyğundan Sıhhət artıq İranda qalmaq istəməyib Şamaxıya qayıdır. Xariçdə təhsil görmüş bir doqtor kibi rəsmən devləti imtəhan vermədən Rusia imperiası daxılnda həkimlik edə bilmə-digi ucyn bir qədər işsiz qaldıqdan sonra Şamaxı realni məktəbinə tyrk dili myəllimliginə girir.

1905 inqılabı içtimai həyatımyızın bir cəq cı-ryklygıny ortaja cıqardıq kibi ədəbiyyatda da bir çalıbıq jaratdı. Əski qəzəl və qəsıdə ədəbiyyatı mətbuatın ortaja atdıq məsələlərə və zamanın tələbatına çavab verə bilməjirdi. Bunu hər kəsdən əvvəl A b b a s S i h h ə t hiss etmişdi. O, Teh-randa təhsili əsnasında fransızçanı ögrəndigindən qərb ədəbiyyatla, xısusilə fransız ədəbiyyatla jaqsı tanış idi. Buna gərə 1905 inqılabı ərafəsində Bakıda cıqmaqda başlayan «Həjat» qəzetəsinin 14-ncı nəmrasində «Taza şe'r nasıl olmalı?» deyə bir məqalə nəşr etdi. Həmin məqaləsində aşıqırdakı fikirləri iləri cəkir».

«Şüəraji-sabiqəmizin ə'sar və ədəbiyyatının təbii əhvala mıqajir olduqundan oqujan kəs-lərə kəsələt və nıfrət gətirməgi, hec bir surətdə insan ıcsın mə'rifət və ıbrət dərsi ından hısula gəlmədigi mə'lumdur. Məsələn qəddin sərı aşıqına oqşadılmas, ja məhbubun ızy-ny bədr aja bənətdikləri kibi və ja qaşların jaja və kipriklərin ıxa təsbih dutduqları kibi. Və bu qədər var ki, taza səbkdə bu anəçən şüəralardan bir nəfər olmaıbb ki, bu mətalibı myltəfit olub öz şe'rinin təbii hissijyatın məzmununa dajir nəzm etmiş olsun.

Bizim burada danışdıqımyz bu mətləb-lərdir ki, taza şe'r nasıl olmalı?

Jazb jazdıqımyz vaqt hər şejdən nıv-qəddəm hissijjata tabe olmaq gərək, ta ınkı

kəlamın oqujanların qəlbində tə'siri ola, və ja başqasın hissijyat-qəlbisini ojandıra. Bəs bu surətdə hissijyatı bilmək lazımdır.

Hissijyat iki nev'dir, çə'li və təbii. Hissijja-ti-çə'lijjanın kimsəyə tə'siri ola bilməz. Hissij-jati-təbiiyədir ki, başqasına tə'sir edir. Jazb-ımyz şe'rlərin məzmunları bir levhəji-nəqqas kibi tamam nıqat və dəqajiqi-mətləbi bəjanə gətirə. Məsələn: lətif bir jaz aqşam gınyəs qrubə mıhəjja olur. Qrubun qaralıqda daqlara, dənizlərə javaş-javaş jayıbır. Hər tərəfin sakin və asudə aqşamın bəxş eılədigi hissij-jat hər zərrə əjan olur. Bir az sonra gınyəs qrub edir. Sahillərin ızərində təməvıyıc edən buxar zajil olur. Fəqət gınyın qrubuna mıtəaqib aj cıqır, biz də bu mənzərəni tamaşa edib hissijyatımyz əfkar və xəjalatımyz jazb təş-rih etdikdə, əlbəttə ki, oqujanların qəlbində ar-tıçaq tə'sir baqışlaıbb başqasın hissijjati-qəlbijjesini ojandırbır».

S i h h ə t jeni şe'rin neçə olmasın bu şəkil-də şərh etdikdən sonra nımunə olmaq ıcsın «Ba-har aqşamı» mənzuməsini nəşr etmişdir:

«Jaz mevsimi endikçə səmadən jərə aqşam.

«Gın nıru verir daqlara min vəngi-diləram i. a.

S i h h ə t bu məqaləsilə şe'rdə tamamilə je-ni bir jol dutmaq lazım olduqunu iləri cəkməklə əzınyın bytın jaradıbımyzında bu joldan ajrımaq

istəməmişdir. Buna baqmağaraq əski qəzəl və qəsidə ədəbiiyatının *S i h h ə t* janrıyla bağlı e'tibarilə tə'siri coğdur.

S i h h ə t ilk olaraq şe'rdəki təsvir nymunələri verməklə rus və qərb ədəbiiyatı ilə də tyrk oqularıyla tanış etmişdir. 1905-çi il inqlab gynlərində və əndan sonra Azərbaycan tyrk mətbuatının bir əsərlə da qərb ədəbiiyatından məhrum olma-sı idi. *S i h h ə t* bu əsərlə öz müvəffəqijətli tərcümələri vasitəsilə doldurmaq istəmişdir. Bununla bərabər I, II, III il ana dili dərslər kitabının janrmasında da jaqından iştirak etmişdir.

A b b a s S i h h ə t 1916-çy ildən daha ciddi əsərlər jazmaq və tərcümə etməyə başlamış idi. Onun böyükçə bir səyahətnaməsi, bir necə pjesləri, xysusilə fransız klassiklərindən daha nəşr olunma-mış tərcümələri vardı. Məttəəssyi bu əsərlər 1918-çi il hadisələri əsnasında tələf olmuşduz. Əzy də həməən ildə, Gənçədə jatalaq xəstəliyindən vəfat etmişdir.

SİHHƏTİN ŞEİRLƏRİ

OQUÇULARIMA

Ej möhtərəm qare'lərim! Topladığım bu əş'ar,
Hər yrəkdən sığan bytyn ixtijarsız fərjaddır.
Mə'tərifəm ifadəçə onda pək coq noqsan var,
Divanəlik asarındır məs'ulluqdan azaddır.

Zira gənlym həvəslərin pənçəsində zəbundur.
Qurtarmaram nə etməli? Bir carəsiz çynundur.
Əvət sojuq bir əsərdir, məmnun etməz hec kəsi.
Sojuqluqdan ancaq mənim xatərim jandır.

Doqunmadan sızyltyb sığan həzin naləti,
Əldən düşmüş bir «Səlyq saz» olduqunu andır.
Düşündykçə mən şe'rimin sojuqluqun gizliçə,
Coq aqlaram, adlu, janar yrək ilə hər geçə.

Aqlım catmaz, zəhnim jətməz, ruhum fərjad
qoparar,

Viçdanym əzər ikən ən dəhşətli həqaiq;

Ujqu gormuş bir lalam mən, aləm əhli bytyn kar
Söjləməkdən mən açызam, dinləməkdən xələjic.¹

Mən sakitlik başarmaram, joq xariç əz imkandır.
Məqzimdəki çynun daqı, çyn bir janar vulqandır.

¹ Mən gukai xabdidəvy-aləm təmam kər.
Mən açizəm zi gyftəny-xəlq əz şənidenəs.

TƏRÇYMƏJI HALIM VƏ JA HOLOLO

Eşq zənçiri qırgılda jol acın,
Ej uşaqlar Hololo gəldi qacın,
Od sacır aqız, vuyudu alıdır.
Od tutur kim ona bir dəm janaşır;
Məqzi bir saiqə, bir vulqandır.
Gənly mizan, əməli xysrandır.
Ucuruqlar, qajalar məskənidir,
Qanlı mydhiş qoqlar mə'mənidir.
Daldıq fikri dərindən dərjalar,
Düşdygy eşqi cətin sevdalar,
Qəlbi qan, halı jaman, xanə xarab,
Göz jaş icedigi su, baqır kəbab,
Satdıq çinsi bəjyk niyyətler;
Aldıq nəf'i, fəna təhmətlər.
Fikri ali, bədəni xar, zəlil;
Adı Sihhətə, özü xəstə, əlil.
Qanlı əllərlə təqanmış nəfəsi,
Baqır, sərmaşır amma ki, səsi
Sırrı bəlkə qutarsın özünü
Dinləyənlər eşidərlər sözünü:

Şişə cəksəz də dirijkən ətimi
Atmaram mən vətəny-millətimi,
Məsləkim tərcimeji-haləmdər,
Lytfi-həq qajeji-amaləmdər.

Ş A I R

Dəhrin fəna mybarəzəgahi-həjatəna,
Həkm-i-qəza əlilə atəlməşdə bir səbi.
Səqmazkən aləm, adəm onun kajinatəna,
Tiflanə məl'əbejdə hənuz ymdə mətləbi.
Şe'rin pərisi ziri-çənahi-ymidinə,
Lakin haman jətimi əlb, verdi tərbijət.
Məktum olan xəzajini-həqqin kilidinə,
Ol tifi məhrəm etmək ilə qəldə mərhəmət.
Təqdim etdi sonra ona bir əlavə saz,
İlham qyv vəsilə oqutdurdu şairi.
Qəlbilə, telləri sazın etdi ehtizaz,
Eşq atəsilə jandə yruqu, məşairi.
Sevdirdi bir ilahəji-hysnyn çamalənb
Olduqda tiri-qəmzə ilə sinəsi şikaf,
Şair də öz nətəjici-hissy-xəjalənb,
Hərdəm jazb da sevdiginə ejlər ittikaf.
Lahuta myn'ətifdir onun qəlby-didəsi,
Hər kəsdən artıcaq gəryb ejlər həm ehtisas,
Əlvahi-asimani ikən hər nəşidəsi,
Divanə zənn edir onu lakin avami-nas.

BƏJANI-HAL

Kecmişdə syxənvərani-agah,
Olmuş nydəməji-məclisi-şah,
Əs'arın edən zaman qiraət,
Şairlər alıb maaşy-xəl'ət,
Bahir sözynə bəvifqi-dilxah,
Alməslər əqəlli bərəkəllah ¹
Simdi dəjisiyb bytyn qərinə,
Almazlar onu bir afərinə.
Təkfir olunur bu əsri-hazır,
Hər kim ki, ola ədiby-şair.

¹ Səxəji-byzyrgani-Iran zəmin
Dyta bərəkəllahy, jek afərin.

ŞAIR VƏ ŞE'R PƏRISI

Səfəli bir majis aqşam... Gynəsin qyrubun-
dan bir az sonra saf laçivərdi asmanə uçalan qyrsi-
-qəmərini əşi'əji-simini sakin və myəttər bir meşənin
kəlgəli aqaqların arasından syzylərək yaşıl cə-
mənlərin və ən jaqından aqan sujun səthini bəyq-
landırır, suja ən jaqın bir jerdə şair tək-tənha
oturub məhtaba qarşı təməşəji-təbiət edərkən bir-
dən-birə qalqıb dejir: ¹

İllər, aylar gəzirəm boş-boşuna bikarə,
Laybali jəşəyş etdi məni avarə.
Bilmirəm mən nə ucun bylhəvəsəm, binəngəm
Əz halımdan əzym allah da bilir diltəngəm
Bu gözəl mənzerənin sejrinə dalmaqdan isə,
Təki-tənha bu cəmənzarda qalmaqdan isə,
Daha xoşdur gedib öz dərdimə dərman etsəm,
Qəmi-fərdanə dşşynsəm, onu saman etsəm.

Ajağa durub getmək istədikdə, ıldırın təra-
qələri kibi səslər eşidib ətrafdakılar şairin nəzə-
rində titrər və əhval pərişan olur. Bu əsnada ja-

qəbndakə uca daqın tərəsində gözəl bir qız sərətində nuranı bir kəlgə zahir olur. Əlindəki santur dejilən musiqi aləti ilə şairə xitabən:

Şairim! Sejr elə ətrafı, təbiət nə gözəl,
Baq, mənim hysnımə, inşad elə bir dadlı qəzəl,

Kəlgə şairə jaqınlaşaraq əlindəki musiqi alətini təqdim edib deyr:

Al bu santurumu cal, gəldi bahar əjjamə,
Nəqmə əjjamə, meş əjjamə, xumar əjjamə.
Əp şirin ləblərimi, guşəji-əbrulərimi,
Səyma gejsulərimi, nərgisi-çadulərimi,
Vəçdə gəl, nəqməsərə olmağa aqaz edəlim,
Gəl bərabər ucalım, göglərə pərvaz edəlim.

Ş a i r

Sevgilim, eşqy-həvəsdən daha mən bizaram.
İndi bir başqa dilarama pərəstişkaram.
Jyrəgimdə daha joq qunca dodaqlar dərdi,
Vardır ev dərdi, qadın dərdi, uşaqlar dərdi.
Biri əkmək, biri başmaq, biri paltar diləyir.
Verdigi qərzi də hər gündə tələbkar diləyir.
Mən bu halətlə nasıl bir də olum qafiyəsənç.
Get bir asudə adam tap, daha vermə mənə rənç.
Atmışam mən həvəsi, eşqi, dəxi dilbəri də.
Səni də, şe'ri də, ilhami də, dəftərləri də.

Ş e ' r p ə r i s i

Bəs a nankor! Sənə baxş eylədigim təb'y-hynər?

Ş a i r

Səndən ol baradə coq razı idim joqsa məgər?
Təb'i-şe'ri mənə verdikdə həvəsnak etdin,
Hysnə məqlub edərək, gənlymy qəmnak etdin
Gərməyədim səni mən, dşməyə kam olmaz idim.
Ujmasajdım sənə. n.ənfuri-əvam olmaz idim.
Mən də bir taçir olub toplar idim simy-zəri.
Xalqça varlıqımın onda olurdu dəyəri.
Əldygym vaqt verərlərdi mənimcin ehsan,
Xalq səylərdi: əçəb adəm idi haçi flan.
Ja ki, bir molla olub səjmağa məxluqatı,
Xahişi-nəfslə şərh eylər idim ajatı;
Mənə tə'zim edərək səylər idi xas, əvam,
Hamiji-şər'i-mybin, nasiri-dini-islam,
Zylfynə lakin o gündən ki, əsir oldum mən,
İştə baq, myflysy-məhtaç, fəqir oldum mən.
Daha joqdur həvəsim nəqmələrə, ə'sarə,
Joq bulardan əbədən dərdimə olmaz carə.
Sənə dildadə olandan bəri bədbəxt oldum,
Taj-tuşum icrə siyəh-ruz, siyəh-rəxt oldum.

Ş e ' r p ə r i s i

Hansı tale'dir a nankor şu fəna dşnjada,
Sənə mən verdigimə fəjiq ola mə'nada?

Mə'nəvi dərly məzəjjət sənə in'am etdim.
 Mynkəsir xatirini məhbəti-ilham etdim.
 Mən qutarđym səni syflanı əzizzətlərdən,
 Mystəfiz etmədəjəm gögdəki ne'mətlərdən.
 Mıqtədirsən uçalbb ərsə qədər getməgə də,
 Çənnəti, həm də çəhənnəmləri sejr etməgə də,
 Olmuşam həmdəmi-ruh istədigin vaqt sənə,
 Sən dejrən ki, qəjəb yerməmişəm baxt sənə?

S a i r

Bəli! Sən saldıñ əzizim bu jaman halə məni,
 Həsət etdin paraja, izzəti-iqbala məni.
 Tifli-nabaliq ikən məktəbə etdikdə davam,
 Sən təçəlla eləjib qəlbimə etdin ilham.
 Əvvəl asan gərynyrkən gəzymə dərsi-hesab,
 Birər əqrəb olub ərqam mənə verdi əzab.
 Sonra gındən-gynə divanəsər etdin məni sən.
 Məktəbindən sojudub dərbədər etdin məni sən,
 Dərsi, bəhsi buraqəb şe'rə həvəskar oldum,
 Hərzəkər, əşiqi-suridə və biar oldum.
 Kəddi əjami-şəbabım jənə sən cəkmədin əl,
 El, ulus tə'nəmə rəqmən oqudum nəqmə, qəzəl.
 Hənsə bir kəsbə jəryşđym ki, jər olsun tale'
 Sən səqəb qarşyma hər ləhzədə oldun mane'
 Qoça bir millətin amalyəna qəlbimdə məkan,
 Verib, etdin məni azarkəşi-bari-giran.
 Sənə məftun olaraq əmrinə təqlid etdim,
 Hər fəna işdə mysəlmanlarə tənqid etdim,

Təlxkam etdi qərəz əhlini şirin suxənim,
 Əlkədə get-gedə bədxahlarəym artđ mənim.
 Bir zaman səqmadəqəndan dili-naşadəmdən,
 Dəjdylər, səjdylər əl cəkmədim irşadəmdən.
 Gərməy islah əsəri syr'əti-həlymdə mənim,
 Düşmən oldu mənə axırda əjaləym da mənim,
 İndi xəjrim nədə isə onu dərk əjləmişəm,
 Həjdə javrəym daha şairligi tərək əjləmişəm.

Ş e ' r p ə r i s i

Şairim! Qəm jəmə alati-çəhan fanidir,
 Çavidani jəşəjəş, ləzzəti-ruhanidir.
 Sən mykafatənb insanləyə xidmətdə ara,
 Əbədi zevqi, təsəllini həqiqətdə ara.
 Kəlgəjə aldanaraq sevmə çəfa aləmini,
 Jyksəl ylvijjətə, sejr əjlə səfa aləmini,
 Aləmin fani qyjudatəna pəbənd olma!
 Zəhmətindən utanəb əjşinə xyrənd olma!
 Ujma alcaqlara, sən təciri-ylvijjətsən,
 Qac əsarətdən əgər əşiqi-hyrijjətsən.
 Sən gərəək rahi-həqiqətdə çahandan kəcəsən,
 Xanimandan kəcəsən, baş ilə çandan kəcəsən,
 Şair oldur ki, həqiqətlərə dildədə ola
 Şairin fikri, xəjali gərəək azadə ola.
 Gəl mənimlə aratəym evçi-səməvata səni,
 Orada najil edim dərly fyuzata səni,
 Orada kənləyn ələjəqdan olur varəstə,
 Sənə təqdim edər əfvəçi-mələk gyldəstə.

Orada huru-pərilərlə edərsən xəndə,
Baxtəjarlıqda jəşərsən əbədi fərxəndə.

Ş a i r

Ej əzizi-dily-çan, ej fərəhi-qəlbi-məlul!
Edərəm iştə bu təklifini şükranla qəbul!
Tabəəm indi sənə, nərijə aparsan gedərəm,
Nasıl ilham edəsən, öjlə təqənni edərəm.
Tək çahanın qutarım möhnəty-alaməndan,
Gəlmişəm təngə məlali-səhəry-şaməndan,
Al məni səhpərin ıstəyndə, apar bələja,
Oradan ta ki, həqarətlə baqım dınyaja,
Dilryba nəqmələrin ruhə fərəhbaxş olsun,
Ta səzyn sineji-ərbabi-dilə nəqş olsun.

Şair bu sözləri vəcd və istiqraq halında səj-
ləjərək bihuşanə jəqyləb hərəkətsiz qalır. Gəryun-
məkdə olan bu səmavi sima nəzərdən qayıb olur.
Şair aşiqanə bir halda mat, məbhut qalmış ikən
səhərli qıjafəsində bir çavan zahir olub, şairə ja-
qynlaşyb, diqqətlə ona baqdyqdan sonra qərib bir
təbəssümlə kəndi-kəndinə:

Ş ə h ə r l i

Buna baq, gər nəçə jatmış burada asudə,
Jəzmajır, işləməjir, vaqtb itir bihudə.
Bənzi solqun, halb pozqun, hərəkətsiz, məbhut
Çanlb mejitmi, dejim, ja ki diri bir tabut.

Şair onun səzyuny eşidərək qaranımbş o'an
gəzlərini acdyqdan sonra durub oturur və dejir:

Ş a i r

Həm də məçnun-sifət aludəi-qəm, məst-qəram,
Bunu da səjlə ki, təsvirçigim olsun tam

Ş ə h ə r l i

Jaqsə təsvirdir əvət, səjlə nə halətdir bu?
Əlyən, ja dirisənmi, nə kəsalətdir bu?

Ş a i r

Dyşgynəm coq nə edim?

Ş ə h ə r l i

Qalq kişi ac bir gəzyuny.
Bulanar kənlı bu halda gərən olsa izyuny

Ş a i r

De bujur gət,

Ş ə h ə r l i

Utanırsanım hec ətvaryəndan
Xəbərini varım fəna şivei-rəftarəndan?
Bəjlə çiddi və myhım vaqtdə ərbabi-hünər,
Sən kibi atily-batil oturur joqsa məgər?
Hər kimin qəlbi, ja vıçdanb dejildir satylyq,
Hər kimin daş kibi joqdur yrəgində qatylyq,

Millətin halı gərdukdə gərəkdir jansın,
Dərdinə qalmaq daim özünə borç sansın
Təb'i şe'rin ki, sənin şöhrət edib devranə
Mə'sijətdir batasan bunça qəmə biganə.

Ş a i r

Məndə varmış dutalm sən dedigin fezly-hünər
Mən nə iş jarmaljammış, ja əlimdən nə gələr?

Ş ə h ə r l i

Bu nə axmaq danısqıdır kişi, sən şair sən,
Sıl dəgilsən ki, jazıb işləməgə qadirsən.
Tərçiman olmaq ucun girjələrə, xəndələrə,
Salı vermiş səni xəllaqi-çahan bəndələrə.
Qalq, ojan, çyrət ilə rə'd kibi fərjad et,
Şu fəlakətdə qalan millətə imdad et.
Gərməjirsənmi şu bicarə vətəndaşların,
Baş qardaşların, sevgili dindaşların.
Zılm zənçirinin altında cəkir işgənçə,
Ejbdir sən ujasan gənçəfəje, şətrənçə.
Gecə bulvarda, klublarda, gynyş baqlarda,
İtə vaqtın, itə ömrün, hər ojuncaqlarda.
Mənfəət verməgi bildikdə, başardıqda sənə,
Borç dejilmi edəsən nə'li xidmət vətənə?
Ananın dərdinə evlad şərik olmazmı?
Ananın halı vəxim olsa oqul solmazmı?
Vətən uqrunda gərək şəxs fədakar olsun,
Bəjlə mevsimdə jatan kimsələrə ar olsun.

Ş a i r

Anladım mətləbini, etmə məzəmmət biçə
O bəyik işləri ancaq japar ərbabi-dəha
Mən zəif qəlbili bir qorqaqam açız, tənbal
Xəlqə xoş gəlmək ucun nəzim edərəm nəqmə, qəzəl
Həm də jazdıqlarımın əksəri namevzundur,
Rəbtəsiz, həşv, zəvajidlə bytyn məşhurdur.
Həny məndə o kəjasət, o dirajət, o zəka
Qoça bir millətə ta qalqıb olam rahynyma?
Sizçə şairlik, ədiblik gərynyr səhl işdir,
Xejr, əfkəriniz ol barədə coq janlısqıdır...

Ş ə h ə r l i

Demirəm dahi ol, iblaq elə bir tərzi-nəvin
Jaxud inşad elə səjlənməmiş əş'ari-mətin.
Tərzi-təhrirdə mən səjləmirəm nadirsən,
Dejirəm jazmalı madamki, sən qadirsən.
Nə gərəkdir jazasan fəjdasız nəqmə, qəzəl
Joqmu kənlyndə məgər gizli, bəyik milli əməl?
İştə öz fikrini ibraz edərək mymtaz ol,
Laəqəl millətlə nalədə həm avaz ol!
Sajlırsan vətən evladlarının bir fərdi,
Vətən, imdadinə iştə saqıqır hər fərdi.
Ja ər ol, ortaja sıq, ja kömək et qardaşına,
Ja gedib evdə otur həm də ləcək sal başına

Ər-qadın, yaşlı-çavan, zorlu-zəif, şah-gədə
Hər kəs etsin gərək imkan qədar borçun əda
Şəbi-jeldadə nası, kim ufaşbq jıldızlar,
Nur sacmaqla qaralıbq gecəni jaldızlar;
Sən də duzsuz, jaramaz, nasəlis əş'arın ilə,
Lakin atəşli jyrəkdən cəqan əfkarın ilə
Jıldızınlar sacaraq fırtınalar içad et,
Nəzmə cək qəmli təəssürlərini inşad et!

Ş a i r

Sözlərin həqdir əvət, zənn edirəm arifsən
Lakin əhvali-myhitə jəqin az vaqifsən!
Vətənə, millətə sanma dejiləm dildadə,
Jazmaq olmaz fəqət olmazsa qələm azadə.
Həqqə, namusa, niçatə, qələmə and olsun,
Ərsə, fərsə, gynəşə, sybh dəmə and olsun.
Coq həqiqət mənə təlqin eləjir vicdanım,
Joqdur ondan birini səjləməgə imkanım.
Даньşarkən həqi gəgdən jetişən bujuruqla,
Тықаныб sözlərim aqzəmdə qalıb jurnuqla.
Doqru söz səjlədigim haldə məs'ul oluram,
Carəsiz nəqmə, qəzəl jazmaqda məşqul oluram.
İstərəm qoşmaq, lakin juk aqır, jol da joqub
Nası ıcsun qanadı sənımb, əzilmiş bir quş?
Cəkmədən bari-qəmi riştei-çanım yzylyr,
İçzdən xuni-çigər yaşlı gözəymdən syzylyr.

Daha tab-avəri-qəm olmadıq cun yrəgim,
Dərgəhi-həqdən odur sonki nijazım, diləgim:
Bizlərə səbry-mətanətli jyrək etsin əta,
Ta azıb eiməjəlim rahi-məhəbbətdə xəta¹

¹ Bu mənzumə 1916-cı ildə «Acıq söz» qəzetində çap edilməsinə bəqmajaraq, ikinci dəfə «Məarif və Mədəniyyət» məcmuəsində (səif 2, fevral—1923) «Abbas Siihətin basılmamış mənzuməsi» adılı natəmam bir şəkildə, eyni zamanda başındakı nəsr parçası təhrif edilərək çap edilmişdir.

ƏLY ŞƏHƏR

Kim baqarsa hacaq bizim şəhərə,
Bir məzarlıq kibi gəlir nəzərə.
Hökümərdəyər onda symty-syikut,
Sarmış afaqlıq dumanlı bulut.
Rəxnələnmis həsary-divar,
Səqfi cökmiş, qədimi asar.
Qəmlı mazarını hekajət edər,
Tələndən bytyn şikajət edər,
Nə gurultu, nə ku, nə səs vardır,
Bir necə ruhsuz qəfəs vardır,
Dirilikdən əsər əlaməti joq,
Həşri var, şurişi-qijaməti joq.
Bəs ki, viran, ucuq, pərişandır,
Tibqi bir vadiji-xəmişandır.
San jarylmış nişanədir qəmdən,
Ja ki, bir qit'ə cism ələmdən
Kəsilib bir jana atılmışdır,
Xakinə abi-qəm qatılmışdır.
Qışda hər janda lil, samır, palıq;
Jajda tozdan havas olmur asıq

Geçə hər səmti qar-qara zylmat,
Nə Xızır var, vəli nə abi-həjat.
Qaradır xalqlıq gynyzdə gyny,
Qavşışbdır bulutlara tytyny;
Qəhri-ənqaz ilə səqətligi var,
Daha bədtər adam qəhətligi var.
Getməjib hər kəsi ki, qalmışdır,
Dərdu-qəmdən şaşış bonalmışdır.
Bisəmər girjələr ilə dilşad,
Cümlənin şyqlı boş bir istimdad.
Bixəbər elmi-fənni-dynjadən,
Myftəxir ixtilaf biçadən;
Qorşa ələmdə şurişi-məşşər,
Əly tək onlara hec etməz əsər.
Diridirlər əgər ci surətdə,
Əlydyrlər vəli həqiqətədə.

ŞAMAX B ZƏLZƏLƏSİ

Kecmişdi kecan şəb keçədən bir necə saat,
Məhtablə olmuşdu çahan qərqi-lətafət,
Qəndili-dirəxşani-qəmər gögdə hyvejda,
Bir səhneji-şadi edib afaqda pejda,
Bir symty-sykun, ələmə mystəvli və qalib,
Kyllən ham b zərrati-çahan ujquja talib;
Olmuşdu təbiət ilə mystəqrəqi-əskan
Etmişdi bu aram onun ələmi hejran.
Dutmuşdu sykunət ilə bir həddi-nihajət,
Ta kim bəşərin ruhuna etmişdi sirajət,
Damani-zylami-şəb edib ələmi məstur,
Tərk etməgə amaly b ələm ham məcbur
Bir bəstəri-rahətlə çahan ujquja majil,
Lakin bu sykunət özy bir tyrfə şəmajil.
Qajət də gözəl bir geçə, qajət də fərəhnaq,
Qajət də səfabəxs, nihajət də tərəbnaq.
Bir nevm qəriq icrə çahan çymlə giriftar.
İlla bu sykunətdə kəvakib gozy bidar.
Ol mənzərəji-dilkəşə min çeşmlə guja,
Bir rıqqət ilə cərx özy ejlərdi tamaşa,

Lakin dili-aşyftəvy-şuridəvy-şajiq.
Birdən edib ol mənzərədən qət'i-ələjig,
Ətrafına olduqda cy nəzzarəsi mə'tuf,
Bir özgə xəjalata edib himməti məsruf,
Cərpəş b, ilişdi, gözə bu tyrfə səhar b
Şirvan b o divanə olan şəhry-həsar b.
Dyşdykçə o istəkli vətən səmtə nigah b m,
Əflakə uçald b o zaman şə'ləji-ah b m;
Of, istəməm art b q gərym ol qəmli məkan b,
Baq d b qca jaqar şə'ləji-ah b m dily-çan b.
Bir nev' olub zəlzələdən jeksərə viran,
Tərmaz dəxi abad l b q b surəti-imkan.
Topraq qar b ş b b daşlara, evlər mytəlaş b,
Xaki-sijəh ətfali-bələdidə fərəş b.
Hərdəm gərynyr mənzərəsi, qəlbi-sytuhə,
Bir qədr cam b r san jə q b l b b daməni-kuhə.
Bir məskən uzaqdan nəzərə gəlsə də qabil,
Jaxş b nəzər etdikdə gəryrsən mytəmajil,
Hər janda bəyjk xəndək, hər kyçədə min daq.
Əzbəs təkyl b bir-birinin ystynə topraq;
Myrdar l b q ilə hər dolu əsva qy-məabir,
Ja q m b r l b həvalarda dolaşmaq mytəəzzir.
Jaj fəsl i dutar cən kibi toz ruji-həvan b,
Tozlan dolu xəlqin çijəri, mə q zy-dəhan b.
Əsdikçə jel afaq b dutar buji-yfunət,
Hec vəçhlə mymkyn dəjil imkani-sykunət,
Dy njada olurmuş belə zillətlə məişət?!
Aja bu imiş ruzi-əzəldən bizə qismət?!
Aşyftə edib xalq b məgər zəlzələ hevli,

Joq,—joq; buna baisdi fəqət Məhfəzə qulı¹
Joq kimsə ki, bicarələrin dadına catsın,
Ərbabi-qınanın başı jarəb jerə batsın,
Hərcənd jəqylmışdı jarım miljon ianə.
Bəl' etdi onu bir dəxi ə'jani-zəmanə
Ol məhfəzələr şərrı əgər olmasa zəjil,
Tapmaz mərəzi-çəhli-vətən Sihhəti-kamil.

« H ə j a t » № 51, 1906, 5 mart

¹ Ə l i b e j H y s e j n z a d ə «Olaf və Məhfəzə qulu» hekajəsinə işarədir.

BAHAR AQSAMı

Jaz mevsimi endikçə səmadən jerə aqşam,
Gyn nuru verir daqlara min rəngi-dilaram.
Ahəstə gynəş ejlər ikən batmaqqa, ahəng,
Gөг yzrə bulutlarda olar sevməli min rəng.
Quşlar, o fərəhbaxş cəvyltilə həvadə,
Əz lanələri səmtinə ejlərlə iradə.
Gyl bərgi pərıldar gynəşin zouna qarşu,
Səssiz dərədə bərq vurar şər-şər aqan su.
Aqşam kyləgi qalqar, əsər xəjlicə iungyl,
Gyl ətrini dujuduqça ətər şəvqlə bylbyl,
Kecməz o qə'ər şəms olur qajib yfyqdən.,
Ancaq qalır oldəm bir bəyq rəngi-şəfəqdən
Zylmat qanadın şam cəkər ruji-çəhanə,
Məxmur dıyşər cümləji-zərrati-zəmanə,
Bu an və bu saat ki, hylul ejlədi aqşam,
Bir symti-qəriq icrə təbiət dutar aram.
Gəlməz qulaqqa hec şəjin ol vaqt sədəş,
İlla ki, aqar cajların ol datlı nəvəş,
Əsdikçə nejjistanə bytyn rə'sə salır bad.
Min nəqməji-çansuz edər ol nəqmələr içad.

Mən bir belə mevsimdə bahar aqşamı dilgir,
Bir levheji-əşq ejlər idim qəlbə təsvir.
Gənlymdə o zibə sənəmin şevqi-visalı,
Etmışdi pərişan sacı tək fikri-xəjalı.
Sərgərm o təxəjjildə nigarilə həm aqış,
Etmışdim o dəm aləmi bilmərrə fəramuş.
Nagah gözəl bir quş ucub gəldi sədəjə,
Güja dedi: səbr ejlə a Sihhət bu bələjə.

« H ə j a t » № 14
1905, 23 iyun.

ƏKRƏM-BƏJƏ NƏZİRƏ

Vaqta ki, kecər bu lejli-zylmət,
İşraq edər əxtəri-həqiqət.
Elm ilə zıjalana bu millət,
Qalqar bu təəssüby-çihalət.
Surət hamı ruh olar məani,
Aləm hamı eşq olar, məhəbbət.
Ej dərk edən ol gözəl zəmani,
Qıllam sənə istə bir vəsijət:
Jad et məni, qajibanə jad et.

*

Vaqta ki, gələr o şanlı əjjam,
Olmaz gynə əbri-tirə hajil.
Hər jerdə olar gyruhi-islam,
Qanun təkamyl ilə kamil.
Bir fəcri-həjatbizi-irfan,
Səcdəqça çahanə nuri-hikmət.
Bir cəhrej-i-xəndərizi-şadan.
Verdikçə çahanijanə nəzhət,
Jad et məni, arifanə jad et

*

Vaqta ki, qacar səhabi-evham,
Bir datlı yfyq olar nymajan.

Xursidi-haq eilər ərzi-əndam,
Məs'ud jaşar ymum insan.
Baqdyqça çəvaniby-nəvahi,
Behçətdə olan rijazi-çənnət.
Revşən olan e'tila sabahь,
Pajana jetər bu qəm, bu möhnət
Jad et məni, sadıqanə jad et

*

Vaqta olar ittihadı-ara,
Qalqar bu təanydy-təxəlyf.
Islam olar elmy-fənnə dara,
Mazisinə ejləməz təəssyf.
Bir ləhzə məni təxəttyr ejlə,
Olduqça qədəmgызari-izzət,
Bədbəxtligimi təsəvvyr ejlə,
Kim öldym, yrəkdə qaldь həsrət.
Jad et məni, dustanə jad et.

*

Vaqta ki, jetər zamani-hazьr,
Gyl tək aсьlar dutuq yrəklər.
Topraqda jatar bu qəmli şair,
Qəbrində сьqar soluq cicəklər,
Batində olan o halə nazir,
Həsərtlə bu daqьdari-firqət;
Baq millətə ejlə sən təfaxyr,
Amma ki, bə xatiri-yхyvvət,
Jad et məni, aşıqanə jad et

1908, 18 fevral.

ISTIQBAL BIZIMDIR

Qardaşьm, joldaşьm, əziz jarьm.
Ej qəmy-məhnətə giriftarьm!
Dərd əlində sьqьlmasьn çanьn,
Belə qalmaz qərarь dьnjanьn,
Vəhşət etmə bu gьnky halətdən.
Naymid olma qəvmy-millətdən;
Zylm ərbabь qoj quçaqlansьn,
Jer yzy rəşki-bağy-çənnət olar.
Tardasьn pak olan idellər qoj,
Məhv qьlsьn gözəl xəjallarь qoj,
Qoj verilsin də odlu fərmanlar,
Qoj təkylsyn gьnahsьz qanlar.
Zylmi-nahəq həkymət etsin qoj,
Arifi hətki-hərmət etsin qoj.
Inan əlbəttə bir zaman olaçaq.
Əhli-eşq onda kamran olaçaq.
Jer yzy rəşki-bağy-çənnət olar.
Hakimi-mytləqi məhəbbət olar.
Rəf' edər zylmy-çəhly-zylmatьn,
Sacar aləmlərə fəjuzatьn,

Nə əsarət, nə də ədavət olar,
Xalq müstəqrəqi-səadət olar.
Nə olar göz yaş, nə kin, nə inad,
Nə müqəssir olar, nə də çəllad.
Qardaşım sanma bu ymidi xəjal,
Gələcəkdir bu şanlı istiqbal,
Birçə baq kajinata diqqət ilə.
Qarlanıb gör nəsi yqubət ilə.
Hər tərəf qərqi-zylmət olmuşdur,
Qanlar icrə jatıb boqulmuşdur.
Usanıb xalq zəçry-izadan,
Əqlsüz, bişyur qavqadan.
Qaldırıb qəmli gözlərin aləm,
Aqtarır ol məhəbbəti hərdəm.

1915

MYSƏLMAN YRƏFALARƏ

Jeri dyssə əgər mysəlmandır,
Vaqt olur ja Ivan, ja Vartandır.
O, nə bundan, və nə də ondandır,
Jeni bir şey, əcajib insandır.
Gejinir an-qırand,¹ gəzir ala-şiq,²
Başda bir şarqa, əldə bir zontiq.
Rus, frəng ləhçəsi dejir bondur,³
Tyrk dilin sevməjir moveton⁴-dur,
Nə «Həqiqət»⁵ nə də «Gynəs»⁵ oqujur,
O, ja «Mörnenç» və ja «Diba» oqujur.
Danşır ja frəngi, ja rusi;
Metropoldur jeri, ja San-susi;
Juqudan durmaq saət birdə,
Çaj icir orda, jatdıq jerdə,
Saət ycdə durur jejir dine⁶
Saət altı olar jejir de zyne.⁷

¹ Viqarlı, ² ala-bəzək, ³ jaxş, ⁴ pis tonlu, ⁵ Qa-
zetlərin adı, ⁶ nahar, ⁷ şam jəmği.

Professor olub bizim mysjo.
 Əjrənib bonzur¹ ilə bir adjo,²
 Gətirir feljetondan invany,
 Daqьдыr səhbət ilə dунjany,
 Mətləbi başlayır o Homerdən,
 Даньсыр Getedən, ja Şillerdən.
 Bəd dəjil Qant, Marqs ja Bualo,
 Vəli xoş gəlməjir ona Нуqo,
 Adlaren əjrənib bu əşxasьn.
 Başьn aldatmaqda əvam nasьn.
 Tək o arif və aqil insandır,
 Başqalar çümlə vəhşi, hejvandьr,
 Bir əqilli odur, qalan dəlidir,
 Əçəba hal bu ki, o çəzvəlidir.
 Dolanьr restoranlarь sərxoş,
 Çibi boş olsa səhldir, başь boş,
 Millətin bojnuna qojur minnət,
 Umur etsin hamь ona hərmət.
 Onun əhməqligi myhəqqəqdir,
 Ona hərmət edən də əhməqdir.

« Z ə n b u r » № 13,
 1910.

¹ 1 sabah exjir olsun, 2 səlamət ol.

ƏZLƏRİN SƏVƏNLƏRƏ

Dutalyьm coq əqilli taçirsən,
 İş aparmaqda xejli mahirsən,
 İqtidarьn, malьn, pulun coqdur,
 Xalqa ondan vəli kəmək joqdur.
 Sandьqьnda var işə milyonlar,
 Nəf' görmür əgər mysəlmanlar,

*

Tyf sənin mylky-mafь-devlətinə;
 Həm sənə, həm də sə'ny-şevkətinə.

*

Pəhləvanььqda gər mysəlləm isən,
 Fərz edək Zal, ja ki, Rystəmsən,
 Etmisən şanь-şanь fəthy-zəfər.
 Tapmışan aləm icrə səhrətlər;
 Xəncərin qorqudursa dунjany,
 Millətin olmasa nigəbany,

*

Tyf sənə həm sənin rəşadətinə,
 Həm də səmsirinə, şücaətinə.
 Gər adьn bir ədibi-danadьr,
 Qələmin mə'cyzi-Məsihadьr.

Nəzmy-tə'lifdə hynərvərsən,
Ja ki, bir şairi-syxənvərsən.
Sənə mafəvqdən gəlir ilham,
Nəf' gərmyrsə firqəji-islam;

*

Tyf sənə, həm sənin xitabətinə,
Həm də təqirrinə, fəzahətinə.

*

Joq isə taj sənə məharətdə,
Myxtərə'sən fynuny_sən'ətdə,
İsləməkdən qolun jorulmaz isə,
Vəli islama nəf' olmaz isə,
Kəndi nəfsincin işləjirsən əgər,
Verməjirsən ymuma fajidələr.

*

Tyf sənə, həm sənin məharətinə,
İxtira' etdigin sənəətinə.

*

Sən ki, darylfynun qurtarməşsan.
Elmdə intihaja varməşsan.
İsmü-rəsmiñ çahanь dutmuşdur,
Ammə islamьь unutmüşdur.
Sənə məhtaçdır mysəlmanьь,
Razь olmur vəli çibişdanьь.

❖

Tyf sənin elmy-fənnü-hikmətinə,
Həm sənə, həm də ol fəzilətinə.

DILBƏRI-HYRIJƏTƏ QIT'Ə

A sevdigim, ac bir niqab yzəndən,
Məçmun tək Lejlalarь divanə qbl.
Xosrovlar bəzmində, şirin sözyəndən,
Şurış salbb tazə bir əfsanə qbl.

❖

A hyrijət! A mynfərid əməlim,
İştə sənsən səadəti bəşərin.
Kənyəmdəki ən istəgli gözəlim,
Rəfahəti, fəlahəti bəşərin.

*

A sevdigim, necin fərar edirsən,
Yz dəndərmə, getmə, şitab ejləmə.
Kənyəlləri coq biqərar edirsən.
Ac bir yzın, göstər hiçab ejləmə.

(R ə h b ə r m ə ç m u ə s i
1907, janvar 17, № 5).

J U Q U

Zindan kibi, qəbir kibi qaranlıq,
 Bir geçəydi; hər şey, hər kəs jatmışdı.
 Culfamışdı hər tərəfi dumanlıq,
 Aləm ölmə ujqusuna batmışdı.
 Bu zylmətdə, mən myztərib, pərişan,
 Səsdən, ыььqdan aqtarıldım nişan.

Birdən-birə bu sakitlik pozuldu,
 Ojnaşdılar qan jaqdıran bulutlar.
 Bir fırtına joq, bir qijamət oldu
 Düşdü səhablar, ыдырmlar, odlar,
 Mən qorqudan bihuş olub ыььldım,
 Qəş aləmində bir tamaşa ыььldım.

Gərdym ki, bir rə'na cəmənlkdəjəm,
 Dərt janımda var al-əlvan cicəklər;
 Bənəşəlikdə, jasəmənlkdəjəm,
 Kənyl acır javaş əsən kyləklər.
 Ucur, qonur aqaqlara bylbyllər,
 Əfşan-əfşan durmuş jaşıl synbyllər,

Fəvvarələr atır, aqır bulaqlar,
 Jyrydygym jollar, parlaq sədəfli;

Acьlmьş gyllər, gөг, sarь zanbaqlar,
 Bir çənnətdir bu gylşən hər tərəfli.
 Hejran-hejran bu jerdə sejr edirdim.
 Bilməjirdim vəli hara gedirdim.

Janımda bir pəri gərdym nagahan,
 Mənə lytfy-nəvazişlər ejlədi.
 Gəstərdi bi' tərəfdə bir sajaban:
 «Otur burda, bu jer sənindir» dedi.
 Belə deşib qajib oldu nəzərdən,
 Mən o baqь sejr edirdim o jerdən;
 Hərcənd coq nişanlydyr məskənim,
 Jer, gөг, ətrafьm olmuşdu qərqi-nur;
 Nədənsə cьrьnyrdь gөнlym mənim,
 Oturmuşdum mən o jerdə bihyzur.
 Coq kecmədən hec bilmirəm nə oldu,
 Birdən o dadly mənzərə pozuldu.

Bir zylmatly bulut qopdu şimaldan,
 Puc ejlədi, daqьtdь ol çənnəti.
 Mən o jandьm, coq dəhşətlə o haldan.
 Xatirdəjkən o juqunun ləzzəti.
 Durdum gərdym ыььqlanьb dan jeri,
 De xejr olsun bu ujqunun tə'biri

1916

ŞƏRARƏ

Ej qələm! Jazmada atəşbar ol,
Ej dili-qafil! Ojan huşjar ol,
Gör sənaje'dəki e'cazətə,
Xatirindən sil o mevhumətə.
Ki, edybdir səni tənbel, atil,
Bildigin cuny-cəradər batil.
E'tiqad etsə qəzajə, qədərə,
Əmrüny verdi bu sözlər hədərə.
«Baxt», «qismət» kibi əlfazə unut,
Sə'j elə bazuji-iqbaləni dut.
Nərajə istərsən zorla apar,
Mərkəzindən jeri lazımsa qorar.
Joqdur aləmdə bu gyn əmri-mahal,
Elmy-fənn ol səzy etmiş ibtal.
Elminə, qyvvetinə hər kişinin,
Baqlıdır baxtə rəvaçi işinin.
Nərajə baqlaməsən niyyətini,
Sərf qıl elmə var qyvvetini.
Bil ki, məqsuda olarsan vasil,
Jerdə, gəgdə, nə isə əlhasil.

Kəsb qıl elmy-hünər, sə'iy-əməl,
Ta ki, hər müşkilin olsun mynhəll.
Elmdən şəhpər acəb pərvaz et,
Məs'ədət rytbəsini ehraz et.
Olsun aləmlərə həkmyn nafiz,
Qalsın əmrində təbiət açiz.
Qyvvetə baqlıdır aləmdə həjat,
Qyvvetdən nəş'ət edir mevçudat.
Qyvvetin varsa yaşarsan məs'ud,
Joqsa şəksiz olaçaqsan nabud.

(S e v q a t qəzeti № 27. 1916)

FƏRJADI-INTIBAH

və ja

AMALI-VƏTƏNPƏRVƏRANƏ

Ajyl ej milləti-mərhumə ajyl,
Ajyl ej milləti-məzlumə ajyl.
Ajyl ej bylbyli-gylzari-vətən,
Nəqmən ilə ola bidar vətən,
Sən ki, şəhbazi-jədi-nysrət idin,
Tajiri-sədreji-ylvijət idin.
Kim səni didəsi girjan eləmiş?
Kim səni halə pərişan eləmiş?
Съндьръблар nə усун baly-pərin,
Нань ol ruh fəza nəqmələrin?
Qanadın altına qojma başьнь
Təkmə gyl arizinə göz jaşьнь;
Qalq, elə evçi-səmajə pərvaz,
Bəsdi bu qəflət ilən xabi-diraz.
Ajyl ej xabi-qəmə aludə,
Bu qədər jatma dəxi asudə.

Ac gözün, gözlərinin qurbanь,
Bir tamaşa elə gör dьnjань.
Xariçilər qabaqə dьsdy tamam,
Nə jaman gynlərə qaldь islam!..
Haləti-nəz'ə jetişmiş millət,
Məhvy-nabyd olur bu ymmət.
Ja ilahi, sənə jetməz nə əçəb?!
Bu qədər naleji-jarəb, jarəb!
Şimdi millət, mədəniyyət dəmidir.
Rahi-ymmətdə həmiyyət dəmidir.
Qədəməndəz olalm məjdənə,
Kəsb irfan edəlim mərdənə,
Qalqalьm bir dəxi bir ad edəlim,
Devr əslafьmьzь jad edəlim.
Oqujaq, elm oqumaqlьq dəmidir,
Şimdi aləm dəxi elm aləmidir.
Cəhl edib milləti pəbəndi-bəla.
Qьlalьm «nəsr məarif»-lə rəha.
Cəhli ilə qəfləti e'dam edəlim
Mədəniyyət sarь iqdam edəlim.
Bir tərəqqi eləjək dьnjada,
Misli nadidə ola qəbrada.
Qibtbəxşi-həmeji-aləm olaq,
Əsrəfi-nev'i-bəni adəm olaq,
Qoj mysəlmanlara bu şan olsun,
Şəmsi-islam dirəxşan olsun.

VAVEJLAVI-NIFRƏT

Təməddyn əhli olmuş elmilə aləm zıjalanmış,
Pozulmuş milləti-islamın əxlaqə fənalannmış.
İlumi-diny-dynja kəsbinə mə'mur ikən bizlər,
Fəqət bir elmi-din əxz etməgə xəlq iktifalanmış.
Nə qəflət!? elmdən eilər tabərta vaizy-qazi
Və halonki qivami-şər' elm yzrə binalannmış.
Qacəb elmin pərisi kişvəri-islamdən qərbə
O jari-dilribajə əhli-məqrib aşinalannmış.
Dolub əhriməni-çəhl ilə şərqi darylimani
Dutub imrazi-nəfsanijjə xəlqi mybtəlalanmış.
Bu janda həkmyfərma din adə altında dinsizlik
O janda elmi-əxlaq ilə bytlər ehtidadlanmış.
Bu janda zylmy-istibdadi-dinidən məəzallahi
Həzaran dyrly mevhumat ilə başlar həvalannmış
O janda sajeji-hyrrijjəti-əfkardan başlar
Səqəbdər evçi-ərsə gyn kibi giiti nymalanmış
O kəs-ki dami-təzvır eiləmiş evrady-əzkari
Dejərlər myttəqidir saqqalə əqdər hənalannmış
Baqılmaz sijrəty-əxlaqə ja ətvary-rəftərə
Myqəddəsdır hər ol kəs ki ridalanmış, əbalannmış

Vəli hər kəs ki təqjiri-libas etsə haman saət
Nəzərlərdə olur mənfury-mə'jub iftiralannmış
Əjər bir jerdə bir haq səz desə qətli olur vaçib
Dejərlər kafir olmuş rahi-həqdən inhinalannmış
Aman ja rəb! əzyn rəhm eilə hali-əhli-islamə
Ki, Əhməd jandəran şəm'i hidajət intifalanmış
Təməddyn joq, təəllym joq, təqafil coq, təçahyl

coq

Jyrəglər levhəsində nəqtəji-bejza qaralanmış
Bu dərdə əz təbibi-hazəqən gəndər əlaç etsin
Məzaçi-milləti islam Sihbədən çidalanmış,

QƏZET NƏDİR?

Ej sananlar qəzeti şeji'-həba,
Su təqafyl nə rəvadır əçəba?
Gərməjirsizmi Firəngistani,
Ki, mysəxxər eləmiş dınjənyə.
O kəmalata qəzet bəisdir,
Cynky hər elmdən o bahisdir,
Bytyn ol dəbdəbəvy-çahy-çələl,
Mejvələrdir, şu qəzet əsl nihal.
Didəvy-guşı-vətəndir qəzetə,
Jə'ni cavuşı-vətəndir qəzetə.
Joq qəzetsiz vətənin tərtili,
Millətin zahiri çəbrajili.
Jaşajır suri-İsrafil desək,
Düşməne tejri-əbabil desək.
Aləti-duri-nymadır qəzetə,
Ceşməji-abi-bəqadır qəzetə.
Qəzet ajəneji-İskəndərdir,
Cymlə sərgəştələrə rəhbərdir,
Qyurəbalarla gözəl həmdəmdir,
Halə aşyftələrə həmqəmdir.

Edəsən gər ona hər nev' əda,
İnciməz zərrəçə səndən əsla.
Gah sənincin oqujur mə'rəkələr,
Gah sənincin danışar məzhəkələr,
Gah edər qəlbini əş'ar ilə şad,
Gah edər dyrly vəqajə' te'dad.
Şykr kim bizlərə də lytfi-xyda,
Ejləjibdir belə bir ne'mət əta,
Bizdə bu çyz'i olan hejçənə,
Qəzet olubmu səbəb, aja nə!
Bəs gərək sə'j eləjək izzət ilə
İştirakində onun himmət ilə.
Olmajaq razı əsə sərsəri-çəhl,
Qəlmaja məhv bizi ləşgəri-çəhl.
Gətsə gər bədy-fənəjə «İrşad»
Olaçaq xaneji-millət bərbad.
Sənə gər şəm'i-«Fyuzat»-i vətən,
Nurlanmaz dəxi zyلماتi-vətən,
Gər zəfər jetsə «Dəbistan»-ымыза,
Kimdi «Rəhbər» dəxi тіланьмыза;
Aqlajıb gylməjə gər «Molla əmu»
Jataçaq milləti-islam qəmu—(һамь)
Jaşa ej nameji-«İrşad» jaşa,
Ej edən milləti dilşad jaşa,
Ej «Fyuzat» elə fejzin, çari,
Səndə var cynky «Həjat» asari.
Jaşa ej «Rəhbər»-i-əbnəji-vətən,
Qyl «Dəbistan» ilə ibqəji-vətən.

Coq jaşa, coq jaşa ej «Molla əmi»
Sizlərə göz tikib islam qəmu.
Nə qədər var çahan, var olasız;
Millətin dərdinə qəmxaş olasız.

D ə b i s t a n № 16
1906, 7 deqabr.

ALIMNYMALAR

Jyzy insan, qafada hejvandır,
Zəhdə iddias Səlmandır.
Ərəbi bir uzun don əgnində,
Mündəris bir əba də cignində.
Qoşmuş on beş jetimi biçmə
Başına baqlamışdır əmmamə.
Kecirib mit'əxanələrdə gynun
Jejib ancaq joqunladub bojnun
Qırbət icrə gedib gəzir necə il,
Fikr edir bəsdir etdigim təhsil.
İndi allah vəkili oldum mən,
Şər'i-ənvər dəlili oldum mən.
Bir çahangir, bir çahan nixvət,
Vətənə onda ejləjir evdət.
Hər zaman xalqı etməgə iqfal
Gətirir bir şələ uzun saqqal.
Xalq bir-bir gedib öpyrlər əlin
Anlamaz kimsə hiyləsin, əməlin.
Bir nəfər baş cəqartsa fəndindən
Doqradar orda bənd-bəndindən.

Millətin ehtijaçına dair,
 Danışan kəsləri edir kafir.
 Vird edib kafir olmajan səzünü,
 Qulaqın kar edib, jumub gəzünü.
 İbni-Sinani—ejləmiş kafir
 Rumi Mollan ejləmiş kafir
 İşi başdan ajağa qullabi
 Səjləjir kafir oldu Fərabı.
 Əgrənib hiləji-şərin mytləq
 Başına çəm edib necə əlməq.
 Bərşikəst ejləjir də məxluqi
 Tovləjəb doldurur də sanduqi.
 Bu bizə pişəvaji-din olmuş,
 Fıqərə malına əmin olmuş.
 Vaj bizim tirə-bəxt halimizə,
 Vaj fəlakətli bəd məalimizə.
 Belə millət itib puc olmazmı?
 Qanlara qərq olub boqulmazmı?

«Z ə n b u r» № 18,
 1910.

ƏHMƏDİN QƏJRƏTİ

Fabrikləri, insanları, daş, torpaq qap-qapa
 «Corni-Çorod» adlı şəhərin fabrikində calışan,
 Gurultuja adət etmiş patilyəja alışan,
 Coqdan vardi Əhməd adlı bir İranlı bicarə.
 Qırbət icrə fəhləliklə saqlar idi öz başın,
 Həm vətəndə dul anasın, jetim başı, qardeşin,
 Qabarladıb şişirtmişdi əllərini, cijnini,
 Coq sevərdi vətəninini, millətini, dinini,
 Aqır bəyuk məşynları zənçirləri zəhməti,
 Calışdıqca əksilməzdi, hərgiz onun qəjrəti.
 Bir gün səhər Əhməd gərdu əldə qəzət satanlar,
 Baqırlar: «Alınız, baqınız, kim İranda janqın
 var»

Qəzətəni alan kibi rəngi-ruji saraldı.
 Gərdu jənə jazılmışdur: «İran olmuş viranə»
 Şahi-məxlu', Odessadan qayıtmışdur İranə.
 Fikrə getdi, qıssəsindən gəy başına daraldı,
 Birdən-birə sonra qalqıb dedi: «Mən də gedərəm,
 Vətənimə xajinlərdən mydafə edərəm.

O gyn sьqan paroxodla gəlib catdь vətənə.
Qəbь mevsimi, qajət sojuq jaqmьrь bir havada,
Gərdu: ançaq arvəd uşaq qalmьs kəntdə obada.
Kişilərin şah qьrdьrmьs qan icən şahsəvənə,
Xanlar, bə'lər talan etmiş rəjjətin jurdunu,
Ejləjirlər myhafəzə xajin Iran qurdunu.
Hər jer viran, səssiz, sankь matəm cəkmьş cəllərə
Vətəni belə gərçək qejrətindən aqladь,
Uqurunda əlmək ucun belin məhkəm baqladь.
Pa-pijada dьşdu jola, getsin catsьn ləsgərə,
Taqət kəsən qarь kylək gərçi davam edirdi.
Cəsəratli Əhməd lakin qejrət ilə gedirdi,
Bir necə gyn jol gedəndən sonra birdən eşitdi.
Bijabandan gəlir sejpur səsi, vətən nəqməsi,
Baqdь gərdu: juryş edir fədajilər dəstəsi,
Al bajraqьn təməvvucun gərçək sevindi, getdi,
Javyqlaşьb salam verdi, tyfəng aьb janaşdь,
Jorulmadan onlar ilə bir coq qarь daq aşdь,
Kecdikləri tarlalarь tanьjrdь, bilirdi,
Bir də dənyb baqar ikən öz kəndləri gəryndь.
Əndamьna rə'sə dьşdu, qəlbə gup-gup dəjyndь
Göz jaşьnь ətəgilə gizlin-gizlin silirdi.
Coq istədi gedib gərsyn anasьnь haqlasьn,
Qorqdu bəlkə getməginə mane olub saqlasьn.
Gedirdisə Əhməd lakin xejli pərişan idi,
Bu əsnada sejpur səsin dujub kəntdən jygurdu,
Jol tərəfə bir coq uşaq: Əhməd baqanda gərdu,
Öz qardaşьn uşaqarьn arasьnda tanьdь,

Javyqlaşьb qardaşь ilə quçaqlaşdь, öpüşdü,
Anamьza salam ejlə dejjib ordan ötyşdü,
Gənc əskərin kənlə bir az rahat oldu fərdasь,
Firuzkuhun çivarьna gedib jetişdi ordu,
Şahpərəstlər Jefrim xanla olmuşdular rubəru.
O gyn səhərdən başladь jajьm atəş davasь.
Jaqmьr kibi jaqan gyllə tufanьnьn önyndə,
Jarəq kibi dьşən vətən qurbanlarьn gərəndə,
Qorqdu Əhməd rəngi qacdь tir-tir əsdi əlləri
Bir az sonra hər tərəfdən verildikdə qomanda
Aslan kibi birdən-birə cьr'ətləndi o anda,
Mejittlərin arasьnda addьmladь iləri
O bir avcь əskər o gyn altь saat atьşdь.
Birdən gyllə jaqmьrьna qar jaqmьrь qatьşdь,
Kənyllylər cəkilməjə məçbur oldu, Jefrim-xan;
Dьşmən topcu atəsilə juryş etdi iləri,
«Joldaşlarьm, mən gedirəm, dedi gəlin dalьmçan».
Əhməd dedi: «Mən də burda ölyb dəmmərəm geri».
Fədajilər diliranə riç'ət etdi dybarə,
Şahpərəstlər şikəst tarьb, jyz qojdular fərarə.
O halaçan ijit Əhməd almamьşdь hec jara,
Fəqət hərbin o səfalə həngamьnda bir qursun,
Gəlib dəjdi saq qoluna, etdi onu qərqi-xun.
Bihal oldu, qan apardь jьqьldь topraqlara.
Bu hal ilə əsrə qədər myharəbə uzandь,
Nətiçədə fədajilər şanlı zəfər qazandь,
Uc aj sonra jaz fəslidi, gyn dьşmysьdy cəllərə,
Gənc əskərin dul anasь dizin quçub inlərdi.

Oturmuşdu astana da çavan oqlun bəklərdi,
Gəlib gedəndən sorurdu, göz tikmişdi jollara,
Birdən gərdu oqlu gəlir şadlıqından aqladı,
Ana oqlu, baş çardaş bir-birin quçaqladı,

TƏRƏQQİ VƏ TƏBİƏTİN QANUNU

Gəzişirdim Qız Qalası daqqında.
Jaj fəslidi bir gyn aqşam saqqında,
Bir-bir baqqırdım ol köhnə asara
Viran olmuş sura, byrçə hasara.
Qərib-qərib, mybhəm-mybhəm xəjallar
Gəlirdi fikrimə dyrly suallar.
Dejirdim ki, dnyja bir səxsə hənzər,
Doqqar, tərər, nymyv edər, jyksələr
Insan kibi hər devrə bir az yaşar.
Sonra javaş-javaş ixtjarlaşar,
Olər, qalar bir-iki viranəsi.....
O da olar ba'quşların lanəsi.
Bir myəjjən qanun yzrədyr həjat,
Bir doquş, bir təkamyl, bir inhitat,
Belə qojulmuş aləmin binasə,
Dəjisikdir tərəqqinin əsasə.
Dəjişmək olmasa tərəqqi olmaz
Təbiətin bu qanunu pozulmaz
Dəjişməklə imkan olur təkamyl,
Insan doqqar, tərər, edər tənasyıl,

Təbiətdən gərək alınsın ibrət,
 Təçəddydlə olur bəqəji-millət
 Дужаньн əvvəlindən ta bu hala,
 Aləmdə olmuş min-min istihala,
 Хань əski Roma, əski junanlar,
 Хань əski tərəqqilər, imranlar.
 Min-min belə sajsız b'nalar їqmьs,
 Sonra jeni bir mədəniyyət cьqmьs,
 Хань əski asurilər, kəsirilər ¹
 Хань əski kəldanilər, mьsrilər,
 Cümləsini məhv eyləmiş zəmanə,
 Hər birindən qojmuş cüz'i nişanə,
 Bu ondandır: vaxta gərə təkamül
 Etmədilər göstərdilər təkahül,
 Bu ondandır zəmanəyə müvafiq,
 Dəjisməjib cьqartdılar əvəliq,
 Boş e'tiqadlara məqrur oldular,
 Рус olmağa axır məcbur oldular,
 Хань səjdir dəjisməjib dунjada,
 Gəjərti də, hejvanat da, hava da,
 Necin dəjisməsin fikri insanьн
 Təqazasь dejilmi bu dунianьн
 Tarix bizə göstərmirmmi bu halь
 Cahil qeymin myhəqqəddyr zavalь

¹ Gorynyr ki, Silhət kəsrini də millət bilmisdir.

DƏRJA KƏNARƏNDƏ ¹

Əmvaç gəlir sahilə guja ki, o minval
 Tə'qib edijor bir-birini desteji-ətfal,
 Olduqda o busişgəhi-bihissə myqarib,
 Tər ləblərinə busə verirlər mytəaqib,
 Gərdykdə nəvaziş ierinə byqzy-kydurət,
 Mə'jus coçuqlar tək edərlər jenə evdət,
 Ol dəmdə pərakəndə olub səheji-abə
 Tədriçlə təbdil olur ənvə, hybabə,
 Sakit dənizin səfhəsi ajinə kibi saf,
 Gyn nuru dşərkən gorynyr baq neçə şəffaf.
 Kəsti jiryəndə jarьль sineji-dərja
 Mavi kaqьza san cəkilir bir xəti-bəjza.
 Hərdəm buraqьr dudi-sijəh ruji-həvajə,
 Qaldьqça urar mevç, cьqar evçi-fəzajə,
 Gah dalqalanьr, gah daqьльr çəvvdə hər jan.
 San tysty cьqar xyləль şair cubuqundan.

¹ Bir nəsrə nəzmə təhvil etməyə ədəbiyyatda «əqd» dejidigini şagirdənə göstərmək ucun bu mənzumənin, məzmunu «Mə'lumat» jurnalında da bir nəsrədən alınıbşdır.

OLMALB

Jaran bahar mevsimidir aşıq olmalı,
Çanan yolunda ölmək üçün şaiq olmalı.
Fəsl-i-bahar, mevsimi-gyl vaqti-badədir;
Mə'suqə xassə şux, çavan, tyrk, sadədir,
Saqinin iltifatı bizimlə zıjadədir
Varkən bu firsət əldə dəmi-istifadədir
Mejxarəlikdə qejrilərə fəjiq olmalı.

Jarın catub gözəlligi həddi-kəməlnə,
Min bə'd secdə etməli taqi-hilalinə,
Pərvanəvar janmalı səm'i çəməlnə,
Zahid nə dərsə ujmamalı qeily-qalınə
Çan verməli, mej almalı, lap fəsiq olmalı.

Dəmdyr ki, şevqi-arizi-dilbərlə məst olaq,
Dəmdyr ki, bytləri unudub haq pərəst olaq,
Dəmdyr ki, «nistlik» arajaq taki «həst» olaq,
Dəmdyr ki, çümlə vəfii-əhdi-ələst olaq,
Jaran! öz əhdy-və'dəmizə sadıq olmalı.

Məcnun kibi ələbqi həp tərək etməli,
Lejla tərəf ajaqla deşil başla getməli,

Əqjar çevri gərməli, təhmət eşitməli,
Hər nev' olsa hasili çanana jətməli
Ta bəzmi-vəslə girmək üçün ləjəq olmalı.
Cal mytriba, ki vaqt şyrudy-təranədir,
Sən də oqu myqənni! səzün aşıqanədir,
Nəqmən bizi aşıltmaqda yaxşy bahana dəyr,
Lakin zamana, cünky fəna bir zamanada dəyr
Ejham ilə, kinajə ilə natiq olmalı.

«Q u r t u l u s » məcmuəsi 1915.

S E ' R

«Sevdim səni»—həttə dedin—oldum sənə aşbq,
 Нуççətsiz olan dəviji-bihudə nə lajbq?
 Susdunmu? ja qorqduñ?... bumu asari-məhəbbət?
 Cəhrəndə necin çilvələnir haləji-həsrət?
 İstərsən ola qismətin əjjami-baharım
 Pejmanəji-əzvəqəm ilə busy-kənarım?
 İstərsən atılmaqlyq aquşı-visalə?
 Hejhat ki, dşmyssən açəb xam xjala!...
 Anlarmısan aja ki, nədir sevgi, nədir eşq?
 Kemiş şyəra jazmş o dərsə bejlə sərməşq:
 «Eşq əhli bu afaqda rysva gərək olsun»
 «Məçnun kibi sərkəştəji-səhra gərək olsun»
 Bildinmi, nədən ötry verilmiş sənə qyvvet?
 İdraky-şyur, əqlı-zəka, ruhy-dirajət?
 Bildinmi həjatın nədir əmvalı, silahı?
 Tənha geçələr uqusuz acdınmş sabahı?
 Bir ləhzə calşdınmş, ja dözdynmi çəfajə?
 Bəs ömrünü verdin nəradə badi-fənajə?
 Susdun ja?... jalandırmtş sözün, hajdı cəkil get!
 Sevdiklərin uqruna jənə ömrünü sərf et!

Uj fisqy-fiçurə, tərəbə, cynky rybabə
 Ləhvə, ləbə, kəncəfəjə, çamə, şərabə.
 Məndən uzaq ol, eiləmə bihudə riçalər,
 Girməz hərəmi-vəslimə aludə ridalər!
 Satlıq dejil eşqim, iyragim, busəm inan, bil!
 Çan nəqdidir ol nə'məti-ymajə myqabil.
 Olsajdıñ əgər sən mənə bir aşıqi-sadlıq
 Rəftar ilə gyftarın olurdu mytəvafiq,
 Qəlbində əgər olsajdı atəşi-sevda,
 Cəhrəndə olardı onun asarı hyvejda.
 İnçitsə idi qolların qejdi-əsərət
 Cəşmində jəqin parlar idi bərqi-çəsərət.
 Ucsajdı əgər qanlı bulutlar yzərində
 Olsajdı dikən daşlı joquş rəhgyzərində,
 Zəhmətlərə, zillətlərə dşmş jorulajdıñ,
 Ol halda gər majili-myštaqım-olajdıñ,
 Əlbəttə bu gyn mən də sənün jarın olardıñ
 Aquşə cekyb talibi-didarın olardıñ.
 Lakin nəcisən, kimsən? uzaş, etmə əzijjət
 Biganəsən olmaz məni gərmək sənə qismət!

JAJ G E Ç Ə S I

Aqşam oldu, gün batdı, şamlar jandı,
Ta səhərdən aqşamaçan durmadan,
Gün altında tər təkərək calışan,
Əkincilər, bicincilər uzandı,

Jorğun, arqın hərə bir janda jatır,
Hər şey sakit, hər jər səssiz, səmirsiz
Ancaq hınyu, milcəklərin vız-vız
Bu sykutu pözür... Əkinci qız,
Ujquda byrkydən, milcəkdən girsiz,
Qolların bu jan o jana atır.

Var bu kəntdə jənə elə joqsullar,
Nə çyty var, nə kotan, nə kəli,
Ölmək istər jetişməjir əçəli,
Allah rəj dilər, aqlar soqular
Aqşamaçan xırmanlar dolışır,

Ej insanlar fərz dejilmi bizlərə,
Rəhm ejləmək, əl dutmaq açizlərə.

Onların da var biz kibi yrəgi,
Bir arzusu, bir eşqi, bir diləgi.
Onlar sizdən daha artıq çalışır,
Jaşamaqın hər zəhmətə alışır.

JAJ SƏHƏRİ

Əkincilər, jaj geçəsiydi kəntdə,
Jorqun, arqın jeni cəmir etmişdi.
Arvat uşaq xırmanlarda həjətdə,
İşdən qurtarmış ujqıca getmişdi,
Birdən xoruzlar hinlərdə banladı,
Qarə nənə sybh olduqun anladı,

Səs ejlədi: ojandı oqlu, əri.
Əsnəjərək qalqdı jataqdan bunlar.
Saqrıdılar nəkərləri, rənçbəri,
Ojandılar səsə qohum qonşular,
Azan səsi gəlir minarələrdən,
Sıqır cələ xələjəq dərələrdən.

Böyük-kicik, rəjjət, xanım, aqa,
Jarışdılar hər biri bir peşəyə,
Gəlin gedir inəkləri saqmaqa,
Odun gətirməyə nəkər meşəyə,
Biri gedib ələf təkür kəllərə,
Biri baqır xırmandakə vəllərə,

Gynəş sıqır daqdan ucur dumanlar,
Həvəslə istinin, tozun icində.
Salyşrlar bu bir jəqın insanlar,
Xırmanlarda, tarlalarda, bicində,
Bu zəhmətlər şərh olunmaz uzundur,
İnsanijət həp bunlara mədjundur.

ƏKİNCİ NƏQİMƏSİ

Dari, künçyt, arpa, buqda əkməsəm,
İlin uc fəslində zəhmət cəkməsəm,
Aç qalmazmı gözəl, mə'sum uşaqlar,
Nazik dönsüz jajda uşaqlar aqlar,
Mənsiz kətən, kəndir verməz zəmilər,
Cadırsız, jəlkənsiz qalar gəmilər,
Suvarmasam janar otlar cicəklər,
Aç qalanda syt verməsə inəklər,
Nədən olar şor, pəndir, jaq, qajmaqlar,
Qışda nədən olar kyrklər, paraqlar,
Ot bictməsəm qıymazmı qojunlar,
Hardan olar hasil o vaxta bunlar.
Əkinçi hər kəsdən artıq çalışır,
Onun əməgilə insanlar yaşar,
Qjida verir məxluqata topraqlar.

Q B Ş

Bir az əvvəl saqa-sola uca-uca fırlanan
Parca-parca qarlar indi javaş-javaş düşyör,
Buruq-buruq baçalardan səqər tısty, aq duman,
Kycələrdə it sojuqdan zəngildəjir, yjysyr,
Hərdən kylək qalqır, jerdən qarq qarqb savybır
Gəlib gedən insanlaryn yz-gözyny qavybır
Daq, daş qar bys-bytyn aq kəfənə bytymıs.
Pənçərənin şışələri buz baqlajyb donmuşdur,
Dəjirmənin, bulaqlaryn suju donmuş, qurumuş,
Sərcə, dolaş jem aqtary qar ystynə qonmuşdur,
Devlətlilər isti evdə rahat jeyib jatırlar,
Un almaqda aç janıqlar paltar-palas satırlar,
Allah rəjə diləjəni açyqlanqb səjyrlər,
Allah versin get kəsb elə, dejib hər kəs rəd edir,
«Açam donub ölməkdəjəm» dejə qavyb dəjyrlər,
Bir dejən joq fəhləligə bunlar getmir kim gedir,
Bu jazıqlar dejilmidir fabriklərdə çalışın,
Ləqımlərdə kylyng calan, zəhmətlərə alısan,

FYZULININ BIR QƏZƏLINI TƏRBE'

Dərdə düşdym əsərindən sitəmi-hiçranın,
Carədən ötry dolaşdım nərəsin, dın'anın,
«Dəhənin dərdimə dərman dedilər çananın
Bildilər dərdimi joqdur dedilər dərmanın».

*

Eşq ikən ruzi-əzəl xilqəti-aləm səbəbi,
Vaizin xalqə nədir nəhj dəmadən səbəbi,
«Olsa məhbubların eşqi çəhənnəm səbəbi,
Hury-qılman qalır kəndisinə rizvanın».

*

Mələkim, nuri-çəmalın səri-afaqa dolub,
Atdı bytxananı din əhli sənə səcdə qılıb
«Kecdi meixanadan el məst meji-eşqin olub,
Nə mələksən ki, xərab etdin evin şejtanın».

*

Görməjənlər xəmi-əbruji-hilalın tərhin
Tə'n edir sinədə gərdukdə xədəngin çərhin,
«Nə bilir oqumjan məshəfi-hysnyn şərhin,
Jerə göjdən nə ucun endigini qur'anın»

Vur nə qədr istər isən oq çijərim jərəsinə,
Getmərim hərgiz ətibba jəlnə carəsinə,
«Vurmaram sihhət ucun mərhəm oqun jərəsinə
İstərim səqmaja zevqi ələmi-pejkanın».

*

Qojdu konlumda fələk istədigim hər diləgi,
Şə'ləji-ahilə mən də jaqaram nəh fələki,
«Jərdən ej dil gəjə qovmuşdu sirişgin mələki,
Anda həm qojmajaçaqdır olar əfqanın».

*

Dili-divanəji-Sihhət edəməz tabi-çunun,
Onu sejd etməsə zylfyn kibi qyllabi-çunun
«Ej Fyzuli oluram qərəcəi-girdabi-çunun
Gər nə qəhrin cəkirəm dənə-dənə dınjanın».

XƏBƏRDAR VƏ JA ZINDAN QARAULU

Xajinin etdigi isjanь kibi,
Zalimin nisfəti-viçdanь kibi,
Pajьzьn tar idi qajət geçəsi,
Daha myzləmdi fəqət ol geçədən,
Duman altında uçalmьş gərynən,
Məhbəsin mənzərəji-hajičəsi
Hər tərəfdə qaraullar dolanьr,
Coq aqьrlyqla jьryrlər o zaman,
Geçənin səmtini ejlər ləzən,
Nalə asa o həzin səs hər an,
Eşidildikçə sanьrsan uzanьr;

«Xəbərdar».

Uçadьr gərci onun divarь,
Bьrçy-barusь da mystəhkəmdir,
Ahənin qьfьl dəhə məhkəmdir,
Geçə zindancьlarьn ənzarь,
Onlarьn olsa da coq ənvarь
Syngynun pərtəvi-atəşbarь
Pьrsykun olsa da qajət zindan.
Olamaz hejə ici, qəbristan,

Qaravul sən ojaq ol aldanma,
Bu sykunətli jeri boş sanma,
Gəzyn ajьrlymasьn hec zindandan
«Xəbərdar».

Iştə dustaq orada tək qalmьş
Dajənbəş şəjlə dəmir pənçərəjə,
Baqьjor bilməjir amma nərəjə,
Sankь ol səmtü-sykutda dalmьş,
Joqdu bir səs hamь aləm xamьş,
Ja hyrər it, ja otər bir bajus,
Ja ki bir səs eşidirsən—mydhiş.
Bir də tədriçilə hərdən dejilir:

«Xəbərdar».

Gynlər, ajlar joq uzun illərlə,
Burda qalmaqlьqə məhkuməm mən.
Hejə bicarə kənyl qan olmuş
Elə hyrijjətə ətşən olmuş,
Ki jazьq dьşdy bytyn taqətdən,
Dьşdy bir məqsədi-çən pərvər ilə,
Oldu məhnətlə bu gyn zary-zəbun,
Burda var syngy və xəncər qurşun
Orda hyrijjət-əqdəs vardur,
Hər fyjuzati-myqəddəs vardur,
Ax..... Qaranlyq geçə sən dədьma car,
Mənə ver təslijəti-səbry-niçat,

«Xəbərdar».

Var hənirti, qulaq as birçə dajan,
Bir nəfər dьşdy jerə taq-taq-taq...

Nəcə dəfə eşidildi saqmaq
Kim gəlir? Kəlgə, odur pırhəjəcan,
Jan-jərə azca ышықланды bir an
Jygyryb xalq oraja toplandy,
«Əlvida, ej dirilik, ej qyvvet.
Əlvida, ej mələki-hyrıjjet»
O jyrəkdən bu səda cəqdy o an:

«Xəbərdar».

Hər tərəf oldu jənə asudə,
Az aralandy bulutlar gəjdə,
Nagahan oldu qəmər gəjdə əjan,
Jərə guja ki səmadan baqdy,
Yzynə əşki-təhəssyr aqdy,
Jənə göz yaşly yzyn etdi nihan,
Jənə jerdə qaraullar dolanır,
Coq aqyrlyqla jyryrlər o zaman,
Geçənin symtini ejlər lərzan,
Nalə asa o həzin səs hər an,
Eşidildikçə sanırsan uzanır:

«Xəbərdar».

BİR VƏRƏQDIR KITAB XILQƏTDƏN¹

Jer yzyndə tamam əşjanın,
Bir xysusijjet ilə qisməti var
Gyly var əndilibi-şejdanın,
Səbzədarın yaşlyca xə'əti var.

Şəm'ə pərvanə şəvqmənd olmuş,
Qoncəçiklər həbibidir budaqın.
Xar gylzarə rəjbənd olmuş,
Şыр-şыр aqmaq nəсібdir bulaqın.
Vəqf olunmuş hava yqablərə,
Xəlq olub gyllər aşjanə ysyn

¹ Fransızcadan tərcümə «D o l o n l u» əsərindən.

INSANLN VƏZİFƏSİ

Namusi-rəajaji cəkən həp ʏmərəjə,
Əlbəttə dily-çanla itaət gərək olsun
İnsanlara xidmət edənərbabi-dihajə
Təkrim edilib şə'ni rıajət gərək olsun.
Onlar ki, bizə rahibəri-elmy-ədəbdır,
Sykranəji-ehsanların ifa edərik biz;
İnsanlara insanlıq tə'limə səbəbdır.
Haqdan olara ömr təmənnə edərik biz.

SIKAJƏT

Dersəm mən əgər sıxən zamani
Kim mə'rifətin rəvaçı joqdur
El tə'nə ilə dejir filan
Divanə olub əlaçı joqdur.
Bə'zisi dejir təbiidir bu
Bəzisi dejir ki, «babi» olmuş
Gah synni dejir ki şiadır bu
Əfjunə ujub şərabi olmuş.
Bu firqəji-çahily-əvamə
Jarəb sən özün hidajət ejlə
Joq sedməjə ruhımyın dəvamə
Lytfinlə mənə himajət ejlə.
Bir bəndəji-asijəm ilahi,
Hər dırlı əzabə mıstəhəqqəm,
El hər nə desə nə qəm ilahi,
Arıfsən özün ki, əhli-həqqəm.

N. JARATAŞVILI NƏŞİDƏLƏRİNDƏN¹

Qoj edim indi tərک dary-dijar,
Cəkim ancaq iyregdə möhnətini
Vətən əhlindən olmuşam bizar
Gərməjim onların da surətini.

Zylmətə nur bizdə ysgyndyr,
Orada kəndimə məkan arajım
Nəradə xələq elmə düşgyndyr,
Orada jary-həmzəban arajım.

Bulmasam qəm şəriki bildanda,
Jyz qojub cəllərə fəqan edərəm
Cekdigim gizli dərdi ol anda
Gəgdə jıldəzlara bəjan edərəm.

Əldygym halda xaki-paki-vətən
Olmasın qoj cənazəmə mədfən,
Başymın göz jəşə gəlib çuşə
Cəkməsin qəbrimi hec aquşə.

¹ Gyrçi şairinin kəndi halinə dəjir jazdərək bir se'rin iybləsi mynasəbət ilə tərçyməsədir.

Toplanb qarqa, saqsagan, quzqun
Jejib etsin cənazəmi pozqun
Cyrymyş mejjitim qubar olsun
O da taraçi-ruzigar olsun.

Jury ej tynd iyrysly jorqa atım.
Taki sərmənzily-myradə catım
Araçır işə rakibin ölymy,
Saparaq get qəsalt uzun jolumu.
Edirəm mevti kəndim istiqbal
Qoj əçəl ejləsin məni pamal

1916

ƏMİR XYSROV DƏHLƏVINİN OQLUNA
NƏSİHƏTİ

Xəzrəm, ej əziz çanim oqlum!
Ej ceşməji-zindəganim oqlum!
Sən tiftsən indi caridəh mah
Dynja işinə dəgilsən agah.
İndi sənə ejlərəm vəsijjət,
Əlbəttə sözəmdən etmə qəflət.
Vəqta ki, oqul çavan olarsan,
Rəşəndily-karidan olarsan;
Hec vəqt nəsihətim unutma,
Çahillər ilə əlaqə dutma.
Qojdum o səbəblə Xəzr namin
Ta daimi olsun ehtiramın.
İstərsən əgər niçatin olsun
Xizrim, əbədi həjatin olsun
Kəsb ejlə məarif-y-məani
Əmryn ola taki çavidani.
Lakin olamaz bu əmr çavid,
Ta olmijasan misal xurşid.
Elm, əhlin uçaldar asimanə,
Gyn kibi bşəq salar çahanə.

Əmma jyzynə acılmaz ol gənc,
Ta cekmijəsən əzijjəty-rənc.
Etsən tikənə əgər təhəmmyl,
Gylşəndə dərərsən ol zaman gyl
Mə'dəndə cəqar qabaqça topraq,
Axər bulunar tilaji-bərraq
Baq, ney şəkərin kəsəndə bəndin,
Dutmuş qamış icrə gizli qəndin.
İbrət elə sadə bu məsəldən
Zənbur ilə qəsseji əsəldən.
Ol elm çəhadinin şahidi,
Ol hər iki aləmin səidi.
Elm əhli olarkən etmə, əmma
Təzvir ilə çəm'i mali-dynja.
Et qəlbini zəngi-hilədən saf
Ol alim olarkən əhli-insaf.
Quldurluqa elmi alət etmə,
Nev'i-bəşərə xijanət etmə.
Əgrən o sajaq gözəl fəvaid,
Ta nəf'in ola yummə əjid.
Çəm ejlə o qism danişy-fən,
Səvsin səni taki dosty-düşmən.
Dynja malına coq olma majil,
Ançaq calış ol ylumə nail.
Devlət o dəgil ki, bihədy-mər,
Çəm ejləjəsən tələji-əhmər.
Devlət odur əmn ola məzaçyn
Həm olmaja xəlqə ehtijaçyn.

JADBNDAMBDƏR?

Ej hysni-muçəssəm mələkim, nazlı nigarim!
Ej iduləm,¹ ej idealim səvgili jəgəm;
Jadbndaməbdər mazi, o kecmiş gözəl ejjam?
Jaz fəsli, gözəl bir geçə, nurani bir aqşam,
Aj bədr idi on dört geçəlik saf səmadə,
Afaqə fərəhbəxş idi işraqy-zijadə?
Bir parca bulut hərdəm edib gərdişi-şirin,
Aqışə cəkirdi qəmərini qursi-mynirin.
Bir ləhzə ajn devri jəgəm zylnət olardə,
Sonra cəkilirdi bulut, aj bir də cəqardə
Naz ilə baqardə gylərək ruji-zəminə,
Bənzərdi həjadən jəşnən tazə gəlinə.
Jadbndaməbdər ol geçə, həm saqəry-həmdus?
Ol mənzerəyə qarşə cəmən ystə həmaquş
Jalməz ikimiz jan-jana əgləşmişidik şad,
Bir çənnəti-ə'ladə qəmy-qyssədən azad...

¹ Idul və ideal kəlmələri latınça olub hər dildə is-
təməli qəbul olduqu ucyn açızda işlətdim.

Ə.

Catməşdə budaq baş-başa sərvy-gyly-şymşad.
Bir cətri-təbii jedi-qydrət edib içad
Aj nuri jəşl jəpraq arasında fyruzan,
San təbijə olmuşdu zymyrydlə byryljan
Çanpərvər idi cəşməji-safin çərəjanə,
Zoqavər idi səfheji-ajin ləməanə
Sejr ejlər idik ol fərəhfəza cəmən ystə,
Ahistə oqurduq dəxi rindanə sikəstə.
Hərcənd ki joq şimdi ymidim o visalə,
Nejlim gəlirəm naləyə dşşdygçə xijalə.
Əksi-ryxin olmuş dili-qəmdidədə mənquş
Haşa olasan devri-zaman ilə fəramuş.
Getdinsə də getməz yrəgimdən qəmi-eşqin
Mənçə iki dynjajə dəgər aləmi-eşqin!
Joqdur həvəsım sərvy-gyly-laləyə sənsiz,
Bylbyl kibi dəjim gəlirəm naləyə sənsiz.

Əhli-hal ikən olub majili-qal,
Olmusuz həmdəmi-çəm'i-ətfal»
Doğrudur sözləriniz çan Naseh,
Ej hynərməndi-syxəndam Naseh.
İltifat ejləsəz ej alicanab,
Verərəm mən də çəsaratlə çavab.
Bu zaman siz bujuran kəhnə ysul,
Ejbdyr, ejb; dejildyr məqbul,
Cynky şimdi dəjişib vəz'i-çahan,
Başqadur, başqa təqazaji-zaman.
Varsa tə'limə bizim rəqbatimiz,
Biləsiz kəsb dejil niyyətimiz.
Biz pula, devlətə majil dejiliz,
Rəsmi-dirinə də qabil dej'liz.
Fikrimiz tərbiyə-i-millətdir,
Qəsdimiz millətə bir xidmətdir.
Siz bələdsiz ki, bizim şəhrimizə
Bu da mə'lumdur əlbəttə sizə.
Millətin beş sənə bundan əqdəm,
Jyz nəfərdən biri dutmazdı qələm.
Jaza bilməzdi lədynnjatın,
Dəhrdən dujuqu hissijjatın.
KİM ki, 'jazsajdı beş-on sətr sözy,
Gərək ardınça gedəydi həm özy.
Gərək ardınça gedəydi həm özy.
Jazdıqın ta oqujub andırsın,
Mətləbin başqasına qandırsın.
Lejk bir baq ki, bu gyn Şirvanda,
Gər neçə əhli-qələm var onda?

Hər biri şərh edər öz əfkarın,
Nəşr edər aləm ara asarın.
Müqtədirdyrlər o nev'i ki, tamam,
Bəyənir jazdıqın xasy-əvam,
Elə kamilləri var bir pəyə,
Jaraşır qibtə edə həmsajə.
Bu bizim qejrətimizdəndir əvət,
Bu bizim himmətimizdəndir əvət.
Bir də hərgah ki sizə gəlsə bəid
Bizim əş'ardaki səbki-çədid,
Həm o babətdə də biz mə'zuruq,
Cynky biz tərbiyə mə'muruq.
Narəva adət olub bundan əzəl,
Şərəfə çümləsi jazmış da qəzəl,
Nə qədər olsa da şirin məzmun,
Nə qədər olsa da ə'çaz nymun,
Elm, əxlaq həjiz olmaz,
Bizçə hec vəçhlə çajiz olmaz,
Bu sözymdən o dejil qəsdı-myrad,
Ki həqarətlə edəm mazini jad,
Haşalillah toqunam əslafə,
Gər toqunsam toqunar insafə,
O imiş xahişi əvvəl aynı,
Şair əjinəsidir devranın,
Cyn budur lazıməji-istibdad,
İşrətə, qəflətə ujsun əfrad,
Müstəbidlər yaşamaqçun rahat
Sairi əldə ediblər alət,

Baxş edib şairə in'amy-səlat,
Rahət etmiş o da imrari-həjat,
Geçələr məst, gynyz dərdi-xumar,
Jatmış jatmış edərmi bidar,
Mədh-y-təvsify-qəsajid jazmış,
Qəzəljjat, fərajid jazmış,
Nəzm edib ləhvy-ləəb, həzlijjat,
Dyrly əxlaqə pozan həçvijjat,
Xalqə əfsanəyə işqal etmiş,
Bir bəyuk milləti iqfal etmiş,
Harda bir dahi olubsa pejda,
Müstəbiddə edərək istiqna,
Xalqən ejqazyna dajir bir əsər,
Jazmış isə, qazanıb nifrətlər.
Sonra təkfir eləmiş alimlər,
Əldyryb həbs eləmiş hakimlər,
Bu səbəbdən necə iyz milyon qevm,
Olmuşuq çəhl ilə müstəqrəqi-nevm,
Qalmışyq coq geri hər millətdən,
Bixəbər elmlə həm sən'ətdən,
Dejərik: «Qonşuja etdikdə nigah,
Bizi haşa belə istər allah,
Dejil islama myvafiq bu kəlam,
Bujurulmuş uçalansən islam,
Nə ki, olsun bu sajaq xary-zəlil,
Çahily-açizy-məhtaç-səfil,
Hər mysəlman görə bu halə mydam,
Ona laqejdlik olmazmь haram?...

Borçumuz indi nədyr ejlə bəjan,
Etməjəkmə jenə joqsa həjəçan,
Jazalymmь jenə də rindanə?
Duralymmь bu qəmə biganə?
Joq gərək biz geçə-gyndyz calışaq,
Dyrly-dyrly zəhəmata alışaq,
Qorqmajaq rənçy-yqubətlərdən,
Qurtaraq bəlkə bu zillətlərdən.

BİR MƏKTUBA ÇAVAB

Sorma dəxi sorduğun əhvaldən,
İştə, bəidəm bu gyn iqbaldən,
Verməz onunla belə qəlbim riza
Xaliqimə qarşy edəm iştika.
İstəmirəm gərsənəm insanlara,
Qoj atylm guşəji-nisjanlara.
Xatirə hec kəs mənə qoj almasyn.
Namy-nişanym əbədən qalmasyn.
Mən bu çahan icrə vəfa gərmədim,
Sejri-sylukində safa gərmədim.

Açız, jazıq bəşərlərə rəhm etməyə qəza,
Səndən mənə ajırmaqda da etmiş iqtiza.
Tək bir sənənlə haq mənə qylmışdy mərhəmət,
Vermişdi fikry-halətimizçə myvafəqət.
Sənsiz vətəndə bir qəribəm qan olur konul,
Məşşər qopar başymda, xyruşan olur kənyl,
Səbr ejləmək olarmy bu myşkil mysibətə
Kim bir də revjətin daha qalsyn qijamətə.

~~Jatsam, juqumdasan, ojaq olsam, xəjaldə,
Qarşymda gözde, qəlbədən çumlə haldə,
Kənylüm janar, san od basylb qəlbizargma,
Hərdəm sacyr alavly su gözdən kənarəma,
Dunjada hiss ejlədigim ibtilalarəy
Ən çangyzardyr bu tamamən bəlaləry.
Amaly-arizularəmyz qaldy patəmam,
Zalymdan adil allah əzy alsyn intiqam,~~

SABIR

Sabir ej alami-xalqa tərçiman!
Ej hər anda kasə-kasə zəhr udan!
Ej qoça bir qevmə aqlarkan gylən,
Naləsilə xalq dəqlarkan gylən.
Gylməgində qanlb-qanlb girjələr,
Hər mysəlman kənluny məhzun elər.
Qəm sənə olqədr tə'sir ejləmiş,
Girjəni huzynyn gylugir ejləmiş,
Bir aç gylmək olub ondan əjan,
Kəsrəti-alamənb ejlər bəjan.
Se'rdə tərhi nev içad ejlədin,
Qoqolu, Huqolarə¹jad ejlədin,
İqtidari-şairanən fəşdər,
Sən gynəssən hasidin xəffəşdur,
Etmərəm qajib səvadi-naməni,
Ruhbaxş asar nuki-xaməni

¹ Huqo, «Girjəji-xəndənak» adlı bir əsər yazmışdır.

Хатырм şə'rinlə şirin kəndir
Lajbq-təqdiri-xasy-amdir.
Tərzy-yslubi-bəjanə sadədir,
Cəzbi qəlb etməkligə amadədir.
Xasdər bu şivəi-revşən sənə,
Mərhəbalar Sabirim, əhsən sənə.
Ej myçəssəm dujuu, ej ylvi bəşər,
Ej samərləq icrə düşmüş saf zər,
Tə'ny-lə'n ejlərsə hər nədan sənə,
Ja mysaid olmasa devran sənə,
Qəm jəmə, təxfif ver alaməna,
Az cəkər, hejkəl jəparlar naməna.

SABİR

Sabir! Ej ən sevimli şairimiz,
Müqtədir, düzlu sözly Sabirimiz!
Neçə qan olmasın sənəq gönlym?
Səni coq tez itirdi bizdən ölym!
Joq, joq əsla sən ölmədin, dirisən,
Ən böyük qəhramanların birisən.
Qələminlə, dilinlə, halınla
Köhnələnməz şirin məqalında
Syngylər acmajan jolu acдын,
Qələmindən çavahırat sacдын.
Zulmi, çəhli, təssyby jəqдын
Uçalb ərşi-davərə səqдын.
Aqlадын millət ысун illərlə,
Açь gylməklə, dadly dillərlə.
Gəstərib carəji-niçatьmьzь,
Nəzm qьldьn nəvaqьsatьmьzь.
Səvə-səvə bizi oqutdurdun,
Xejli byd'ətləri unutdurdun.
Hejff kim vermədi sənə qijmət,
Qəlbədən aşiq olduqun millət,

Artды gyndən-gynə qəmy-kədərin,
Şıdı axьr vərəmlədi çigərin.
Kədərin toplanb qubar oldu,
Nazənin çisminə məzar oldu.
Uju rahət hyzuri-viçdanla;
Mən də ajati-paki-qur'anla,
Sənə tə'zim edib səlam edərəm.
Daima ərzi-əhtiram edərəm!

«M ə k t ə b» № 11
1913

JAZMAM!

Fridunbək Kəcərlija

«Jazmısan tazə nə şeilər?» deyə sordun məndən
Ruhumun tarına mizrab zən oldun qardaş.
Sabir ilə belə məktubu coq aldıq səndən,
Hər nə jazdıqsa ona bəni sən oldun qardaş:
Bir zaman Nasehy, Tərrah ilə Sabir mən də
Jaşajırdıq hamımız qəflət ilə fərxəndə,

Birimiz mərsijəgulluqda bəyik şair idi,
Birimiz saqərə majil, birimiz çanana
Birimiz həvədə Jəqma kibi coq məhir id'.
Laəbali kecinirdi gynumuz rindanə.
Bir pərişan juqudan sən bizi bidar etdin.
Doqru, dyz jolda calışmaqıqda vadar etdin,

Lejk coq kecmədi devran bizə bidad etdi
Ax; o çəmijjətimiz tezçə pərişan oldu;
Mevti-Tərrah, o səfa bəzmını bərbad etdi.
Sabir öldy demirəm, şe'r evi viran oldu.

Jazmağa mane olur təfriqə dyşdyklərimiz,
«Aqlaram xətrə gəldikçə gylşdyklərimiz».

Jazamam məndən olubdur daha bizar qələm.
Mən təfəkkürdə, o sakitligə məcbur olmuş.
Jazamam jaqmadadur ruhumu bəhran, ələm,
Xələcanlarla kənyl carpmada rənçur olmuş:
Boş kaqəzlərdə qələm cəzsa da göz jaşlarım,
Qıymaram hec unudam sevgili joldaşlarım.

Ah o gözlər ki, nigahilə dily-didələrim,
Acılırdı daha bir də məni şad etməjəçək.
O dodaqlar ki, gylımsənəmgi ilə kədərım,
Qacılırdı, məni Sihhət deyə jad etməjəçək.
Ah o gözlər, jumulub tozlar ilə dolmuşdur
O dodaqlar byryşyb qonca kibi solmuşdur.

İstə bundan acı, bundan əziçi qəm ki, jətər,
Aqlamaqdan da jenə dərdinə tapmaz cara
Zədələndikçə, zəhərləndikçə bir də syrur,
Ki syrynsyn jenə, coq əmr eləsin bicarə,
Uşaçyqlar kibi bazicələrə aldanaraq,
Mytəsəlli olar, istər daha artıq jaşamaq....

BƏRADƏRİM FRIDUNBƏK KƏCƏRLİ
ÇƏNABLARƏNA

Məhtərəm qardaşım Fridunbək!
Jənə şəfqətli halıym sordun:
«Jeni şeirlər nə jazmışsan» deyərek,
Kənlymy dujqularla dolduraraq...
Qoj dejim şərh halıym, dinlə
Dərdimə sən də ortaql ol, inlə...

Nə jazım mən bu qəmli zylmətdə
Nurdən hec əsər, nişan joqdur
Vətənin adlanan bu qurbətdə,
Nə də əfqanlym dujan joqdur.
Getmiş əldən rəfiqi-sadiqlər
Devrəmi culaqatmış münafiqlər

Bu qaralıq myhitin icrə mənim,
Qulaqım həbs, gözlərim dustaq;
Jumruqla məhyrlənib dəhənim,
Olmuş aqzımda sözlərim dustaq.
Qalmışam maty-açızı-məbhut,
Etmişəm labyd ixtijari sikut

Joqluq ucumuna el juyrduqca,
Coq baqırdım, axırda batdı səsim.
Bu mysibətli halı gərduqca,
Aqlamaqdan kəsildi lap nəfəsim.
Kecdi mazi, bitir əzab ilə hal
Jyzımə gylməjir həm istiqbal

Fərz edin coq uzun, geniş bir otaq,
Orda isqamjalar qojulmuş ola.
Uzərində beş-on dəçəl, kər uşaq
Qara loh, aq tabaşır olmuş ola
Bunların mən bu halda həmdəmiyəm.
Deməli zahirən myəllimiyəm.

Nə dejim, lakin əl'aman qardaş,
Hər gyn onlar sorur mənim qanlym
Baqırm odlandı jandı çan qardaş
Bu tifillər curytdylər çanlym
Hec kəs öz təklifini ə'da etmir.
Hec biri dərsə e'tina etmir

Tyrklyk, islamlıq iddiası ilə
Əz dilin bilmək istəyən joqdur.
Əcnəbi ruhunun həvasilə,
Vətənin, millətin sevən joqdur.
Atalar verməjir hec əhəmiyyət
Sənmiş onlarda hissi-millijət!...

Burda dərs verdijim beş-on ildir
Dejirəm hər zaman ki: «Qejrət ediz
Tyrk dili bir gözəl şirin dildir,
Onu öyrənməgə həmiyyət ediz».

Etməjir kimsəyə sözym tə'sir,
Oluram gyndə bir sajaq dilgir.

Dyrly mane'lər olmasa sözymə,
Odlu bin nəqmə jazmaq istəitrəm
Gələçək əsrlərdə mən özümə,
Şanlı bir qəbr qazmaq istəirəm
Lakin evzai-haldən mə'jus,
Olub etməkdəjəm mədam əfsus!

« I q b a l » 3 mart 1914

XAÇƏ HAFIZ

Hafiz, ej myrşydi-sitydəsijər
Hafiz, ej ustadi-şe'ry-hynər.
Əsərindir mytərçimi-larejb
İştə sənsən lisanilqəjb
Bir məani cəhanisən Hafiz
Bir çahani-məənisən Hafiz
Dyşnylsə nədir mətaləbbini,
Dərk edər əhli-həq məratibini
Mystətirdir həqiqət ilə məçaz,
Myndəriç hər birində bir eçaz.
Lejk dəvri zamanə ejlədi qədr
Kim sənə lajiqinçə qojmadı qədr
Olsa idi İranlılar arif,
Elmy-fənni-zamanədən vaqif
Qədrini kamilən bilərlər idi,
Hejkəlin burda rəxz edərlər idi ¹.

¹ Bu şe'r Hafizi-mərhumun məqbərəsində oqu-
nmuş bir xitabədir.

ŞEJX SƏ'Dİ¹

Sə'di aja şairi-şirin kəlam,
Xabkəhin revzeji-daryssəlam!
Dur ojan ej dahijeji-ruzgar,
Gər vətənin oldu nasyl tarmar.
Məsçəi pakindir əgər dilgysə²
Hej dəgil mənçə bu gyn dilgysə
Ac gözyny baq vətən evladinə,
Sevgili e'qabinə, əhfadinə.
Oldu fəramuş nəsihətlərin,
Vermədi hec fəjdə zəhmətlərin
Hikməti-əş'arinə bi ixtilaf,
Ejlər ikən əhli-çahan e'tiraf,
Qədr qojarkən hamь asarьna
Sözlərinə, şiveji-gyftarьna
Hər dilə nəql oldu kələmin sənin
Dutdu bytyn aləmi namin sənin
Jatdylar əhfadlarьn xabidə
Etmədiilər rəxz adьna abidə
Qədrini bilşəjdi əgər əqnija
Isminə məktəb olunurdu bina

¹ Bu şeir 1316-сы ildə Şirazda yazьlmьşдыр.

² Dilgysə Şejx Sə'di dəfn olunduqu baqьn adь-

MƏRSIJƏ

Getdin nijə gəlmədin həbibim?
Ejvah o nasyl jaman gədişdi,
Atdьn vətəni nəcin qəribim,
Arqandan əçəl məgər jetişdi?

Ah bilməjirəm nə nevi qijmiş.
Qurşunla səni edən kəs itlaf
İnsanlar aman nə zalım imiş,
«Şejtanlar edərdi bəlkə insaf»

Ucdun mələkim, necin joq oldun?
Əflakə apardьmь mələklər?
Rə'na cicəgim nə təzçə soldun?
Bilməm nəjə az jaşar cicəklər?

Jahu, uzun ömr jaz dəgilmi?
Dərdi dilimi nolajdь birdəm
Lajiqlicə şərh edə biləjdim,
Olsajdь qubari-xatirim kəm

Bəlkə, gəzümün jaşın siləjdim,
Amma nə edim bu mümkün olmaz
Zira səni bir də görmərəm mən.
Qan aqlasa göz, gənül jorulmaz.

Daim qylaram ölyncə şivən,
Ta sən.Вакъ qumlarında jatdın,
Şirvanda mən aqlaram hər anda
Sybh ыldъзым ax, nə tezçə batdın,
Dan ылдъзь tez batar сыqanda
Birdəm jaşajьs соq az dejilmi? ¹

¹ Bu mərəsiyə syngylər aqzından qurtarınca bir mьsəlman evinə сыqьнаркən daş yrəgli ev sahibinin qurşuni ilə nə behənkam tərki-həjat edən joldaşым ucun göz jaşымдыр.

BİR MƏKTUBƏ ÇAVAB

Məsləkin, hikmətin qəvaidinə
Ej bəradər! bytyn mənafidir
Nəmənin əslinə, zəvajidinə
Səzlərim bir çəvabi-şafidir.
E'tiraf ejlərəm ki, fikrinçə,
Əd olursan zəvati-nadirdən
Olma qafil və lejki sən bunça
Sən myqəddəs viçudi-qadirdən
Kainatın rymuzi-xьlqətinə
Kimsə vaqif dəgil bu zahirdir,
Xaliqi-aləmin hyvəjjətinə,
Əz viçudun dəlili-bahirdir

II

COÇUQ MƏNZUMƏLƏRİ

FIRDOSYL-ƏTFAL
jaxud
COÇUQLAR BAQICASİ

Iştə bir ajineji-syn'i xyda
Iştə bir dahijəi-aqly-zəka
Iştə bir tiftəki-mə'sum sifət,
Iştə bir kudəki-şirin hərəkət.
Olmuş elmy-ədəbə coq majil,
Bir zaman dərsdən olmaz qafil.
Hər sabah ujqudan olçaq bidar
Dərs düşünəsin eilər tikrar.
Gejini b məktəbinin formasıny,
Zivəri-duş eiləjir cantasıny.
İstəjir jaxşy bilə elmi-hesab,
Çəhd edir əjrənə tarixi-kitab.
Geçə-gyndyz calşy mərdanə
İstəjir sibqət edə əqrənə.
Bytyn əf'ali təali pərvər,
Bytyn amaly maali göstər
Gönlünyn arizuji-jektasi,
Vətəny-millətinin ehjasy

Fikry-zikri bytyn ehraranə,
 Levheji-sinəsi mə'sumanə
 Zehni ajineji-revşən kibi saf
 Ceşmeji-abi-bəqa tək şəffaf.
 Dərsdən əvvəl oqunduqda dya
 Hər dya ejləsə bişəkky-rija
 Ərzi-haçatə gənyllərdə jəqin
 Dejəçək çümlə mələklər amin.
 A coçuq! ej şərəf əfzaji-vətən
 Ej gyli-gylşəni-rə'naji-vətən
 Sən əzizi-vətəny-millətsən
 Səməri-nəxleji-ylvij'ətsən.
 Oqu ej bylbyli-şejdaji-vətən
 Ta sana fəxr edə əbnaji-vətən
 Nəqəmatində var asari-niçat
 Oqu ej bylbyli-şirir-məqamat

« D ə b i s t a n » № 2
 1907

ANA VƏ OQUL

Hər sabah gyn ki sacar aləmə nur,
 Danədən ətry ucar çümlə təjur,
 Quşlar ol tatlı çiviltilə oqur
 Ac gəzyn ujqudan ej tifli-qejyr
 Jatma bu pəjədə rahat a coçuq!
 Etmə tənbəlligi adət a coçuq!

Gyn сыръб дагы-даша nur sacar
 Намь дунjada салысмаць сәвәр,
 Hərə bir səmtə gedər əhli-hynər
 Ana evladinə şəfqətlə dejər:
 Jatma bu pəjədə rahat a coçuq!
 Etmə tənbəlligi adət a coçuq!

Janaşar bəstəri-ətfala ana,
 Ujqudan javrusu istər ojana;
 Əgilər ta iyzy-iyzə dajana
 Coq javaşça səjləir onda ona:
 Jatma bu pəjədə rahat a coçuq!
 Etmə tənbəlligi adət a coçuq!

O gözəl səvməli ol nurlu bəbək,
Ujqusundan ojanar əsnəjərək,
Didə məxmur, özy misli mələk
Madəri onda edər bəjlə dilək:
Jatma bu pəjədə rahət o coçuq!
Etmə tənbəlligi adət a coçuq!

Ajl oqlum bu qədər ejləmə xab,
Dur gətyr qoltuquna şimdi kitab,
Məktəbin vaqıtı keçir ejlə şitab,
Cəhd elə elm oqu həngami səbab
Jatma bu pəjədə rahət a coçuq!
Etmə tənbəlligi adət a coçuq!

« D ə b i s t a n » № 3
1907

MƏKTƏB ŞAGIRDI.

İştə bir tərbiyəli aqıl uşaq,
İştə bir zirək, ajiq kamil uşaq.
Gejini b məktəbin formasıyla.
Gətyryb qoltuquna cantasıyla.
Məktəbə sevgi-tamam ilə gedir
Kecməsin vaqıtı deyə syr'ət edir
Geçə-gyndyz calışır mərdanə,
İstəjir sibqət edə əqrənə.
Gənlyynyn arizujı-jektasi,
Vətəny-millətinin ehjasi.
A coçuq get sənə həq jar olsun,
Cümlə halında mədədkar olsun
Elm təhsili əzizjətli isə
Qıbda jol getməgi zəhmətli isə
Qorqma qejrətlə calış əlbətdə,
Biləçəksən, oqusan tez vaqtdə
Ki çahan icrə bəjyik insanlar,
Nə qədər zəhmətə dıymış onlar,
Sənfi ə'dadını təknil ejlə
Məktəbi alidə təhsil ejlə.

Sə'j elə sən də bəyik insan ol,
Doquruluqla bu ada şajan ol
Qoj çahan elmilə purnur olsun
Vətən o səjədə mə'mur olsun.

JATMƏŞ UŞAQ

Bir körpə uşaq beşikdə jətməş
Rahət əl ajaqların uzatməş,
Dunya yzınə gözün qaratməş,
Əflakə tərəf nəzarət eilər
Çənnətdə gəzib sijahət eilər.

Bəşşəş oturub jənynda madər,
Hərdən beşigi əlilə jəllər
Gah lajla dejər, əpər gah ijlər
İstər başyna durub dolansın
Qijmaz uşaq ujqudan ojansın.

Mə'sum uşaqın bu halətindən
Madər səvinər bəşəşətindən,
Qəlbi dögynər məhəbbətindən,
Bilməz ki dililə lajla calsın
Ja ki dəşynə o tili salsın

K E C

Səhər-səhər jaz saqıb,
Kəcyr oba jajlaqda,
Gəlinlərin balaqıb,
Batır lila, batlaqda,

Arvat, kişi, oqlan, qız,
Gən sarıqlı, başmaqıb,
Gedir qoruq qajtaqsız,
Gəlin qızlar jaşmaqıb,

Qoşun, quzu, at, eşşək,
Salmış cələ qalmaqal.
Dəvə, maja, nər, kəşək,
Ləkləjirlər dal-ba-dal.

Kişi əlində comaq,
Syrır jykly ökyzy,
Dəvə ystə bir uşaq,
Coq oqujur bu sözy:

Aq dəvə alcaq gedər,
Qolunda qolcaq gedər,
Aq dəvənin gözləri,
Jerə dəjər dizləri;
Endi caya juh-juh!
Aqça maja juh-juh.

« M ə k t ə b » məcmuəsi,
№ 10 1912.

ANA VƏ BALA.

Oturmuş əna,
Basmış baqıyla;
Nazlı körpəsin;
Laj-la der ona.

✱

Uşaq jətməyər.
Baqır aqlayır,
Anası onu,
Bu çür oqşayır:

✱

Daqda dağlar,
Synbulu sarğlar;
Qoşa qarğlar,
Bu balama qurban;

✱

Daqda daqanlar,
Bir-birin boqanlar;
Oqlan doqanlar,
Bu balama qurban;

✱

Bir bəlyk atlar,
Atlar gəy otlar;
Ərsiz arvatlar,
Bu balama qurban;

✱

Daqın maralə,
Gəzy qaralə.
Dunjanın malə,
Bu balama qurban.

« M ə k t ə b » məcmuəsi,
№ 14. 1912.

GULLƏRIN BƏHSI.

Q ы з ы l g y l:—Mən şahbjam qoncaların, gyllərin;
Ən gözəl istəklisi bylbyllərin;
Mən hamьdan jaxşь jaraşьqlьjam
Səvməlijəm, ətrə bulaşьqlьjam,
Fəxr edərəm hələtimə, həngimə,
Qыгмьзь japraqlarьma, rəngimə,
Baqь dutar ətri-dəhanьm mənim,
Ejbi nədir varsa tikanьm mənim,

A q z a n b a q:—Əldə mənim aq qədəhim vardır.
Aqьna-dək ətrilə sərşardur.
Var arьdan ətry qьзыl-gyl tozum,
Bojda, buxunda da qəşəngdir yzum.
Gərci, uzundursa mənim japraqьm.
Joqdu jenə loqalьqьm, azmaqьm.
Han kəpənək, xьrda qarьşqa jenə,
Gyndə gələrlər sьqьnarlar mənə:

S ə b b u : —Gər joq isə sevimli rəngim mənim,
Sux dejidirsə də həngim mənim,
Ətrim uzaqdan byuyur aləmi,
Valehy-hejran ejləjir adəmi.

Xalq deyər cun hamь şəbbu mənə,
Fəxr ucun əlbəttə jətər bu mənə.
Mən uməralar baqьnьn malьjam,
Gyllər arasьnda tamaşalьjam.

İKİ UŞAQ

Joldaşna bir uşaq,
Dedi: Dur gəl ojnajaq;
Ojnamaqın vaqtıdır,
Qəzyl gülyü taxtıdır;
Qəzyl gülyü əkərlər,
Miqal ilə cəkərlər;
Gedək görək uşaqlar,
Baqda nə çyr ojnaqlar.
Joldaş dedi: Qardaşım!
Dinmə aqrayı başım;
Açılsa gül, olsa jaz,
Mənim gönlüm açılmaz.
Mən dərsimi bilmirəm,
Ojnamaq nejlirəm?
Buna dedi o birsi:
«Bu gyn braq bu dərsi,
İndi hələ gəl gedək,
Baqda gəzib sejr edək,
Ertə durarsan səhər,
Dərsi edərsən əzbər»

Joldaş verdi cavab:
«Danışma hədbihsab,
Sybhə bu gynky işi,
Qojmaz aqıllı kişi;
Dərsimi hazırlaram,
Sonra gedib ojnaram»

„M ə k t ə v “ n ə m u ə s i
№ 11, 1912.

QARƆ VƏ QULLUQCULARƆ

Bir qarƆnƆn bir xoruzu var idi,
Hər gyn obaşdan o banlar idi.
Sybh coq ertə ojanardƆ qarƆ,
Dırquzar idi hamƆ xidmətkarƆ;
Inçijib axırda o qulluqcular,
Ol xoruzu öldyrybən atdylar,
Ta kf, kəsilsin səsi asudətər,
Bəlkə dojunça jatalar hər səhər.
Synky qarƆ bildi bu keçijjəti,
Əzgə sajaq oldu onun niçjəti,
Sonra geçə olmamƆş ikən jarƆ,
OnlarƆ bir-bir ojadardƆ qarƆ.

ILK BAƆAR

Gəldi martın doqquzu,
Bajram etdik Novruzunu.
Qar əridi joq oldu,
Cajlarda su coq oldu.
Daqlar, cəllər, dişərdi,
Novruz gylı gəjərdi.
Geçə, gyndyz tənleşir,
Hava hərdəm cənleşir.
Daqa qalqır dumanlar,
Tez-tez jaqır neisanlar;
Jungyl, sərin meh əsir,
JaqmərƆ birdən kəsir.
Aralanır bulutlar,
Təravətlənir otlar.
Duşur gynun zijası,
Artır jazın səfası;
Gəj yzundə bir qəşənk,
Taq gəgynur jeddi rəng,
Gəzəl qevsy-qyzəhlər,
Qəlbə verir fərəhlər.

Quşlar ətər cəllərdə,
Ərdək yzır gəllərdə.
Əsir isti kyləklər,
Ucır qazlar, ərəkklər.
Japraqları aqaclar,
Jaşlları jamaclar.
Sejrə cəqər uşaqclar,
Gəj cəməndə ojnaqlar.

„M ə k l ə v“ məcmuəsi
№ 9, 1912.

GƏL VƏ CƏJ

Gəl sejlədi bir gyn qonşusu cəja:
«Nə aqırsan, təkylırsən dərijaja?
Gah kərəci daşılır, gah qajıq,
Jorulmazsan məgər hec sən aj jazıq?
Jyk, minik cəkərsən belədən-belə,
İşləmək olmaz a cənəm bir belə.
Sənin qədər mən işləsəjdim əgər,
Qurumuşdum, joq olmuşdum myxtəsər.
Nəqsələrlə mənim işim joqsa da,
Sənin əgri cəzyların coqsa da.
Dejilsəm də, dyzdyr xalqın məsrəfi,
Gərək dəil coq da mənə tərifi.
Bunlar bytyn boş-boş gərəksiz işdir,
Amma mənim dört bir janım qəmişdir.
Gəj, jumuşaq ot icinə batmışam.
Xanlar kibi pərqu jerdə jatmışam,
Gəmi, qajıq, kərəci də, kulaz da,
Məni hec vaqt inçitməmiş bir az da.
Hərdəm kylək əsərək, japaraq dyşər,
Ancaq onda sujum bir az tərpeşər.

Bu qajqusuz yaşamaqə ələqərəz.
Bir şejiə etmək olarmə əvəz?
Kylək nə qədər əssə də tərənəmərəm,
Rahət qaləb dənjanə sejr ejlərəm»
Caj cavab verdi: «Sejr edir ikən uzun,
Hec dəsərmi xətrəna bu qanun?
Kim su əgər tərənsə aqsa daim,
Təravəti olar o vaqt qaim.
Mən ki bəyək cəjam, xalqa naqiləm,
Səbəb odur bu qanuna tabeəm,
Tərk edərək bytyn istirahəti,
Qazanməşəm bir bu şany-şevkəti.
Bəlkə jenə bu hal ilə şad-kam,
Jyz illərçə qalaçaqam bərdavam.
Ah! sənin itəçəkdir ad, sanə;
Qalmajaçaq jer yzyndə nişanə».
Caj dedigi sözlər jerini aldı,
İldən ilə gəlyn suju azaldı.
Avar basdı, cən yzın byrydy,
Axırda lap bytyn-bytyn qurudu

Q U Ş L A R

Quşlar, quşlar a quşlar!
Qaranquşlar, a quşlar!
Cəh-cəh vurub burada,
Gah jerdə, gah juvada.
Qonun bu tək budaqə,
Coq getməjin uzaqə,
A quşlarəm getməjin,
Məni qəmgin etməjin.
Quşlar necin gedirsiz?
Joqsa ki sejr edirsiz?
Quşlar ucdu, əkildi,
Vaj səsləri kəsildi.
Bir səs gəlir uzaqdan,
Mən dinlərəm bəjaqdan,
Səjlər ki, qəş javəqdər,
Sizin ierlər savəqdər.
Var istiçə ölkələr,
Qəşda bizə xoş gələr.

Səbr eilə qoş jaz olsun,
Bir, qar jaqıǵ az olsun.
Sevqat gətirər quşlar,
Sizə gözəl mahnılar.

İKİ DANA

Getmişdi bir çift dana,
Otlamağa bir jana.
Naхırdan ayrıldılar,
Bir dərədə qaldılar.
Aqşam olanda biri,
İstədi dönsyn geri.
Joldaşın dımsyklədi,
Bu çyr ona sejlədi:
«Aj dana, dana dur gedək,
Qarın doldur gedək».
Joldaş verdi çavab:
«Etmə çaym iztirab;
Tələsmə coq ertədir».
Eşitdikdə bu sözy.
Kəndə qayıtdı özy.
O birsi orda jatdı,
Qurt da gəlib daqıtdı.
Joldaş gəldi səhər,
Ta ondan dutsun xəbər.
Gördy ki, o çan verir,
Rəhmi gəlib dindirir:

—Aj dana, dana dartadur,
—Dindirmə dərdim artadur.
—Mən sənə dedim gəl gedək,
Sən jenə dedin ertədyr,

„Məktəb“ məcmuəsi
№ 21, 1912.

TƏNBƏL

Coq jatma dur a tənbel,
Jatsan olar iş əngəl.
Gyn daqlara jajıldy,
Hər bir jatan ajıldy.
Jar-joldaşyn səhərlər.
Tez məktəbə gedərlər
Sən çaştadək jatarsan,
Pal-paltarın atırsan.
Xeiry-sərin qan oqlum,
Əz halına jan oqlum.
Bir azca himmət ejlə,
Bir azca əjrat ejlə,
Hər kim dilər şad olsun,
Getsin calısqan olsun.

TYLKY VƏ QURT

Tylky gəzəndə jəqylb nagahan,
Bir qujuja dşmyş idi bir zaman
Topraqa syrtnyšdy özyn həm gəzyn
Qurtara bilməzdi ölymdən özyn.
Dşdy qəzadən ora qurdun jolu
Baqdy kь gərsyn quju boşdur dolu.
Tylky onu gərđy salam eilədi,
Aəladь, jalvardь belə səjlədi:
Qurt lələ səndən elərəm iltimas,
Sən məni bu təhləkədən qyl xilas.
Qurt dedi:coq-coq janьram halьna
Xatirim aşiftədir əhvalьna.
Bilmirəm axşam edəcəksən neçə
Sybh acaçaqsan nə səjaq bu geçə.
Tylky dedi: coq saq ol ej qurt lələ
Boş danьşьqdan nə jetər hasilə.
Sən belə hərgah mənə qəmxar isən
Halimə rəhmin gəlib aqlar isən

Bir qədər ip tap mənə qyl iltifat
Ver mənə bir nevilə burdan niçat
Joqsa ki, etməz quri sөz iktifa
Iş gərək olsun, nə əbəs iddia

TYLKY VƏ MEJMNUN

Dedi bir tylkijə bir gyn mejmun
Səndə joldaşçyqazym coqdur jun
Mən gəryrsən ki, nə çyr yrjanəm
Mystəhəqqi-kərəmy-əhsanəm.
Tykyn əndazədən artıq gərynyr,
Qujruqun gər neçə jərlə syrynyr.
Elə bir lytfy-inajət tylky!
İltimasimi içabət tylky!
Saqla əvvəl sənə lazıym olanı,
Ver mənə sonra o artıq qalanı.
Byryjym mən də onunla özümü,
Mərhəmət ejlə qəbul et səzyımı.
Səjlədi tylky əbəsdır bu xijal,
Məndən ol mərhəməti etmə sual.
Qujruqum gərçi uzundur a kişi,
Var onun kəndinə məxsus işi.
O həmişə syryryr topraqı
Mənə lazımdır onun olmaqı.

GYN VƏ KYLƏK

Bir zaman oldu bir belə qovqa,
Kylək ilə gyn etdilər də'va.
Dedi: əvvəl kylək edək bir fən
Mən gərək gyçlijəm və ja kim sən.
Gyn dedi: baq budur bu daqda coban
Gyçyny hər nə varsa ejlə əjan.
Hansymız acdırar onun jaçasın,
Başarıb ja cəqartdırar cıqasın.
Dejərik kim onun gyçy coqdur,
Ona dnyja jyzyndə taj joqdur.
Kylək ol dəmdə bərk əsib qajaja,
Toz qopartdı gyç elədi cıqaja.
Cıqasın cəkdi ol coban başına,
Getdi sevkəndi bir qaja daşına.
Nə qədər jel sojutdusa havanı,
Coban artıq byryndy bərk cıqanı.
Vermədi bir nətiçə tədbiri.
Bəlkə bər'əks oldu tə'siri.
Gynə nevbət catan kibi o zaman
Bəjlə bir isti topraqı saldı.

Альсьб жанмақа сөл аз қалды.
Собана исти гуҗ гәлиб о заман
Сиқасьн палтарьн сықартды һаман.
Јел салысды нә қәдәр қурду кәләк,
Јәнә ахьрда олды гын зирәк.
Гуҗ вә зор илә һеc бир иш ашмаз
Иш әлиндә һәлим олан сашмаз.

СҮТСҮ ВӘ ИЛАН

Оьс гыны бәрк соқун иди бир сәһәр,
Сүтсү бәба јодан едирди гызәр.
Гәрды қар устындә јатыб бир илан
Сиддәти-сәрмәдан олуб ним-қан.
Сахта қурутмуш бәдәһин сәрбәсәр,
Зәррәсә јоқ һиссдән онда әсәр .
Хәт'ри јанды иланьн һалына,
Олды тәрәһһум онун әһвалына.
Қарды гөтырды қар узындән ону,
Кәндә гәтирди о әзиз меһмань.
Од қырақьнда она верди мәқам,
Мумкын олан қәдр еләди еһтирам.
Исти әсәр етди бир ан сун она,
Гәлди о саат дејәсән қан она.
Қавзәди бирдән бәшын ол бәдкыһәр,
Олду вәлине'мәтинә һәмләвәр.
Сөјләди сүтсү а нәмәк нашинас,
Не'мәтә бөјлә олунурму сипас?
Бөјлә дејиб қарды осақ дашынь
Әзди о саат иләһьн бәшынь.

QURT VƏ QUZU

Su kənarında qəfilətən nasar
Bir quzu bir gyn oldu qurda dycar
Quzu qorqub dajandə xejli məlul
Qurt olarkən su icməgə məşqul.
Fikri ondajdi kim tapıb nə desin
Quzunu bir bəhanə ilə jesin.
Dedi: əhməq quzu mægər korsan
Məni joqsa gəryb də sajmərsan.
De gərym bir necin suja girdin?
Nejə sərceşməni bulandırdın?
Qorqa, qorqa quzu dedi: əcəba.
Mən ki, səndən dajammışam aşaqə.
Səni gərdukdə etməmə çyr'ət,
Su kənarına gəlməmə hec vaqt.
Qurt açyqlandə səjlədi: a jasar
Səndə var çyr-bə-çyr jaman hallar
Hərymdə eşitmişəm bunu mən,
Danşyrsan dəlməçə coq sözy səb
Quzu and icdi, gəldi fərjadə,
Joq idim mən o vəqt dınyadə.

Sən bilirsən mənim jaşyr. azdər,
Anadan olduqum həmin jazdər.
Qurt cavab tapmadə qəzəbləndi
Qəşqəryb coq açyqlə səsləndi:
— Dutałym sən o vəqt olmamışan,
Anadan ja ki hec doqulmamışan.
Var imiş ki atan, anan o zaman,
Nə dejirsən bu doqrudur ja jalan?
Bu jərə cyn jetirdi qurt sözyne,
Dutdu, jərtde, daqətdə ol quzunu.

ULAQ VƏ ASLAN

Bir xoruz ilə bir zaman eşşək
Kənd icində gəzirdilər tək-tək
Nagahan gərđylər ki bir aslan
Jyz qoşub kənd sarı gəlir qərran
Qorqudan saldılar xuruşy-səda
Bir-birə dəđdi—kaftavy-koxa.
Və'zy-evzai cunky gərđy jaman
Qajıdıb qacdı cöl sarı aslan
Bojle gərçək ulaq guman etdi
Qorqudu məndən bu şir qacdı getdi
Daha şevqindən olmadı rahət,
Ejlədi şiri qavmaqa çyr'ət.
Qajıdıb şir baqdı məstanə,
Gərđy eşşək gəlir diliranə.
Gylđy bir qədər onun səfahətinə
Dərkinə, fəhminə, fərasətinə.
Dutdu jıqdı jərə o nadan
Jırtdı, çırdı, daqıtdı hejvanı.
Dirilikdən olan zaman mə'jus
Anlajıb eşşək ejlədi əfsus:

Gyçumy mən bilə-bilə nahəq,
Şirə qıldı m hyçum mən əhməq.
Mən b lirdim bu aslanın hynərin,
Cekirəm kəndi səhvimin zərərin

J A Z

O gyn ki, fəsli-jaz olur,
Geçə, gynyx tərəz olur.
Наваһын artar istisi,
Daha sojuqluq az olur.
Ərir daqын, cəlyn qarь,
Aqar dərələrə sarь.
Gurultu ilə sel gəlir,
Salь sədaja sajlarь.
Qaranquş ol zaman gəlir,
Jenə tikər juvasьнь.
Qonar jaşьl aqaqlara,
Oqur gözəl havasьнь,

BİR MƏKTƏBDƏ İMTİHAN

İmtihan məclisi qurulmuşdur,
Zalda sqamjalar qojulmuşdur.
Bir-birindən beş altь arşын uzaq,
Hər bir sqamja yzrə tək bir uşaq.
Nəzmy-tərtib ilə oturmuşlar,
İmtihancun sijahь dutmuşlar.
Bunların qarşьsında azça kənar,
Jaşьl ərtykly bir bəyк miz var.
Yzvi-maxsus olan myəllimlər,
Hər oturmuş nizam ilə jeksər.
Qarьlar ərtylyb qaranmışdır,
Arqasında nekər dajanmışdır.
Qejz ilə durmuş ortalyqda mydir,
İmtihan jazьsın edir təqdir.
Rə'd tək gurlajan zamanda səsi,
Сьqmajьr san soçuqlarын nəfəsi.
Намьнyn qarşьda qələm, kaqьzь,
Qurumuşdur jazьqlarын boqazь.
Əsəbilkdən iştə bə'zi caşьr,
Əlləri titrəjir, dili dolaşьr.

Bə'zinin qorqudan gəzy qaralır,
Yrəgi sьrьpьnьr yzy saralır.
Bə'zi dutmuş iki əlilə başın,
Fikrə dalmış unutmış arqadaşın.
Əzünə joldaşın gəryb ysgyn,
Bə'zi olmuş həjatyna kyskyn.
Gah mydirin aсьqьlь qaş-qabaqь,
O sajaq qorqudub jazьq uşaqь.
Ki, jazьq bys-bytyn itirmiş əzün,
Jazmaqda tapma.ьr dynənki sөzün.
Ajьr_ajьr hərə kitabət edir,
Xaçələr onlara nəzarət edir.
Hansь şagirddə varsa iste'dad,
Fikrə picidədr jazьr dilşad.
Hansь şagirddə kim bətaət var,
Surətində qəribə halət var.
Jary-joldaşlarından ar edəcəк,
Bəlkə axьrda intihar edəcəк.
Bu sajaq kəsb elmə raqib ikən,
Bu sajaq xaçələr məvazib ikən.
Tifli-mə'sumlar imtahan dutdu,
Başlarında bilik məkan dutdu.

« M ə k t ə b » məzmunəsi
№ 9, 1918.

KYСƏ UŞAQЬ

Gərsəm samьrlь bir kycədə ojnajьr hasaq,
Сьpraq, ajaq jalьn, baş aсьq bir dəcəl uşaq.
Adət edib sөjysməgi, daim savaşmaqь
It qovmaqь, daş atmaqь, xalqa sataşmaqь.
Əxlaqь pozqun, adəti pis, pasbanь joq,
Qəlbim janar ona deyərim: «Aj jazьq coquq!
Sən sevgili vətəncigimin gyl fidanьsan,
Sən bir gəzəlçə qoncasan, amma jabanьsan.
Zənnim budur diləncilik eylər anan sənin,
Zindanlar icrə çan cыrydər həm atan sənin.
Sən gəzləmir misən jaşamaqdan coq il hələ,
Zylmətli jollar icrə gəzirsən nicin belə?
Javьm, quzum, bahari-hə'atьn nə cыr olar?
Сарqьncьlьq, səfahəty-fisqu-fыçur olar.
Kəsbim joq, ysrət ilə kecər coq məisətin,
Bilməm ki, fəhləlikdə jətər vəqti-rəhlətin.
Ox javьm, anlasajды bu gyn millətin sənin,
Bilsejdi, lajьqьnça əgər qiymətin sənin,

Çan tək basardь бағьна, eйлərdi tərbijət:
Olmazdь razь, puc olasan bəjlə biçihət,
Əsbabi-fəxr olmuş ikən sən də millətə,
Min dyrly fajidə jetirərdin çəmaətə.

III

TƏRÇYMƏLƏR

UCQUN VƏ JA UCURUM

Lermontovdan

Uça myzlym qajalara toqunur,
Köpyryr dalqalar, xyruş eləjir
Qara quşlar ucur, daq yzrə qonur,
Qalın orman həzinçə çuş eləjir.
Qarlı daqlar, dumanlara byrnyr,
Parlajır sislər icrə xoş gorynyr.
Birdən ordan qar ucqunu ucdu,
Bərk səs ilə guruldajıb dyşdy.
Qajanın dar kicidini tıqadı,
«Terek»-in mevcinin önyn boqadı.
Qəflətən oldun ej Terek xamuş,
Etməjirsən qəzəbli çuşy-xyruş,
Dalqalar həp bir istiqamətdə,
Arqadan gəldi, deşdi, kecdi qar.
Jenə əvvəlki qezy-şiddətdə,
Sən suvardın səvahlı, kənar.
O deşilmis, ərinməmiş ucqun,
Istiqamətlə durdu xejli zaman.

Terekin dalqacьqlarь qoşqun,
Onun altından ejlədi çərəjan.
Ərçuyub, sьсrajbь uquldajaraq,
Və o buz dağa cьrpbь aqaraq.
Uzərinə genişcə jol dışdy,
At, öküz qorqusuz gəlib kecdi.
Cəlly taçır də kəndi naqəsini,
Oradan syrды, getdi vəhşətsiz.
Bir də badi-səba əlaqəsini,
Oradan indі kəsməjir jalьnьz.

Q B Ş J O L U

və ja

Q B Ş S Ə F Ə R I

Dalqalanan dumanlarьn, arasьndan aj cьqьr,
Qəmli jatan səhralara qəmli-qəmli nur sacьr.
Q B Ş səfəri, tək jol gənly darьxdьrьr çan sьqьr,
Arabany syrykləjir, harun atlar tynd qacьr.
Tək cəlnan cьnqrolar uzun-uzun guvuldar,
Usandьrsan bir səs ilə vьjьldar...
Syrycynyn şərqisində vətən səsi dinlənir,
Gah ruhuma bəhçət verir, gah qəlbimə qəm gəlir.
Nə ьşьltь, nə də cьraq, nə bir qara daxma var.
Hər jer bytyn ijəsizlik, hər jer bytyn qəln qar;
Fəqət hərdəm baqar ikən uzun, uzaq cəllərə,
Ala verst aqacqlarь gəlir ancaq nəzərə,

QARACILAR

Puşkindən

Qaracılar köcy hər dəstə-dəstə
Bessarabjada daim köcyrlər.
Onlar bu gyn köcyb düşmüşlər çaj ystə,
Jyrtəq alacəqda geçələjirlər.
Azadəlik kibi misilsiz, bibədəl,
Fərəhlidir çajət aqşamlamaqlar.
Asudə, çajçəşəz, həm sadə, həm gözəl,
Acəq gəj altında rahət jatmaqlar.
Çarxlarən ystündə durmuşdur araba,
Jarymçəlyəq salınmış ystünə bir kisə.
Oçaqda od janyr, ətrafda kəc-kylfət,
Şam hazırlajır gəj cəməndə səhradə.
Atlar otlajırlar, alacəqda rahət,
Jatmış əl ajšə zənçirsiz azadə.
Dyzənlik çylgədə hər nə var bir həjat,
Kylfətin hamşə əlləşir, calşır.
Sabahkə jol ucun goryrlər ehtijat.
Səhər tez kəcəgə hamşə hazırlaşır,
Arvatlar mahnyşə, uşaq aqlamasə,
Səfəri zindanən çingiltili səsi,

İştə coq kəcədən kəcəri obada,
Jatdırlar hamşə toqdadə səs səmir.
Xamuşanlıq, sədasəz oldu səhrada,
Ançaq itlər hyryr, bir də at kişnəjir.
Odlar səndyrylmüş, hər tərəf xamuşan
Jalyңыз asmanda mahi-ələm ara.
Bulutlar icindən olurkən nymajan,
Xamuşanlıq edir köcy çərqi-zija.
Bir cadərdə fəqət bir aq saqqal qoça,
Qaralmış kömyry oturub puyləjir,
Jatmajır o kişi tək-tənha bu geçə,
Cənli səhralara baqır jol gözləjir.

Q B S

İstə şimal jeli qopub guvuldar,
 Syrykləjib bulutlar, vɔjɔldar.
 İstə jenə qɔs, neçə ki var gəlir;
 Şaxta gəlir, sojuq gəlir, qar gəlir.
 Səpir qarɔ aqaqlara, gəllərə,
 Dərələrə, tərələrə, jollara.
 Aq ərtygə byryndyryr aləmi,
 Culqalajɔr, gejjindirir aləmi.
 Şaxta vurur şirin suju dondurur,
 Qarqalarɔ qar ɔstynə qondurur.
 Kylək əsir daqda qarɔ jumurlar,
 Jumbalanar, dolar cala-cuqurlar.
 Coqun geçə dym-dyz edir jər ɔzɔn,
 Qar ɔsɔq gɔndyz edir jər ɔzɔn.
 Bşɔq dɔşər qar ɔstynə pərɔldar,
 Tapdalajan vaqtda onu xarɔldar.

QAFQAS

Puşkindən

Qafqas altɔmdadɔr, ən mɔdhiş olan zirvədə mən,
 Dutmuşam tək ucurum, qarɔ daq ɔstynədə qərər.
 Qara quş ucmaqa qalqarsa uzaq bir tərədən,
 Nə qədər jyksək ucarsa jenə devrəmdə ucar.
 Buradan mən geryrəm cəşmələri qajnamada,
 Şybhəli, qorqulu ucunlarɔ ilk ojnəmada.
 Burda məndən əşaqɔ gəjdə bulut ojnaqlar,
 Arasından bulutun daqda su qajnar caqlar,
 Gerynyr onlarɔn altɔnda bəjuk dar qajalar,
 Onun altɔnda zəifçik qurumuş kol-kos var.
 Daha ondan əşaqɔ rəngi jəşyl ormanlar,
 Orda quşlar ətər; ətrafɔ gəzər çejranlar.
 Sɔqɔnɔb daqda jərylmɔş komaja insanlar,
 Dyrmaşɔr sərt qajalar ɔzrə bytyn hejvanlar.
 Juyuyr daq əşaqɔ, orda coban da dərəjə;
 İstə məftunlaşɔr insan bu gəzəl mənzerəjə.
 Orda kim daim Araqva cəjə qəltan-qəltan,
 Carparaq kəlgəli sahillərə ejlər çərəjan.
 Dar kecid icrə fəqir atɔ da pynhan olujor,
 Orda şiddətlə Terek nəhri xuruşan olujor.

Ойнаяр, çəng eləjir dar qajalarla dəjysyr,
Асымьш, dalqalarь, daşlarь sejnir, ɵtyşyr.
Tə'mə gɵrmyš qəfəsi-ahən icindən san şir,
Сьгрьньr gərnış edir, sahili guja gəmirir.
Lejk əfsus! Nə var tə'mə onuncun nə syur,
Onu mydhiş qajalar hər iki jandan sьqьjor.

SUDA BOQULMUŞ

Puşkindən

Jyjrə-jyjrə uşaqar dəgəjə,
Gəldilər tələsik dedilər dədəjə:
—Ata torumuza bir ɵly dьşmysьdyr».
—Jalancь nadinçlər, ax, bu nə işdyr,
Siz mənim başıma gətirirsiniz hər dəm.
Dəjə-dəjə sizi lap ɵldyrəcəgəm,
Atalarь bir coq hirsləndi olara,
«—Nə borçumuzdur, mejit dьşmysьdyr tora,
Qьzь da sormağdan gətirib zinhara,
Jyz ilə mahaldur jaqamьz qurtara....»
—Nə carə etməli, arvat ver cuxanь,
Gedim başdan edim bu xata-balanь,
—«Məjit bəs haradadır. »—«Badur ha buradadır,
Filvaqə orda ki, salьnmьşdь jaş tor,
Qumların ьstyndə cəjdan az aralь,
Uzaqdan baqanda gɵrynyrdy ɵly,
Qajət də cirkindi dəhşətli mənzərə,
Baş ajaq gəjərib, şışmişdi hər jeri,

Gynahkarmədyr bu, jətmişmi əçəli,
 Salməşdyr bu hala onu öz əməli;
 Ja balıq dutandur, tufana dutulmuş,
 Jaxud məst imiş, kim batmış və boqulmuş,
 Ja bir sevdagərdyr sojmuş onu oqrı,
 Əldyryb atməşdur həmin nəhrə doqrı,
 Kəntlijə nə haçat bunlarə axtarsən,
 Tələsir ançaq o, öz başın qurtarsən,
 Dənyub jan-çərəjə bir nəzər ejlədi.
 Ajaqy ilə nə'si su sarə itələdi.
 Kyrək ilə sujun lap icinə buraqdy,
 Jyzərkən mejit, su aşaqy aqdy,
 Dajanəb bir qədər tamaşa da etdi,
 Qajdyb sonra öz daxmasına getdi,
 Gəliniz oqlanlarım, dalımcə hamənyz,
 Məbada bu sirri bir kəsə dijəsiniz,
 Joqsa sizləri qarqajyb səjəgəm,
 Aqqaça sarıyb əlyncə dəjəgəm.

Geçə aqşam olçaq həva bərk qarışdy.
 Kylək şiddət etdi, haman çaj da daşdy,
 Kəntlinin evində janırdy səgədy,
 Bytyn jatmış idi arvady uşaqdy,
 Kəntli də jatmışdy; bəjərdə bir tufan.
 Bir kylək səsinə juqudan oşandı,
 Bu halda qəflətən hənirti eşidir,
 Biri pənçərəni javaş taqqıldadyr,

—Kimdyr o?

—Kişi ac qarəny mən gəlim,
 Bir qədər burada əjlənib, dinçəlim,
 Bu geçə vaqtında nə gəzirsən Qajin ¹
 İtil, buradan uzaş, zalım, məl'un, xajin,
 Qojmaram evimə sən kibi zalım
 Danışma coq artıq get rəzma halım,
 Əlləri, ajaqy titrəjə-titrəjə,
 Ərtmək ucun javıq getdi pənçərəjə,
 O halda aj səqdy bulutlar dalından,
 Gərdy cəldə durmuş bir kişi lyt, yrjan,
 Sac və saqqalından bulaq-tək su aqy,
 Acıq hərəkətli gözərilə baqy,
 Şışmış əllərini janına salmışdur,
 Xərcənglər çisminə jaryşyb qalmışdur.
 Ərtdu pənçərəni balıqcy qorqudan,
 Tanıdy ki, kimdyr o qəribə mehman,
 «—Nədən qorqursan» səjlədi qonaqy,
 Kəntlinin qorqudan əsdi dil-dodaqy,
 Vahimədən önçə cəkildi juqusu,
 Dəjyldy sybhəçən pənçərə, qarəny,

Var xalqın icində dəhşətli bir xəbər,
 Dəjirlər hər ildə haman o gyn səhər.

¹ Qajin bizdə Qabil, həzrət Adəmin oqludur.
 Belə dəjirlər ki, onun ruhu avara bir halda daim gəzir
 və hə'zi əşxasa gərynyb istimdad edir. Burada Puşkin
 ona işarə edir. A. *Sihhət*.

Hava bərk qarışır, şiddətlə qajətdə,
Geçə tufan qopur myəjjən saətdə.
Kəntlinin qorqudan cəkilir juqusu,
Dəjylər sybhəçən pənçərə qarışır.

GƏZƏRƏMSƏ

Qlavqalə gyzərgahləri hər gyn gəzərəmsə,
Kəsətli məsaçidlərə hərdəm gedərəmsə,
Biəql çavanlarla gedib əiləşərəmsə,
Bir ləhzə buraqmaz məni asudə xəjalım,

Mən səjlərəm: illər ki, kecir bəjlə şitaban, ,
Jahu, bu qədər xalq ki, var bu da nymajan,
Bir gyn gedəcəkdir dəhri-fənaja hamı jəksan,
Bilməz ki, hacan qurtaraçaqdır məhy-salım,

Bir kəhnə palət məddi-nıgahımda duranda,
Jad əjlərəm ömr əjlədin əçdadım olanda,
Məndən sonra coq əsr jəşərsən bu çahanda,
Jaddan səqaram mən daha ej kəhnə nihalım,

Bir tiftə əgər əjlər isəm lytfy-nəvaziş,
Fikr əjlərəm əfv et, jərım olsun sənə bəxşiş,
Gyl kibi sənincin acılan vaqt jetişmiş,
Amma ki, cətbədbər mənim əjami-zavalım.

Hər gün, hər il olmuş bu düşünmək mənə adət,
Qıllam gələcək illərə coq fikr ilə diqqət,
Hansında məni dərk edəcək nevbəti-rihlət,
Təxud dəmi-rihlətdə nolur surəti-alm.

Bilməm cataçaqdur əçəlim harda nə jerdə,
Də'vadam, dərijadam, ja inki səfərdə,
Ja kim çəsədim dəfn olaçaq xaki-həzərdə
Daim öz-özümdən budur ən ymdə sualəm,

Hərcənd təfavyt eləməz diqqət edəndə,
Bihiss bədəncün hamı jerdyr curyəndə.
Amma sevirəm mən curyujum xaki-vətəndə,
Tək daməni-məhbubə cata dəsti-visaləm,

Qoj qəbrimin ystyndə gəjərsin gylu-şimşad,
Qoj oğansın orda, kəpənəklər əbədi şad,
Laqejd təbiət də gəzəl parlasın azad,
Qoj olmasın ol vaxtda tamaşaja məçaləm.

PEJQƏMBƏR

Puşkindən

Ruhani təşnəliklə jorqun ikən
Zylmətli bir cəldə syrunyrdum mən
Altın şəhpərli Israfil nəgəhan,
Əsnəji-rahimdə oldu nymajan
Mələkuti çismi-lətifi ilə
Rə'ja kibi dəsti-xəfifi ilə
Doqundu coq javaş kipriklərimə.
Kəramət nuri gəldi gəzlərimə
Baqđym həsirətlə ərzy-səməjə,
Vəqif oldum həqəjiqi-əşjajə.
Qulaqım ləms etdi o zamanda,
Dıjdum ucır məhklər asimanda,
Mən onların təsbihini dərk etdim
Kylli mevcudatın səsin eşitdim.
Başqların dərijalarda sədəsən,
Nəbatatın cəldə nəşvy-numasın
Qanl əlin aqzım tərəf uzatdı
Dutdu gynahkar dilimi qopartdı.

Qoju ora həkimanə bir əfi,
Nişi asan olsun mynkirlər dəfi
Sonra şəmşir ilə sinəmi jardə
Həjəcanlı yəgimi cəqardə
Alavlanan od qoju ol məkanə
Ki dajima janlı cəksin zabanə
Mejit kibi düşmişdi ol səhradə
Cismim jerdə, ruhim ərşi-ə'ladə
Təbliq etdi mənə əmri-xudanə,
Eşitdim sevti-həzrəti-sybhənə:
«Ej pejqəmbər! dur, gəl, eşit qijam et,
Get əmrimi məxluqata e'lam et!
Səhra, dərja məvçudatın ojandır.
Kəlamimlə xəlqin qlubin jandır».

PEJQƏMBƏR

Lermontovdan

O zamanda ki hakimi-mytləq,
Məni qılmış pejqəmbəri-bərhəq
Xəlqi-aləmdən ejləjib mymtaz,
Mənə vermiş kəraməty e'caz.
Adəm evladın gözündə m'dam,
Səfhə-səfhə xəta və zylm oquram
Olar əmri-həqlə mən hər vaqt
Ədli-insafa ejlədim də'vət
Mənə əqvamim etdi istehza
Atdılar tə'nə ilə səngi-çəfa.
Şəhrdən dişrə qacdı m aç, jalavaç,
Jaşadım cəldə allaha məhtaç.
Jerdə insandan özgə hər nə ki var,
Gəjdə hətta bəşqə bədzlar
Çümlə əhdi-ələstə etdi vəfa,
Dedi sybhənə-rəbbiəl-ə'la.
Amma bir şəhrdən hacaq getsəm,
Xəlq icindən ötyb ybur etsəm.

Gylərək tən' ilə qoça kışilər,
Məni əffalə göstərib səjlər:
Ej uşaqlar budur baqın o dəli
Ki dejir var əlində allah əli
Bu sizə olmaq istəyir rəhbər,
Gəlmişəm der: bu qovma peşqəmbər!
Qəhr edib jyz cəvirdi o bizdən,
Getdi daqlarda ejlədi məskən
İstəyirdi inandırbb səzyne
Bizi də tabe ejləsin özynə
Gör nə boş iddea edir əhməq,
Ki bunun aqzə ilə həzrəti-həq.
Даньсыр bir baqın nə qəmgindir,
Neçə solqun, zəif, misk'ndir.
Neçə səplaqdyr o, baqın nə fəqir,
Ki bytyn xəlq edir onu təhqir.

MITSİRİDƏN

Lermontovdan

1859-cu ildə Şeyx Şamil əsir oluncaja qədər car Rusiasə istila ordusu ilə Daqəstan arasənda uzun myharəbələr gedirdi. Bu myharəbələrin birində bir rus çeneralə əsir düşmüş altə yaşənda bir naxoş daqəstanlı uşaqıny Gyrçistan monastərləryny birinə gətirir. Burada rahiblər buna myaləçə edib saqaldərlər və öz tərbiyələri altənda onu rəhbənləqdə hazərləyirlər.

Əsirin həmişə, fikri və xəjaly vətənə qacmaq imiş; bu xəjalilə bu əsir çavanlıq sinninə erdikdən sonra bir geçə fərtynə və borandan istifadə edərkə qacır.

Rahiblər isə bunu təqib edərək yc gündən sonra jaraly və zəjif bir halda tapıb jənə monastəra gətirirlər, oqlan gyn-gyndən ejlə zəjifləsir ki, coq cəkmədən ələçəgi aşkar olur, ona gerə rahiblərin biri onun janyna tevbə və istiqfar verməgə gəlir. Bu da labyd qalaraq axyrynyə gycy ilə qalqyb dejir:

I

— Gəlmisən məndən almağa iqrar
 Ejləjim ta ki tevbə, istiqfar
 Coq saq ol, xejli razijəm mən həm,
 İstərəm bir nəfər ola həmdən
 Ki, deyəm ta ona bu qəmlərimi,
 Cekdigim məhnəty-ələmlərimi,
 Bəlkə dutqun yrəkçigim acyla,
 Ruhimin tar dumanlarə qacyla.
 Kimsəyə mən jamanlyq etməmişəm,
 Bəd əməllər dalynça getməmişəm,
 Agah olmaq dilərsən işdən əgər
 Sənə bir nəfi joq onun o qədar,
 Amma bir də yrəkdə hər nə ki var
 Lazymynça acyb deməkmi olar?
 Mən az əmr etmişəm səbavətdə;
 O da kecmiş bytyn əsarətdə,
 İki həjlə əmyr verərdim mən,
 Ja başarsam, dəjişdirərdim mən
 Əjlə bir əmr ilə, ki qorquludur,
 Dəhşəty-iztirabilə doludur...
 Mən tanırdym bir iqtidar ancaq
 Məndən almış o ixtijar ancaq,
 Mələ həkm ejləmişdi bir xylja,
 Atəsin sevg, odlu bir sevdə.
 O mənim fikrimi dolandırdy,
 Qəlbimə dysdy, jaqdy, jandırdy.
 O məni hyçrədən kənərə cəkər;
 O, məni dəşty-kyhsarə cəkər.

Bir gözəl bir səvimli dınyajə,
 Qajnajən pyr həjaty-qavqajə.
 Orda dəhşət icində le ly-nahar
 Bulut altında gizlənir qajalar.
 Adəm oqlanlarə yqab-asa
 Gəzər azadə orda bi-pərva,
 Mən bu eşqi yrəkdə gizləmişəm;
 Geçələr göz jaşymla bəsləmişəm.

II

Dəf'ələrlə eşitmişəm qoça, mən
 Ki olymdən qurtarmısan məni sən
 Nə ucyn?... qalmışam həzin, tənha
 Zillət ilə bəjymüşəm burada
 Mən o solqunça japraqam lərzan,
 Ki qopardyb atyb məni tufan
 Bu qaranlyq ev icrə bisahib,
 Jyrəgim tifi, talein rahib.
 Mən myqəddəs ata-ana səzyne
 Tarmadym bir əvəz olan kəlmə
 Qoça! əlbəttə sən cəq istəmişəm,
 Həm bu babətdə sə'j ejləmişəm
 Unudam ta ki madəri, pədəri
 O myqəddəs, o dadly kəlmələri.
 Joq əbəs fikrdir, xətabdyr bu
 Nabəça, həm də naravadyr bu.
 Mənlə o kəlmələr doqulmuşdur
 O mənim çyzi-qanym olmuşdur.

Gördüm əqjargın aşinaların var,
 Vətəni, qovmi, əqrəbaların var;
 Əmma joqdur mənim atam nə anam
 Olara pis gunyüdə arqalanam.
 Nə də bir jəri mehribanım var,
 Turbəsindən nə də nişanım var.
 Bu janan sinəmi oquşdurram,
 Başqa bir sinəyə qovuşdurram.
 Тамъсьм olmaz isə də o mənim,
 Јаһъһз olsun sevimli həm vətənim.
 Heji, əçəl gəldi, ыstyмы aldı.
 Daha gənlümdə arzum qaldı.
 Ölyrəm imdi burda qurbətdə
 Ханыmansыз, jetim əsarətdə.

III

Bilmək istərmisən azadlıqda,
 Mən nələr görmüşəm uşaqlıqda.
 Görmüşəm coq gözəl-gözəl şejlər;
 Səjləsəm gər bəjani tul cəkər:
 Arasından dumanların baqaraq,
 Gərynyr gördüm, ol zaman coq uzaq:
 Təpəsi sanki parlağan almas,
 Uça, tərənməjən, myhib Qafqas.
 Onu gördüm, könül səfaləndi;
 Nə ысун bilmədim, çilaləndi.
 Mənə sanki o anda səjlədilər:
 Baq, sən orda kecirmisən gynlər

Evimiz düşdü onda xətrəmə,
 Gəldi, durdu gəryndü gözəlrimə:
 Kəimyzyn o sevimli mənzərəsi,
 Kəlgədə düşmüş evləri, dərəsi
 Əsidirdim mən atların səsinə;
 Qərjəyə aqşam ыsty dənməsinə,
 Atların kisinəjib jygyməsini,
 Asına itlərin də hyrməsini.
 Јадыма düşdü hampalar. qoçalar.
 Ајын ајдыһықь olan geçələr.....
 Ki, bizim doqqaza gəlirlər idi.
 Ықыһыбы гыфтигу edirlər idi.
 Bu xəjallar tamamı nevbət ilə,
 Nəzərimdən savысыды syr'ət ilə.
 Mən bu əfkara daldыqым jerdə
 Zahir oldu atam bərabərdə:
 Neçə evmizdə görmüşəm o sajaq,
 Gejmiş idi dəmir gejim, qolcaq;
 Cümlə qavqqa libasы əgnində:
 Beldə xəncər tyfəngi cignində.
 Iri, dutqun gozy, aсыqlы qасы,
 E'tinasыз, qırurlu, kəç baqысы.
 Bir də düşdü anam, baçым јадыма:
 —Jetsin allah qəriblərin dadына—
 Biri çan-tək məni quçaqlar idi,
 Biri laj-laj dejib də oqşar idi.
 Dərələrdən əsən səfalə jeli,
 Dadly, сыр-сыр aqan dajazça seli;

Sary saç qumların qucaqlar idim;
 Uzərində bytyn gyn aqlar idim.
 Su yzyndən kecirtilər quşlar;
 Dəstə-dəstə gözəl qaranquşlar
 Coq səvinçlə qanaq acarlar idi.
 O qədər alcaşyq ucarlar idi,—
 Doqunurdu qanadları sulara;
 Coq baqırdım həvəsə mən olara.
 Bir də gəldi xəjəlmə köjymyz;
 Rahət, asuda jurdumuz evimiz.
 Ocaqın qarşısında hər aqşam
 Əgləşib səhbət ejləjirdi babam:
 İştə, kecmiş zamanda insanlar
 Nəcə rahət yaşardılar onlar.
 Vardı dınyada xəjir, həm bərəkət,
 Bolluq idi, ucuşdu hər nə'mət,
 O zamanlarda şimdindən afaq
 Pək çəlallidi, həm də pək parlaq.

IV

Bilmək istərmisin—bajaq demişəm,
 Ki azadlıqda mən nə ejləmişəm
 Mən bu uc gündə ömr edib rahət
 Jaşamaqdan coq almayısam ləzzət
 Olmasajdı əgər bu uc xoş gyn.
 Mənim ömrüm olurdu pək düşgyn:
 Qoçalıqda sənin həjatın-tək,
 Cəkdigin qəmli müşkülətin tək.

Var idim coqdan ol təmənnadə,
 Dolasajdı m səqəb bu səhradə.
 Bir gərədidim, gözəlmidir bu çihan
 Bir bilejdim necin doqub insan
 Məhbəs ucunmu, ja azadlıq ucun
 Dərdu-qəm, qıysə, ja ki şadlıq ucun
 O geçə jıldırım, jaqəs, tufan
 Sizi qorqutmuş idi bi-raian.
 O zaman siz jəqıldınız xakə,
 Oıldınız seçdə xalığı-pakə.
 Oarın mən ysulluca acdı m.
 Firsəti fevtə verməjib qacdı m.
 Sevinirdim gərəndə fırtınajı,
 Səl kibi səslənən kərvkly sajb.
 Buluta eilədikə ətfi-nəzər,
 Dutur idim əlimdə şimsəklər.
 Bu divarlar icində, səjlə mənə,
 Vermək ucun nə münkyn idi sənə
 Əvəzində o eşqi-xylianın.
 İstidadında həjlə tufanın,
 Odlu qəlbimdə eiləjib həjçan
 Məni etmiş bu ney, sərgərdan.
 Coq iygyrdüm cələ, daqa, dərajə,
 Bilməjirdim vəli necin. nərajə.
 Hava dutqun, bulut dumanlıq idi,
 Geçə hərcənd pək qaranlıq idi.
 Qorqmajdırdım gedəndə mən jalınız
 Gəgdə əsla joq idi bir jıldız;

Ta ысыqlандырып сәтін јолуми,
Bir gөрәјdim дә бәлкә сақ-сolumи.
Ormanьn saf havasьnь, qacaraq;
Nәfәs almaqla şad idim ançaq.
Coq југyrdym, јoruldum axьrdә,
Taqtәtim hәp kәsildi bir јerdә,
Uzanьb, otlar icrә gizlәndim;
Bir qәdәr dinlәdim, yrәklәndim;
Joqdur arqamça anladьm ki gәlән,
Seçdә qьldьm sevindigimдән mән.
Kecmәdi coq, dajandь hәp tufan;
Oldu bir az ысыq hәvadә әjan.
Fәrq verdim o halda mән coq uzaq,
Gөrynән daqlarьn başьn aq-aq.
Nәqs kibi gәlirdilәr nәzәrә
Mән uzanmьşdьm ol zamanda јerә:
Hәрәkәtsiz dьşyb дә qalmьş idim.
Pәk dәrin bir sykuta dalmьş idim.
Dәрәlәrdә ulardь саqqallar:
Zәnn edәrdin ki, bir соçuq aqlar.
Gah хьşьldardь халь, parlaq ilan
O qara daşlarьn arasьndan
Amma mән zәrrәçә darьlmaz idim,
O qaranььqda hec дә qorqmaz idim
Synky mән дә qoça, inan o zaman,
Vәhşilәr-tәk qacardьm insandan.
Syrynyb әfi-tәk uzanmьş idim,
Gizlәnib јerdә daldalanmьş idim.

Bir aqaç vardь orda хejli uça
Coq әzijjәtlә dьrmanьb aqaça.
Nәrә etdimsә diqqәt ilә nәzәr,
Meşә gөrdym daqь, daşь jeksәr.
Endim ol vaqt cәrәsiz aşaqь
Başladьm zar-zar aqlamaqь.
Yrәgim catlajьrdь qejzimдән,
Gәmirirdim, sojuq vә jaş jeri mән.
Gөz jaşьm aqь topraqа o qәdәr
Durdu onda alavь şәbnәmlәr
E'tiqad et buna, jәqinәn inan!
Istәмәzdim kәmәklik insandan.
Synky sәhraji vәhşilәr kibi mән
Jad idim insan adььja әbәdән.
Qoça, and olsun ejlә sән bavәr;
Bir dәqiqә sәsim cьqajdь әgәr,
Dilәsәјdi dilim (dөnyb) јardьm,
Rişәsindән onu qopardardьm.
Var јadьnda јeqin, bilirsән sән,
Soçuq ikән hec aqlamazdьm mән;
Lakin orda utanmadьm әsla,
Aqladьm zar-zar bi-pәrva
Orda bir kimsә joqdu ta utanьm
Gizlәdib aqlamaqь, ta dajanьm
Meşәlikdi janьm-jөрәm jeksәr
Bir дә tәk, gөг vzyndә qursi-qәmәr
Ormanь ejlәmişdi qәrq zija.
Bir tala vardь mәndән az o јana.

Basəb ətmişdy qumla, cəq jəri.
Byrumışdy aqaç da janlarənb
Duşmuş idi ora ajbə ɛşəqə
Ajdəb etmişdi qumlar ilə cəqə
Kecdi bir kəlgə qəflətən orda
Bənzədi parlajan gəzy qurda
Sonra gərdym ki, vəhşi bir hejvan
Oldu dəhsətlə ortalıqda əjan.
Səcradə qumlar yzrə, atlajaraq,
Ojnadə, jatdə, durdu fərlajaraq.
Tanədbm, pars idi, o hejvanə
Ormanəb daimi nigəhbənb.
Gəmirirdi həvəsə bir gəmigi.
Aq gümüş-tək parəldajərdə tyku.
Qanəb gəzlə baqardə gəj yzənə.
Havləjərdə, dururdu aj yzənə.
Diklənb gah aja məyldardə;
Ditrədid qıjruqm da havlərdə.
Bir t'kanəb aqaç qarəb jərdən
Gəzlədim qavqanəb zamanəb mən
Susadəm arslan kibi qanəbna,
Həzər oldum hynərlə mejdənbna.
Bəli, cərəm nədir? Qəzavü-qəbər
Əmrymü başqa jolda qəldə hədə.
Joqsa şimdİ vətəndə olsa idim,
Taj-tuşum icrə mən də o'sajədbm
Bil jəqin qəhraman olurdum mən.
Adəb bir pəhləvan olurdum mən.

V

Gəzləjirdim durub da busquda mən,
O da dujdu hənirtimi birdən.
Qəflətən nalə cəkdi atlandə,
Bytyn ətrafi basdə sarsəntə
PənçəsİLə jəri qumun daşənb
Qazdə kinlə, qəcərdadəb dişini.
Ajaq ystündə sonra dik qalqəb.
Uzanəb bir mənə tərəf baqəb.
Etdi birdən quduz kibi həmlə,
Məni qorqutdu əvvəl əlməklə;
Lejk mən vermədim ona firsət.
Onu vurmaqda eilədim sibqət.
Mənim vurmam da ejlə cəldə oldu,
Aqaçm balta-tək başəb bəldü.
Cəkdi insan kibi o dəm nə'rə
Fərlajəb ta dəmin sərildi jərə.
Jarasəndan bulaq kibi al qan
Təkylərkən, dybarə nə'rə zənan,
Sinəmin yzrə qalqəb, atlandə;
Bu sajaq qavqaməz əlavlandə.
Vermədim mən maçal ona durdum
Aqaçə hylqinə soqub burdum
İki dəfə o hərci cərpəndə
Axəbncə gycilə tərəndi.
İki joldaş kibi qucaqlaşdəq.
Dolaşəb çyt ilan kibi aşdəq.
Cəvrilib jər yzundə hər ikimiz
O qaranlıqda coq doləşdəq biz.

Elə qorqunc idi o dəm halım.
 Ыртсы, vəhşi pars kibi zalım,
 Урагим odlanьrdь qejizimdən,
 Ваqrьrdьm dəxi onun kibi mən.
 Deməli, mən də pars kibi o zaman
 O tərəflərdə doqmuşam anadan.
 Belə insan kibi danьsmanь mən.
 San, unutmuşdum ol zaman qət'ən
 Qəzəbimdən, inady-kinimdən
 Elə səslər səgardь sinəmdən.
 Dejəsən, kim bu sözlərə hec vaqt
 Dil uşaqlıqda etnəmiş adət...
 Düşmənim düşdü gücdən, əlhasil,
 Nəfəs aldь aqrь-aqrь, müşkül
 Məni axьrda bir də bərk səqdbь.
 Sanaqьndan bəbəkləri səqdbь;
 Sonra sakit bir uşuqa getdi.
 Göz jumuldu, bəbəklər itdi;
 Lejk çan verdi o dli ranə,
 Ru-bə-ru düşmənlə ilə mərdanə.
 Neçə kim qavqada mybarizlər
 Ölsə də bir ijitlik ilə ölər.

VI

Sən görürsən sinəmdəki jaranь
 Coq dərindir, kəsilməjir də qanь
 Parca-parca didinmiş ət dəridir,
 İti çajnaqlarьn əsərləridir

Hələ onlar saqalmamьş bir baq,
 Həm saqalmaz gər örtməsə torraq.
 Məni aqışuna cəkəndə məzar,
 Onda bunlar həmişəlik saqalar
 Səqdbь jaddan haman dəqiqə jaram
 Sə'j qьldьm ki, tez qacьb qutaram.
 Nə qədər vardь qyvvetim jənə də
 Gəzdim avarə sybhə dək meşədə
 Lejk mən cəkmişəm əbəs zəhmət
 Joq imiş taleimdə ol qismət
 Verməjən vaqt mən qəzajə riza,
 Gylər imiş-mənə o dəmdə qəza.
 Meşəlikdən səqanda oldu səhər
 Sybh ьşьqlandь, batdь kevkəblər.
 Gyn səqbb daq başьndan ucdu duman
 Qaralьrdь qalьn, qara orman
 Gərynyrdь uzaqda tək bir kənt
 Kənləym olmuşdu bir qədər xyrənd
 Ki eşitdim jaqьndakь dərədən
 Güclü gymbultu, bərk kylək birdən,
 Oturub dinlədim eşitdikçə,
 Artdь ol səs, qulaqa jətdikçə
 Dənyb arqa tərəf qьlanda nəzər,
 Hər uzaqdan gəryndy iki nəfər
 Tanьdьm ki, gəlir dalьmça mənim,
 Qorqudan əsdi, ditrədi bədənim
 Bildim, indi gəlib məni dutaçaq
 Bir də bu məhbəs icrə qajtaraçaq.

Bu qədər cəkdigim əzijjətlər,
Намъсь getdi badə, oldu hədər,
Bu qədər iştjaq ilə necə gyn
Салысьб səbr qылысьsam nə ycyл?
Ondan ötry ki, mən də azadə
Jaşajyb ömr edəm bu dınyada
Taqətim qalmajyb daha çəbrə
Yrəg.mdə aparьram qəbrə;
Həs-rətin cəkdigim əziz vətənin
İştjaqı-vysalı lə sən n
Ol həqarətli rəhm rəfətini
Həm bu jersiz olan məzəmmətini
Hələ mən şybhəli dim onda, bu çyr
Lənn edərdim, bu gərdygym juqudu...
Ta ki səsləndi qəflətən naqus,
Oldum ol vaqt bysbytyн mə'jus
Cyn tyfulijət.mdən indidək
Məni daim bu səs edər diltənk
Dadly-dadly, gözəl-gözəl rəjam
Bytyн olmuş onun səsilə hərəm.
Ujqu hər vaqt ki, qarardь məni,
Mən gəryrdym mydam əziz vətəni
Baçь, qardaşьmь, ata, anamь.
Jaг joidaşьmь, nənə, babamь.
Hyrr, azadə kuhy-səhranь.
Harьn atlarla ыхьсь, sobanь
Qajalar lərə daidь çəngy-çidal
Edir idim bu baralarda xəjal...

Dinlədim ol sədanь qyvətsiz,
Ahy-əfqansьz, eşqi həsrətsiz,
Eşidən vaqtda haman səsi mən,
Elə bildim ki, сыqды qəlbimdən
Biri gu'a kylynk ilə vurdu
Sinəmin taxtasьn əzib qьrdь
O zaman anladьm, itib əməgim
Qaldь bir də qijamətə diləgim:
Qət'i surətdə vazeh oldu mənə
Ki mahal əmrdir, dənəm vətənə.

VII

Səzımy mən daha tamam elədim
Çımlə təqririmi xytam elədim
Səjlədim mən qəzijən n olanьn:
Sən bilirsən jəqin işin qalanьn
Ja inan, ja inanma hec səzıymə
Fərqi joqdur mysavidir gəzıymə
Məni bir şey edər fəqət məhzun
Ki vətəndə mən olmadьm mədfun
Məni ol xaki-pak isitməjəçək,
Sojumuş nə'simi cyrytməjəçək
Dıjqusuz dərt divar icində mənim
Bu açь sərgyzəşti-pyr-mihənim
Hec kimin kənlıny bulandьrmas
Yrəgin az da olsa jandьrmas
Tez bu məçhul adam сыqar jaddan
Qalmaz əsla nə ad, nə san, nə nişan.

VIII

Əlvida, ej ata! Xydahafiz,
 Əlini ver mənə xydahafiz!
 Gər, neçə od dutub janar bədənini
 Var uşaqlıqdan od sinəmdə mənim
 Quş kibi bulmağır da danəsini,
 Jandırır şimdi həbsxanəsini
 Etmək istər o çənibə evdət,
 Vermiş aləmlərə qəmi-mihnet,
 Lejk bunlar mənə nə lazımdır
 Gərci ruhum behiştə azimdir.
 Qoj, o çənnətdə aşijan dutsun,
 O müqəddəs jeri məkan dutsun,
 Tifl ikən mən vətəndə ki, var idim,
 Ucurum daqlar yzrə ojnar idim
 Əgər o şanlı gynlərim jerinə,
 Ja o qiymətli ellərin birinə
 Versələr min behişt revzəsini,
 Bil, dəjişməm də bir dəqiqəsim!...
 Bilirəm az qayıb ki, sərşən çan
 Coq da cəkməz gəlir satır o zaman
 Bu,ur ol gyn məni aparşınlar,
 Baqımbızda, o jerdə qojsunlar:
 Orda ki, jasəmən gyl acımbşdır
 Butun ətrafa ətr sacımbşdır
 Oranın coq safalıdır havas,
 Aq cicəklər acıb aqasjas,
 Gynəşin qarşısında jıraqlar
 Ditrəjəndə qızıl kibi parlar

Var gözəl laləsi, jaşıl cəməni;
 Orda qojsunlar əmir ejlə məni,
 Bir dojunça olum nəzərəndaz
 Gərynyr orda cun bizim Qafqaz
 Bəlkə ordan səba jeli savuşa
 Bu bizim baqa bir gyzarə dyşə,
 Həsərət ilə baqanda mən vətənə,
 Gətirir ağırlıq salam məne...
 Bəlkə axır nəfəs olan jerdə,
 Eşidejdim vətən səsin bir də
 Elə fikir ejlərəm o sətdə
 Başım ıstındə vaqti-rəhlətdə
 Bir əziz doqma qardaşım vardır,
 Sevgili jary-joldaşım vardır.
 Uzaqbb diqqət ilə əllərini
 Siləçək alnımbın sərin tərini,
 Sanaram, joldaşım əziz kəs ilə,
 Məni oqsar həzin-həzin səs ilə
 Jataram bu xəjal ilə rahət,
 Daha hec kimdən ejləməm nifrət!...

НАСЪ АВРЕО

Lermontovdan

Böyük, devlətli, varlı kəntdir Çamat.
Нес kimsəyə verməz əsla malijat
Divarları san polatdan cəkilmış.
Dava cəlyndə məşçidi tikilmış.
Qahramandır onun azad evlady.
Qafqasda məşhurdur onların adı.
Jaj mevsimi, hava isti, çaşt saqı,
Gyn qəzdərmiş daqı, daş, torpaqı.
Qara quşlar, bulutlarda qaralı,
Nə tərənə bilir, nə qanad calı.
Dərə, tərə sakitlikdir xamısan,
Joqdur kənt icində bir nəfər insan.
Nədən isə kənt bysbytyn boşalmış,
Evdə ancaq arvat-uşaqlar qalmış
Jəqylmişdyr maxluq cəjn dəminə,
Vermişlər özlərin elin dəminə.
Oçalar, bəjlar, işanlar,
Səhbət edir Çamat qahramanlar.
Bilmək olmur nə məsləhət edirlər
Bəlkə basqın ejləməgə gedirlər.

Jaxud rus qoşunları ilə olar,
Dəjyşməkcin cəkirlərmi intizar.
Joq ancaq dərdu-qəm, həsrət nişanı.
Vardır yzlərində səhbət zamanı.
İclərində var bir aq saqqal kişi,
Baş əsir, bytyn təkylmiş dişi.
Qoça ləzgi bir daş yzrə oturmış,
Ətrafında kənt əhli halqa vurmuş.
San aqzından od təkylir, alışı.
Ləzgi qəmli-qəmli bu çyr danışı:
«Oçalıqda jənə «qadiry-sybhan».
Əta ejləmişdi yc qəz, yc oqlan.
Amma sonra qəza sərsəri əsdi,
Nəxli-əmrymyn budaqları kəsdi.
İndi quru kətyk kibi tək cəplaq,
Bijabanlarda qalmışam jalnəzraq.
Göyrsünüz, sac, saqqalın aqarmış.
Elə bil ki, daq başları qarmış.
Lakin bəzən cəqar hyndyr, qarlı daq,
Altından da coq isti qajnar bulaq!
Göyrsünüz, qoçalmamış əliləm.
İndi Çamat əhli, sizə dəxiləm.
İndi sizdən istəjirəm istimdad,
Tanırsınız kimdir qnjaz Bəjpolat.
Kim mənə allah ycyn jərdəm qılar,
Kim tarıb mənim qəzı qajtarar.
Başları qunca ikən soldular,
Düşmənlər əlində əsir oldular.

Qardaşlarь doğrandьlar davada.
 Jalnьz kicik qьz ilə mən səhrada.
 Jaxşь, jaman bir nev' ilə jaşardьm.
 Bir məqaraja sьqьnьb saqlardьm.
 Daim tyfəngim cijnimdə olardь.
 Onda idi az-coq hər nəjim vardь.
 Həsрət qaldьqda qevmə, əqrabaja.
 Adət etdim javaş-javaş bəlaja.
 Mənə jeni zylm ejlədi zamanə,
 Quşum ucdu juvam oldu viranə.
 Jatmьşdьm bir geçə şəbistanьmda,
 Mələk qьzьm oturmuşdu janьmda.
 Birdən ajьldьm, dujdum var baqьrtь.
 Xəncər bərqі, at şəjhəsi. sьqьrtь.
 Tyfəngimi qardьm, durdum, jujurdum
 Məqarədən cələ sьqanda gərdum.
 Bir atьdьr qьzь almьş qucaqə,
 Sarьr atьn daqdan yzy asaqa.
 Dairanmadan tyfəngimi boşaltdьm,
 Dallarьnca bir necə gyllə atdьm.
 Hej ki, dəimədi gözdən uzasđь.
 Oьzьmь Bəipolat gətyryb qacđь.
 Oocalyqda oldum bu nev' bədnam,
 Gьcym joqdur gedib almь intiqam.
 Gəilər mənə əldyryr ondan bəri,
 Dolanьram daqь, daşь, cəlləri
 Çamat əhli! Sizə qurban bu çanьm,
 Ançaq sizə gəilir bu gyn gьmanьm,

Kim sizlərdən edər mənə imdadь.
 Kim sizlərdən tanьjьr Bəipoladь?
 Kim mənə allah ucun jardьm qьlar?
 Kim tarьb mənim qьzьmь qajtarar?»
 Xəncərinin dəstəsindən dutarkan,
 «Mən» səsləndi bir nəfər ijit oqlan.
 Qaplamьşkən ətrafь symty-syut.
 Dənyb ona baqđь çamaat məbhut.
 «Tanьjьram mən qniazь jaxşьça.
 Gözlə mənə burda sən iki geçə,
 Boş-boşuna mən danьşьb dinməрəm.
 Əbəs jərə at belinə minməрəm.
 Vaqtьn tamamьnda burda olmasam,
 Jəqin bil ki, fərzim olmuşdur tamam.
 Pejdəmbəri şəfi' gətir, dya et,
 Mənə rəhmət oqu, gətəsən sonra get».

Qьzardь dan jeri, səhər acьldь.
 Gynəş doqdu, dьnjaja nur sacьldь.
 Ёşьqlandьrdь daqlarь, daşlarь,
 Ufyqdə qarь daqlarьn başlarь,
 Dumanlarьn arasьndan gərynyr,
 Uçalyqdan bulutlara syrynyr.
 Dəрəldən parca-parca bulutlar.
 Jəlkən kibi acьlmьş, gəgə qalqar.
 At ьstyndə oturmuş xejli qьvraq,
 Daq belində Cərkəs gedir caparaq.

Berkyny endirmiş qaşlarь ustə.
Hərdən dejir bir janьqlь şikəstə.
Qьrbaqlaьr atь, jortur, juyurь,
Bir daqь dəndykdə, bəyк kənt gəyurь.
Сьrьldajan arabanyн cərxləri,
Qazmьş jolu jerdə qalmьş əsəri.
Sumaq daşьndan var gözəl qajalar,
Orda qojulmuşdur jekə tajalar.
Kəndin ajaqьnda bir bulaq axьrь.
Toz qalqьzmьş suja gələn mai-naхьrь.
Bəjpoladьn evin gərcək tanьdь,
Altь, ystly bir ali ejvan idi.
Tərlan kibi gözlərini zillədi.
Daq başьndan evin səmtin bəllədi.
Gərdy astanada bojnunu burmuş,
Kəlgədə bir ləzgi qьzь oturmuş.
Evin qabaqьnda var geniş bir joi.
Baqьr uzaqdan ona məlul-məlul.
Kimi gözləjirsən a ləzgi qьzь?!
Nara baqьrsan, aj məşriq jьldьzь?!
Davadanmь qajьdaçaq qardaşьn?
Səfərdənmə gələcəkdir joldaşьn?
At kişnəjir, sarьr, toz qorur daqьdan
İştə bir hənirti gəlir uzaqdan.
Qьz zənn edir səfərdən gəlir qnjaz.
Birdən gərdy bir qonaqьr tanьnmaz.
Uzaq joldan gələn şəxsə bənzəjir.
Atьn jormuş, dyşьb qalmaq istəjir.

«Bujur qonaq! Atьndan dyş, evə gəl.
Jorulmuşsan əjləş, je, ic, jat, dinçəl!
Məgər nə vardьr! bir başqa çyr baqьr.
Elə bil ki, evdən, eşikdən qorqьr».
İxtijarsьz bir ah сьqdь dədaqьdan,
San tufan bir japraq yzdy budaqьdan.
— Necin gəlmirsən? Baqla, dursun atь,
Qajii qonaq olur allah sevqatь!
Bujur, zəhmət cək, atьndan dyş jərə,
Varьmьzdьr qьmьz, cərək, bal, kərə.
Sən gəyurəm fəqirsən, mən maldaram.
Bəjpoladьn evidir bu, dut aram.
Nahar ejlə, getsən jenə gedərsən,
Ançaq bizə xejr dua edərsən.

Н а с ь А б р е q :—Allah sənə niçat versin a Lejja.
Sənin kibi qonaqь olmaz əsla.
Var atanьn sənə dua, salamь,
Hiçranьna joqdur daha davamь.
Bu saatda mən gəlirəm janьndan.

Л е j л а :— Neçə, mənim atam məgər jadьndan,
Сьqartmaьjьbdьr bu uzun myddətdə?
Harda olur bəs özy bu saatdə.

Н а с ь А б р е q :—Haman sən gərdygyn qabaqь
jerdə,

Gah əzgənin evində, gah cəllərdə.

Л е j л а :— Səjlə gərym saqьdьrmь, ja xəstədir?

Н а с ь А б р е q :— Saqьdьr, amma qajət dilsi-
kəstədir,

Sən nəçəsən?

Lejla: — Xoşbəxtəm, saqдыр çanым.

Н а ç ь А б р е ç : — (javaş) Бу соқ јаман.

Lejla: — Nə səjlədin?

Н а ç ь А б р е ç : — Неч ханым!

Nahar tədaryky oldu sərəncəm,

Qojuldu syfrəjə qıymız, gıymuş çam.

Qonaq alnıy duymləmiş, oturmuş,

Əl dəjməmiş qıymız syfrədə durmuş,

Jeməgə, icməgə e'tina qılmyr,

Hec alnıyın qırbıyın aсылмыр.

Lejla şirin-şirin gulyb danışyr.

Onun gənlü aсылmaqсын салыşyr.

Qavalı naz ilə əlinə alyr.

Oqujur, ojnajyr, lezginca calyr,

Xumar qara gözlərini lejlaçyr.

Syzur, hərdəm dənyub baqyr qıqacыр.

Ulduz kibi parıldajyr gözləri.

Şəkərdən şirindir dadlı sözləri.

Mə'sumanə nazlı gulymsənəgək.

Elə bil qızıl qanadlı kərəngək.

Gün batan saqı ыşыqda ырланыр.

Qanad calyr ıстаға hazırlаныр.

Aq biləklərində qızıl bilərzik.

Zərif, lətif, sevimli nərmə-nəzik.

Əllərilə qavalı dəngıldadyr.

Atyr, dutur, başы ызгə ojnadyr.

Dodaqlarы hərcənd ki, tərрənməјir.

Hal-dililə amma belə səјləјir:

«Qəmli qonaq şad ol, başыны qaldыр,

Qismət, tale', qıysə butyn xəјaldыр.

Н а ç ь А б р е ç : — Lejla! Bəsdır şadlıqы даһа
buraq

Gəl otur bir ləhzə deјib danışaq.

Hec olurmı gənlün fərəhdən xalı.

Qorqudurmu səni ölmək xəјalı?

Lejla: — Joq! Nə ucun pozum öz halətimi

Mən dınjada tərpməşəm çənnətimi.

Н а ç ь А б р е ç : — Јахшы, мənə səјə gərvm bir
zaman.

Hec dışərmı хатырına Дақыстан.

Ajrылыqы əziz, gözəl vətənin.

Gənlünü qəmləndirirmi hec sənin?

Lejla: — Necin, gıynım harda xoş kecsə mənim.

Doğru söz budur o јerdin vətənim.

Allahın dınjası genişdir, coğdur.

Gənlü ucun vətən, јuva, јurd joğdur.

Gənlü bir quşdur ki, sevməz əsarət.

Daim сыртыны istəјir hyrriјət.

Inanımaq, ја məhəbbət hardadyr.

Inan ancaq xoşbəxtlyq ordadyr.

Н а ç ь А б р е ç : — Məhəbbət... bilirsənmi

filhəqiqət,

Hansы səјdir o ikinci sədət.

Bir kəscin ki, dınjada inandıqы,

Sevdigi, aləmdə gözəl sandıqы,

Bir məhbubu əlindən getmiş olsun,
 Qara topraqlarda dəfn etmiş olsun.
 Hər kimsə ki, bu nevi oldu bədbaxt,
 Onuncun var jalnız birçə səadət;
 O səadət məhəbbətlə jeksandır.
 Mətlubu ançaq göz jasilə qandır.
 Onda insanlarcın vardır təslijət;
 Olur vaxta ki, birinci səadət,
 Onda vardır xəta, şəhvət, çinajət.
 Ruhuncun həm çəhənnəm var, həm çənnət.
 O bizimcin daimidir, bərqərar.
 Gah inçidər gənlymyzy, gah acar:
 Joq and olsun, intiqamın bir anı
 Əvəzindən mən almaram dınjany.

Lejla: — Nə var məgər, necin rəngin aqardır?

Haçə Abreç: — Dinlə, kecmişdə bir qardaşım
 vardı.

Onu nahaq öldürmüşdür Bəjpolad
 Sinəmə daq cəkmış eləmiş bidad.
 Vəsijəti budur mənə aqtaram,
 Tarım qatilini, alam intiqam.
 Amma mən fikr etdim nə imiş qıssas,
 Öldürməklə olaçaqdır o xylas.
 Illər ilə mən cəkdigim qəmlərə
 Əvəz ola bilməz ölmək bir kərrə.
 Joq bu olmaz dınja yzyndə əlbət,
 Jəqin o bir şejə edər məhəbbət.
 Тарыб öldyrəгəт onun çананы
 Qoj tarımasıң hec dərdinin dərmanı.

Ha indi bil ki, vaxti-intiqamdır,
 Sənin əmrin həmin saat tamamdır.
 Baq, şəfəq saralır, daha gün batır,
 Sənin də çan vermək zamanın çatır.
 Esidirəm qardaşımın səsinə,
 Bu gün birinci dəfə gərçək səni,
 Çamalıñ ki, gözlərimə sataşdı
 Ruhum çəhənnəm-tək janıb alışdı.
 Amma o dujuq tez savışdı məndən
 Vallah gərək başın dıssın bədəndən.
 Qıssın qarı kibi Şərq daqlarında,
 Qan qalınadı qızın janaqlarında.
 Aqardır titrəkən diz ystə cəkdy
 Ajaqından əryub göz jasıb təkdy.
 Dutub onun ətəgindən jalvardır,
 Aqlajaraq, min dil ilə jaqardır:
 «Ox baqıssın sənin nə qorquludur!
 Səzın təmamən zəhir ilə doludur!
 Joq bu sajaq baqmaq, bir azca jan dur,
 Ədym qorpdı, öldym, allah amandır!
 Bəlkə zarafatdır sənin sezlərin?
 Çavab ver baqırmı jardı gözlərin!
 Məgər mənim halıma qəlbin jantıdır,
 Göz jasırmı gəryub gənlyñ bulantıdır?
 Nə çyr aqlajarlar sizin vətəndə
 Та о çyr aqlajыт, jalvarыт мəн дə:
 Allah yeyn rəhm et mənə çavanam
 Gynahсыз, taqsыrsыз bir mysəlmanam.

Azaçbq ömrymy mənə coq gərmə
 Sən rejəmbər, nahaq mənə öldürmə».

Haçь sakit hirsli qalqmьş ajaqa
 Alьnь dьjymləmiş baqьr aşaqa.
 «Məgər sənin rəhmin insafьn joqdur
 Yrəgində ax qəsavət nə coqdur.
 Vurma allah xatirinə bir dajan,
 Məhlət ver bir saat, joq, joq birçə an!»
 Xəncər parьldadı, bir-iki bərq saldь
 Qьzьn başьn yzdy, topraqa saldь.
 Qanь əllərilə sonra əjildi
 Gətyrды sacьna xəncərin sildi.
 Sonra başь bykды jəryncьsьna.
 Cьqды evdən cələ, mindi atьna.
 Myti' hejvan jygyryr çəldy-calak,
 Asimani bir qorqula həlnak,
 Polat jyjənin gəmirir, ləhləjir,
 Jalьn qalqьzьmьş, kişnəjir, tərлəjir.
 Nə qьrbaça baqьr, nə sөz eşidir,
 Dьrmaşьr, daqlardan oq kibi gedir.

Aqşamdьr, gьn batmьş, şəfəq sararmьş
 Cələ zylnət cөkmьş, hava qararmьş.
 Daqlarьn başьnda bulut oьnaşьr
 Pan kibi şytylləjir, dьrmaşьr.
 Gah qajapь quçaqlajьr, gah qacьr
 Kollar yzrə inçi kibi şeh sacьr.

Gөг otlarьn arasьndan bulaqlar
 Şьryltilə kəryklənrəkən saqlar.
 Duman icində daqlarda məqarə
 Əly gөzy kibi edir nəzarə.
 Tələsmə jalьz jolcu! Gətsən də tək,
 Qorqma atьn qajьş, jyjənin az cөk!
 Qorqma javaş vur atьna qьrbaçь
 Ejbь joqdur acьlsa da jəryncь.
 Arxajьn ol, dalьnça gələn joqdur
 Namaz qьlsan qьl, hələ vaqt coqdur.
 Jygrək atьn! Car, jort nədən qorqursan
 Nədən yrkyb jan jərənə baqьrsan?
 O ilandьr jerdə parьldar fyysi
 Səl gətirən daş-kəsəkdir o birisi.
 Dəfələrlə təhilykədən, bələdən,
 Qurtarmьsan mənə qanь davadan.
 Silmişəm əlimin qanьn jalьna
 Qlavqalar da fərq etməmiş halьna.
 Bu dəfə də mənə jetir vətənə.
 Gьmьş rəxtы-rişmə taxaram sənə,
 Buraqaram otlajarsan jajlaqda
 Necin janьlmьsan iti carmaqda.
 Nədən ötry ləhləjirsən bu sajaq.
 Nədən ötry tərлəmişən baş, ajaq.
 İştə duman dalьnda aj uçalьr
 Javaş-javaş dьnjaja ьşьq salьr.
 Aqaçlarьn juqarьşь ormanda
 Gьmьş kibi parьldajьr dumanda.

Намь кәндимиз зылмәтә батмьсдыр
Бьық жоқдур, сан кәнт әһли јатмьсдыр
Аңсақ Самат собанларь узақдан
Од јандьрмьс һәр бирси бир дақдан.
Буралардан јујур, тез өтүс барь
Ыхьһьһи кishәјиб ајқыр атларь.
Инді бизим јимизи дужарлар
Гәлиб һәр икимизи будужарлар!

Сакитлик һөкүмфәрмәдыр һәр судә.
Самат кәнди јатмьс rahat асудә.
Јалһыз һаман қоҫа киши нигаран,
Қәбр үзрә һејкәл шәклиндә узанмьс,
Бир даш ыстындә јолдан аз кәнара,
Отурмушдур јол гөзләјир бичара,
Фикр ејләјир: «Кимдир бу гәлән атль,
Дақдан енир ашақь еһтијатль.
Узун јалль атын әсир қолларь,
Јорқунлуқдан башь қалқмьр јуқарь.
Әлиндә дә бир шәј дутмуш де'әсән.
Һаҫь Абреқдир зәһнимчә бу гәлән.
Мәһимсін қьзымдан гәтирир сеvқат,
Әзиз балам мәнә етмиш илтифат!»
Атль һудур даһа гәлди јетишди.
Атын башьһи сәкиб сақладь дьшды.
Сонра титрәр икән әлин узатды.
Јарьһьһи алтындан бир шәј сьқартды.

Bir qanlı baş dijirlətdi topraqa,
Qoça diqqətlə baqıldıqda aşaaq.
Aman allah! Nə gərdy jazıq kişi?
Sevgili Lejiləşlən kəsik baş
Aqlı sьqды başьndan oldu biһus
Quҫaqlajьb etdi onu dəraquş.
Göz jaşьһи təkdy јanaqlarьһи
Dodaqlarьһи qojdu dodaqlarьһи.
Elə qəmli sьzьldajьr, inləјir,
Elə bil өз dərdin ona sөjləјir.
Bir odlu ah cəkib getdi özyndən,
Bil bu şeјlə ömrü sьqды gөzyndən.
Jetər insanlar, jetər һәм mysibət.
Bələb баqrь catladь o saət.
Dodaqlarь әsdi, rəngi saraldь
Hərəkətsiz dьsyb јer үzrә qaldь.
O qədər tez ucdu ruһи bədəndən
Kim axьr nəfəsdə dərdy-mihəndən.
Yzyndəki qəm nişanəsi xəјal
Etmək ucyn һəтта olmadь məҫal.
Һаҫь qəmli sykunətlə birərvа.
Әsla ona eјləmədi e'tina!
Bir ata, bir хәңсәрә nəzər etdi
Ordan uzaqlaşьb daqlara getdi.
Necə illər ondan sonra јolcular,
Bir cuxurda iki çəmdək tapдылар.
Tikə-tikə, parca-parca doqranmьsь.
Qana-qoxa, toz-topraqa bulanmьsь.

Bilmək olmaırdı hansı səbəbə,
Hər ikisi birdən gəlmiş qəzəbə.
Bu çür kim onlar bir jerdə jatmışlar.
İki zalım, iki joldaş imişlər.
Guman var ki, onun biri xəjaldır.
Gəgdən gələn lə'nətdən bir timsaldır.
Paltarları, başlıqları qiymətli.
Halətləri xelili qorqunc, hejbətli.
Surətləri gərçi dəjişmiş idi.
Aqız gözy şişib əjişmiş idi.
Tanıdırlar Vəjpolat idi biri.
Lakin əsla tanımazdı digəri.

«TEREK»-IN SEVQATİ.

Lermontovdan

Zalım, vəhşi Terek səjə kəryklənər guruldar.
Hündür-hündür qajaların arasında uquldar.
Narıltıy, aqlaması onun bənzər tufana.
Göz yaşının qətrələri sərər o jan, bu jana.
Juyrdukcə səhralardan o qan icən hiləkar.
Qaspi dəjiasına belə nazlı-nazlı şərldar.
«Qoça Qaspi! Cəkil, jol ver, dalqalarım qoj gəlsin
Bas baqrına jər ver sənin aqışunda dinçəlsin.
Doqulmuşam Qazbəj kibi uça daqın janından.
Syt əmmişəm həmişə mən bulutlar pıstanyndan,
İnsanların iqtidarı hər qədr olsa zijaədə,
Onlar ilə cərpşmaqda daim varam amadə,
Qollarım ojnamaq ucun Darjal səddin daqıtdım.
Kora-kora daşların oradan bura aqıtdım».
Amma Qaspi öz jumuşaq sahiline əjildi.
Hec dinnədi, jatmış idi sanki ojaq dəjildi.
Nəvazişlə Terek səjə şərldajəb dybarə.
Şərldadı bu nevlə jənə o ixtijarə:
«Sevqat gətirmişəm sənə qiymətdə qajət zəngin,
Qabardinlər davasında bir qahraman qabardin.

Baq, əjnində coq qiymətli, yaxşı dəmir gejmə var.
 Dəjərlidir qollarında olan polat qolcaqıqar.
 Qızıl sujilə üstünə çəli xətlər qazılmış.
 Qur'ani-ə'zimdən ona pak əjələr jazılmış!
 Qaşların dyuymləmiş hirsli edir nəzarə,
 Asılmışdır jarasından bir fışqıran fəvvarə.
 Asıq, çavabsız gözləri qədim kənlə doludur,
 Baş qodıqı niyyət varsa, o da vətən jəladur.
 Qalın topa bircəkləri öz qanilə bojalıms.
 Bəqlərin kənarında qan laxtası dajanıms».

Xəzər bəhri bu dəfə də jenə çavab vermədi.
 Terek coşqun dalqaları jeni xəbər səjlədi:
 «Dinlə dajı! Gətirmişəm bir qiymətli sevgət də,
 Bu qiymətdə hec bir təhifə tapılmaz kəjnətdə.
 Gətirmişəm qazaqlardan mən bir qızıl nə'sini
 Jətirməjib gözəllikdə dınyə onun əşini.
 Asıq-sarı gejsuları daqılmışdır pərisən.
 Gəjmiş cijninin yzrə təkylmiş əfşan-əfşan.
 Dıtqun, məhzun sima ilə sakit, şirin jatmışdır
 Dəşündəki az jaradan al fəvvarə atmışdır.
 Əz elində ondan ətry jalıy biri girjandır.
 Qremenski, qazaqlardan o bir çavan oqlandır
 Kəhər atın jəhərləjib o da getdi mejdana,
 Secənlərin davasında çan tapşır də çanana.
 Asıqlı sel susdu, ta ki sözyn bura jətirdi,
 Yzə-yzə su yzında bir qanlı baş gətirdi.
 Sakit dəniz dalqaları o vaxtda gəldi çuşə
 Qucaqlajıb məhəbbətlə cəkdi onu aqıuşə.

УС ХУРМА АҚАҶЫ

Lermontovdan

Ərəbistanda qumlu cəllərdə
 Yc bəjyk xurma nəxli bitmişdi.
 Bir sərin cəşmə vardı ol jerdə
 Lakin otlar icində itmişdi.
 Kecdı coq illər olmadı orada,
 Bir mysafir gəlib sirab olsun.
 O aqaqlar o dadlı qajnamada
 Gündən az qaldı qavıylıb solsun.
 Bisəmərliklərindən axırda
 Daxıylıb coq şikajət ejlədilər:
 «Ej tarı! Sən bizi belə jerdə,
 Nədən ətry jaratmışsan?» dedilər.
 «Biz məgər ondan ətry xalq olduq
 Ki, qalaq bisəmər bu səhrədə?
 Byrkydən, istidən janıy solduq,
 Nejə bəs lazımlıq bu dınyədə?
 Etmədik bir qəribi biz xoşnud
 Aj tarı, aj kərəminə qurban!

Bizi, xalq etmədən nədir məqsəd?
Birçə sirin bu hikmətin qıl əjan!»
Sözləri jetməmişdi itmamə
Ki uzaqdan gəryndy bir boqanaq.
Haj, hu, ku, qəribə həngamə
Danqa-danq, zanqa-zanq, daranqa-daranq
Elə iyky qatar, qatar dəvələr.
Savьrarkən cəlyn o isti, sarь
Qumlarьnь, tikən qarьb gəvələr
Ləkləjirkən gəlir o vahə sarь,
Alacьqlar, kəçavələr satьlьb,
Minik altьnda daldalanmьşdyr.
Ustynə köhnə bir çəçim atьlьb,
Carvadarlar gyn altda janmьşdyr.
Səkənərkən, kəmanьna xəstə,
Atьna bir ərəb açьqlandь:
Harun at qalqdy dik ajaq ystə,
Oq dəjən ahu kibi tullandь.
Aq libas gejmış özgə bir miniçi
Vurdu məhmiz o da at ojnatdy.
Başь yzrə dolandьrьb qьlьnçь
Nizəsin atdy, dutdu, fьrlatdy.
Bu sajaq həlhələjlə bir anda,
Gəldi, catdy o vahəjə kərvan;
Jorqun, arqьn, susuz bijabanda,
Aqaçьn kölgəsində dutdu məkan.
Tuluqun doldurub su icdi tamam,
Judular həm yz, əl, ajaqlarьnь,

Həm aqaçlar baş əjdi verdi salam,
Qyldь təkrim əziz qonaqlarьnь.
Gyn batьb aqşam oldu, gyn amma.
Olary kərvan əhli baltalady;
O geçə ta ьşьqlanьnça hava,
Doqrajbь jandьrьb ocaq qalady.
Sybh olan vaqtda kəcyb karvan,
Jenə öz adətilə dyşdy jola,
Bir sojuq kyl o jerdə qaldь nişan,
Onu da jel savьrdь saq və sola.
Kəlgəsiz indi də o cəsmə aqьr.
Quru, boş cəlləri səjahət edir,
Huyn ilə çanibi-Hiçazə baqьr,
Qəbri-pejğəmbərə şikajət edir.
O bijabanda isti jel ancaq,
Sarь qum doldurur ona hər an.
Avlajьb öz şikarьnь ucaraq,
Qonur orda didib jejir calaqan.

— Q A N L B

Lermo tovdan

1

«Indi daha gəlib çatmış o zaman,
Sənə bir gizli sirr edim mən e'lan.
Mənim sözüm bytyn əmri-xudadır,
Zənn etmə ki, bəhtan, ja iftiradır.
Yrəkdən e'tiqad edib jəmin et,
Tez əncama jetirməkcin sonra get.
Düşməmindən almaqdan ötry qisas,
Xəncərlərin aqzından etmiş xylas.
Bil qəjb əli dutmuş səni nihani,
Alsın jerin ta həkmy-asimani.
Sənin dejiil bu aldyqyn nəfəslər,
Allah səni intiqam ucyn bəslər.
Sən intiqam alətisən, sən çəllad,
Əldyrdygyn gərək olsun Aq Polad.
Əziz atan, anan, bəjyk qardaşın,
Onun əlilə əldyrylmüş düşyn!
Vəqta ki, ol zalim əlində onlar,
Məzlumanə surətdə doqrandılar,

Dərgahi-haqdan istid'a etmişlər,
Evladından baqi qojsun bir nəfər;
Bir gyn ata, anasın jada salsın,
Qatilindən gedib intiqam alsın.
Indi sən də rəhmy-insafı unut,
Xəncərinin qəbzəsindən sonra dut.
Get, ata-anasın tez al qanyn,
Daqyt Aq Poladın xanmanyn.»
Bu nev' ilə zalim bir məllanyma,
Ixtar etdi qabarın bir oqlana;
Ki, qorqmazdy hec ölymdən, davadan,
İjtilik çatmışdy ona babadan.
Haç gözlerini dikmişkən jərə,
Sejqəl verdi əlindəki xəncərə.
Eşitdikcə bu vəhşətli sözləri,
Əsdi bədəni, qызardь gözləri.
And icdi ki, gedib alsın intiqam,
Haman saat etdi qəsdinə iqdam.

2

Gyn batmışdy Haç qajət xişmənk,
Qajalardan aşyb gedirdi bibak.
Daqlar bytyn qaranylqdy, xamuşan,
Gөг yzundən ыьыqlь mahi-taban.
Bulutdan-buluta kecir dolanьr,
Gah dutulur yzy, gah ыьыqlanьr.
Haç düşməninin evinə catьr,
Gəzir, göryr kəc-kylfət bytyn jatьr.

Nə dizləri titrəyir, nə əlləri,
Artıq dajanmadan cəkir xəncəri;
Aq Polad oqlunun qarınına soqur,
Burub cəkir, sığardır, sonra qalır.
Baqır ki, aqtağın tapsın atasın,
Ta onun da bu cür versin cəzasın
Göyr qoça kişi jətməş səfalı,
Sinəsinə düşmüş uzun saqqalı,
Dodaqların örtmüş qalın bəqlər,
Dua edir kibi əli juqar.
Haş! nəcin verməjirsən cəzasın,
Məgər eşidirsən vicdan sədasın?
Ona da etdi xəncəri həvalə,
Qoça kişi çijərdən cəkdi nalə;
Cəpalajb tez hərəkətdən düşdü,
Rəngi qacəb yzu, gəzu byruşdu.
Bununla da sojumajır yrəgi,
Vardur onlardan başqa bir diləgi.
Diqqətlə aqtağır bu jan-o janı,
Joqdur; hansı axıgınlıq qurbanı?
Əlin divarlara syrtyr, dolanı,
Qaranlıqda tapmır bir az dajanı,
Əz qəlbinin dəjynməsin eşidir.
«Qız bəs harda jətməşdir?» Fikrə gedir:
«Aq Poladın gözəl qız da vardı,
Joqdur, o ki, anasilə jəşardı,
Ancaq olardı on jeddi jəşında.
Gərək tarıb kəsəm onun başın da».

İştə bulut parcaları ajrıldı,
Aj parladı, dınjandı revşan qıldı.
Pəncərədən dəhal evin jerinə,
Bşbq düşdü, Haşın gözəlinə.
Sataşdı gəzünə öldürdükləri.
Çavan ləzgi qızın da bəstəri.

3

Kərrubi uqulu mələk kibi qız,
Qanlın əyündə coq ehtijatsız.
Jətməşdir, yzünə düşmüşdür bşbq,
Juqu gəyr coq qorqulu qarışbq.
Rahət nəfəs cəkə bilmir uquda,
San qatilin gəyr durmuş buşquda.
Xumar, qara gözleri az acıdır,
Gül janaq yzrə səbnəm sacıdır.
Elə bil düşdügü bəlanı qanı,
Jenidən gözleri jənə qarandı.
Əsus, nə şadlıq, nə qəm və məhəmət
Acmaz o gözleri dybarə hec vaqt.
O gözəllik, o nazənin tamaşa,
Qatilinə mane olarmı? Haşa!
İntiqandır, xəncər oldu həvalə,
Uçaldı bir yrək jandıran nalə
Kimdir sızıldajan? Jəqin o qızdır.
Görən allah, şahid də aq, ulduzdur!
Kim o səsi eşidir, jaxud dıjar?
Unudarmı onu, rahətmi ujar?

Jəq belə əsla sьqmaz jadyndati,
Daş olsa da qəlbi, öldyrür viçdan.

4

Molla irandan gəbələr aldьrmьs,
Oтаqьna, eյvanьna saldьrmьs;
Xalqa çənnət satmaqa acmьs dykan,
Bir əlində təsbəh, birində qaljan.
Qalьn dəşək yzrə oturmuş rahət,
Qaljan cəkir tənbel bərəsmi-adət.
Buruq-buruq tysty sьqьr qaljandan,
Vəhşətli bir səs eşidir nagahan.
Haçь gəzy qьzmьs girir icəri,
Bir əlində jalьn, qalь xəncəri.
O birində ləzgi qьzьnьn başь,
— Deјiləm intiqam almaqdan naşь,
Axund aqa! Buјur bu da sevcatьn;
İndi daha catmьs sənin nevbətin...
Əjrənmişəmmi? verdigin dəsləri,
Belə deјib Haçь caldь xəncəri.
Jazьq molla tək bir dətə qьsqьrdь,
Duşyb öldy, dəşyndan qan fьsqьrdь.

5

Daq başьnda varsa da bir nişangah;
Ətrafьnь basmьs vəhşi gyl, gijah.
Əmmamə şəklində bir daş jənulmuş,
Bir sadə qəbrin ystynə qəjulmuş.

Sytun kibi dikəlmiş bir baş daşь,
Ordan uzaqdakь daqlarьn başь,
O daimi azadlьq qəl'ələri,
Baqan zamanda çəlb edir nəzəri.
Molla orda öz işlərilə jatmьs,
Dynja onu, o dynjanь unutmьs.
Başqa ərə getmiş onun evrəti.
Qorqusuz var ona coq məhəbbəti.

6

Haçь da ondan sonra düşdy qacaq,
Qaldь daqlarda el, ulusdan iraq.
Əmry olduqca sərgərdan dolandь,
Hər saatь min il olub uzandь.
İnsanlardan, jəqьnçaqdan kənara,
Vəhşi kibi gəzdi cəldə avara.
Arvat gərçək bədəni ərпəşirdi,
Əldyrdygy qьz jadyна düşyrdy.
Hərdəm əldyrirdy onu viçdanь,
Çəhənnəm tək janьrdь ruhu, çanь.
Gizlədə bilməјirdi iztirabьn,
Dəhşətin, qorqusun, viçdan əzabьn.
Başьq altьnda qan dutan gözləri,
Səјləјirdi ona cirkin sözləri.
Əz elindən, obasьndan, hec bir kəs,
Onunla olmadь əsla həm nəfəs.
Nifrət edib çymlə qacьrdь ondan,
O nev ilə kim qacarlər taundan.

Gözə gərynsəjdi ehjana hacaq,
Туруруб qасырды халқ ондан узақ.
Daim xiclət təri onu byrydy.
Өмгү дақда, дәрәләрдә cyrydy.
Jалыныз өзү дуду etdi e'tiqad,
Necin maxluq ona qojmuş «Qanb» ad,

CƏRKƏSLƏR

Lermontovdan

Qalın qara meşənin ortasında асырды,
Bulutlu gögdən ысыqlандығы аян ысырды.
Janı daq ystə olan qəl'ənin də lampalarы,
Dumanda titrək ысыqlarla çəlb edir nəzəri.
Aqacларın arasыndan qəfildən olan əjan,
Jaraqлы erkək at ystündə bir necə oqlan;
Bir az o jan-bu jana baqдылар sola və saqа,
O vaqta çyr'ət ilə atdan endilər ашаqа.
Kəmərlərində qылыçлар, cijnlərində tyfəng,
Bojunларында həmajil, iki qatar da fişəng;
Jəhər qасыndan асылмыш qоша tapançалары,
Атылмыш іştə атып tərkinə jарыңылары;
Атып başын аqаça баqlajыb даqыды һамы,
Bir az odun, quru сөр-сөр jыqыb alav qalady;
Zəbanə cəkdi alav, tysty qalqды cулqalady,
Oturdular jерə dirsəklənib uzandy biri,
Tyfənginə qolunu sөjkəjib dajandy biri.
Biri qылыңына sejqəl verirdi mөрданə,
Biri silirdi kəmanьn, oqun diliranə.

Umumi sakit ikən etdi mətləbə aqaz,
Dəmir gejmli, polat taskylahlı bir qnjaz:
Hünərli, adlı vətəndaşların a cərkəslər!,
Şəhid olub cata bilməz bu feyzə hər kəslər;
Göyrəsynyzmy ki, məhkəm tikib bu qəl'əni rus,
Və lakin orada mənim qardaşım jəyər məhbüs.
Başım gətyrməjir, əsla qajətməram kəndə,
Sabah onu qurtaram, jə' gərək oləm mən də.
Geçə quçub dizimi qojdum ystynə başım,
Jatanda ujqüda gərdym sevimli qardaşım,
Bərabərimdə durub səjlədi: haraj qardaş!
Məni xylas elə zəhmətdən öldüm aj qardaş,
Bunu dejib nəzərimdən o dəm nihan oldu,
Geçə, gynyz araram bir də ujquja gəlməz:
Qutarmasam onu gənlym jəqin ki, dinçəlməz;
Və lakin indi bilin kibrijaja and olsun,
O ruhi-paki-rəsuli xudaja and olsun.
Gərək bu ruslarə həm öldyryb qisas eləjim,
Sevimli qardaşım həbs ən xylas eləjim.
Mən indi hazıram əmrym bu dəm tamam olsun,
Belə zəlil jaşamaq bir kərə haram olsun.»
Dejib bu sözləri qnjaz dəjandə; ordakylar,
Həman qəsəmləri ye dəf'ə etdilər təkrar:
«Gərək sabah jə daqylsın bu qəl'ə qardaşlar,
Jə inki, qalması əsla bədəndə bu başlar.

Qызardə dan jeri, məşriq janəb alavlandə,
Acıldə sybh, batəb aj hava bşəqləndə.

Nəsimi-sybh aqaşın tərpedib budaqların,
Gynəş saraltdə cəlyn buzlu, qarlı daqların.
Minışdilər ata cərkəslər oldular qvraq,
Aqaşların arasından uzaşdylar sararaq.
Bu janda səhrdə bajram gynijdi, xas və avam,
Tamam şad fərəhnaq edirdilər bajram,
Guvulcajırdə kəlisada dəm-bə-dəm naqus,
Qoşun calırdə ney-təbly-kərranaj ilə kus.
Durub nizam ilə mejdana səf-bə-səf jəkə,
Edirdi cümlə salamlıq rysumunu ifa.
Bazar, kycə bəzənib izdeham kəsərtdir,
Bəjyk, kicik, uşaq, arvatdər, ərdir, evrətdir.
Kimi gedir tələsik tez cata kəlsaja,
Kimi gəzir, dəjanıy ləşgərə tamaşaja.
Tamama jətdi salamlıq rysumu cün ol vəqt,
Qoşun edirdi daq ystyndə qəl'əyə riç'ət.
Nə gərdylər ki, uzaqdan gəryndy bir boqanaq.
Budur gəlir saraləb rəngi, bir qazaq qacaraq;
Jetişdi, dşşdy atəndan jərə pərişan hal,
Dodaqlarə əsərək səjlədi «Çənab general!
Amandər öldyk, ilaç ejlə, əmr ver qoşuna,
Daqətdə qəl'əni cərkəs, duran da joq dəşynə.
Mənimlə durmuş idik, joldaşım keşikdə səhər,
Qəfildən ystymyzə həmlə etdi cərkəslər.
Həzar zəhmət ilə mən qacəb xylas oldum,
Atım pis olsa idi mən də coqdan əlmyş idim.
Bu mətləbi general, cün eşitdi saldatdan,
Myharəbəjcin o dəm verdi ləşgərə fərman.

Döjyldy täbly-naqarə, calındı nej balaban,
 Hücum edildi, tyfənglər atıldı, qorpu duman.
 Baqırsan hər jana cərkəs qarışqa-tək gəryunur,
 Odun, qanı arasından əlyrsə də syrunur.
 Topun gurultusu, xəncərlərin pəryldaması,
 Qıyılğın səsi, qırşunların vıyıldaması,
 Duşubdu daqlara səs, doldurub bijabarı,
 Zəmini qan bürümüş, tısty kuhı-səhranı.
 Qıyılğın ilə, oq ilə, syngı ilə, gyllə ilə,
 Olanda əlbəjaqa jumruq ilə, sillə ilə,
 Kəsib, bıcib, daqıdın, jandıqın, əzirdi bytın,
 Qolun, qıyın, sinəsin, baş, gəzyny bir-birinin.
 Edirdi ruslara şirənə həmlələr cərkəs,
 Vurub, jıqardı qıyılğın ilə dıyməni hər kəs.
 Dımanda qıyılğın top gylləsi guruldar idi.
 Jıqırdı səfləri laj-laj jərə jatırdar idi.
 Ax, of, sızılta, aman, dad, haraj, fəqan, urra,
 Cəly, daqı bırydu, məhsər oldu san bərra.
 Bu janda yrkmüş at ıstə bir nəfər oqlan,
 Bulaq kibi jarasından fışıldajır al qan;
 Baqarmadı atı qajırsın öz tərəflərinə,
 Gətyrdu at jazıqı qacdı rus səflərinə.
 Kəpyrdu, qalqı gəjə, sahibin jərə saldı,
 Jıqıldı həm onun ıstə özy ölyb qaldı.
 Bu janda bir jaralı qahraman cəkib fərjad,
 Rəfiqlərin saqırkən edə ona imdad,
 Ki, arqadan tərəsindən qıyılğın ilə vurulur,
 Oqu, kəmanı əlindən duşub jərə jıqılır.

Biri qacır, biri daldan qovar, kəsər jolunu,
 Vurur qıyılğın ilə topraqlara salır qolunu.
 Basır jənə qası ıstə zavallı məqfərinə,
 O hal ilə arajır həm sol əlli xəncərinə.
 Dutubdur hər tərəfi qorqu, təhlykə dəhşət,
 Səhərdə, qəl'ədə kəntlərdə, xəvfi, ölym, vəhşət
 Bir özgə cərkəs əlində qıyılğın oınadaraq,
 Qazaqların səfinə həmlə ejlədi saparaq.
 Qıyılğın hec aşaqı enməmiş vuruldu o da,
 Qacır qurtarmadı hərcənd ıstədi qajıda.
 Bu halda başqası əldə pəryldajan xəncər,
 Əzəblə bir qazaqlın ıstəni hücumavər,
 Olub, qıyılğın başı ızır bir dolandırdı,
 Atılə ol qazaqlı vurdu, jumbalandırdı.
 Vəli o dəmdə ihatə edildi hər jandan,
 Alıb dərin jaralar dışdu tez o da çandan.
 Axırda qıyılğın özy kəsəti-hərərətdən,
 Baqarmadı qala at ıstə dışdu taqətdən;
 Jıqıldı jerdə qalanlar buraqıqlar dışdu,
 Qacır daqıldı həm jıqırdar ikən səjışdu.
 Dəhlənçə rus, oların təkdu gyllə baranı,
 Qacan qacır, ələn öldü, bitirdi də'vanı.

Budur daha ara sajaxşdı, toz duman cəkilir,
 Fəqət tyfəng atılır, burda orda hərdən bir.
 Bu jan-o janda fəqət nıdrətən qazaq atılır,
 Səhərdə, qəl'ədə xalq arxajın gəzib danışır.
 Kəsildi səs daha joq bir səda, majaq da janır.

Tyfəng ilə qaraullar keşik cəkib dolanır.
Sykutdur hara baqsan, vələjk hərdən bir,
Xəşin gurultulu bir səs gəlir: «Gələn kimdir.»
Fəqət jenə ara bir tək jaman, aqşqlı qazaq,
Dənyb gəlir atın ıstıynda qəl'əjə sararaq.
Fəqət az-az japalaq, qarqalar edir qır-qır.
Qonubdu cəldəki cəmdəklər ıstıyına daqıdır.
Gah əskərin sadırından gələn bşıq titrər,
Parıldar ortada gah qanlı, paslı bir xəncər.
Keşik cəkir qaraullar, hec ejləmir qəflət,
Bytyn-bytyn hamı asıdə, hər tərəf rahət.

МУВАНƏSƏ

Lermontovdan

Qazbej daqı öz həmqinsi daqların,
Dəstəsinin barabarında bir gın,
Şat daqlı ə bir zəbani-hal ilə,
Bəhs edirdi guja bu minval ilə:
«Qazbej saqın—dedi, qoça Şat daqı,
«Sən myftə olmadın insan jataqı.
Qardaş! Bunlar daqlın belində tikər,
Baq gəyincə tıstıyləjən dəxmələr.
Dərin, darısqal dibində dərənin,
Rə'd kibi guruldajır baltalar.
Daşdan olan taxtasında sinənin,
Dəmir bellər; qızıl, ja mis cıqardar.
Bu sıldırım qajalar yzrə durar,
Məhabətli jollar qazıb qajırar.
Hiləkardır xalq burda jəqindir,
Ancaq əvvəlinci qədəm cətindir.
Qıvvətlidir şərəf əhli kəsətli,
Saqın qardaş! Davran coq ehtıjatlı.

«Qaf» daqıdır, bura quşlar sultanı,
Añcaq Simyurlar qonap qajandı
Kim culaqı, qalıq qara dumanlar,
İndi gəlib burdan kecər karvanlar.»
Qazbej dedi: «Dejil bu fikrin məqbul,
Mən şərqdən qorqmağım əmin ol.
Sün doqquz əsrdir bular jatmışlar,
Dərin, aqır bir uquja batmışlar.
Baq gər cınar kəlgəsində gırçylar,
Sərxoş, əlvan şalvar gejmış kejj elər.
Xumarlı qajırsız calır rıbabı,
Təkyr kəryklədir, icir şərabi.
Baq bu jana tamaşa qıl Tehranı,
Əldə dutmuş tıstıləjən qaljanı.
Hovzun kənarında rahət əjləşir,
Taxtıy ıstə myrgyləjir, gərnəşir.
O dur Bejıymıqəddəsin ajaqı,
Altında xalq olmuş allaha jaqı.
Hərəkətsiz, səssiz, ölmüş ölkədir.
Aşaqı daimi jad kəlgədir.
Mısrın ehramlarıyın jıjar sıbhı-şam,
Nilin sarı suju, baq ələddavam;
Bədəvilər şıçaətı unutmı,ş,
Əlvan alacıqlarda mənzil qırmı,ş,
Sajır ulduzlarıyın sabit, səjjarıyın,
Oqır əcdadıyın kecmış asarıyın.
Bytın burda gözə gələn nə ki, var,
Rahatlıqda qıjmət qojub jatmışlar.

Əskimış, kəhnəlmış şərqin tavanı,
Bu qədərmi zəbt eləmək imkanı.
Çavab verdi aq saqqal Şat kamallı,
«Hələ tezdır, az loqalan bu hallı.
Şimal sarı birçə dənyb qıl nəzər,
Baq gərynyr, qardaş! Qəribə şeilər.
Qazbej qorqdu bu xəbəri dujanda,
Şimal tərəf dənyb baqan zamanda:
Gərdy gəlir bir qaraltı uzaqdan,
Var qəribə qarışqılıq və həjəcan.
Hejran olub vəhşətdən fikrə getdi,
Bərk qalmaqal, şejjur səsi eşitdi.
Ural dağından ta Tuna sajnadan,
Daqlar, daşlar, cəllər, qoşundır eizən.
Od parlar atlarıyın dırnaqlarıyından,
Toz qorpmışdur hykrəm carmaqlarıyından.
Aq cıqqalar sarı parlaq bajraqlar.
Həm calınyr təbil-y kus-y, naqara.
Daldan gəlir top, topxana, qumbara,
Fitilləri tıstıləjir havada,
Myharəbəjcın olmuşlar amada...
Fərman verir qoşunlara aq saqqal,
Təcribəli, bir acıqlı general.
Aqır-aqır bılıt kibi fevcələr,
Gəlir, vurur dərja kibi mevcələr.
Dəhşətli, qıvvətli, hesabsız ləsgər,
Şimaldan dyz şərqə jıryş edirlər.
Qazbej baqıb gərdy ta ki, bu halı,
Dujdu, bildi ki kim nəhsdir iqbalı.

Qəmgin, mə'jus dushmanlərin istədi
Sajın, amma çaşdı saja bilmədi.
Nasır qalıb susdu daim ol zaman.
Bulutların altında oldu nihan.

VƏTƏN

Lermo toydan

Mən sevirəm vətənim, amma əçibə sevmək,
Əqlim catmaz tə'jin edəm o eşqimin pəjəsin.
Nə qan təküb qazanılmış şəhrətinə gylvənmək,
Nə kibrilə dolu olan e'tibarın səjəsin.
Nə qaranlıq, mybhəm, qədim rəvayətin istərəm,
Bu şeirlərin hec birisi xətrətmə şad etməz.
Coq sevirəm.

— Nədən ötry?

— Mən özüm də biləmirəm.

Onun sərin jajlaqların, gənül nəçə jad etməz.
Qalın, gözəl meşələrin dərja kibi sacların,
Arabaja minib gundyz saparaq yol getməgi,
Tikiş tikən anaların ləzzətli lajlajların,
Kəndin titrək odlarına geçə nəzər etməgi.
Od vurulmuş kyləşlərin gəgə cəqan tystysyn,
Qışlaqlardan jajlaqlara köcyb gedən elləri.
Dərzlərlə dolu olan xərmanların istisin,
Aqşam caqı javaş-javaş əsən sərin jelləri.

Mən gəyrəm kyləş ilə ərtylmüş bir qazmanь,
Arqasьnda kotan ilə syrylmüş bir jamaşь.
O ətrafda xəli tapş olmađьqьm insaьnь,
O tərənin lap başьnda bir çyt jaşьl aqaşь.
Nə vaqtь ki, kəndimizdə olur bajram aqşamь,
Bir hampanьn doqqazьna gəlib çəm olur hamь.
Soq sevirəm çavanlarьn gylüb danьşmaqlarьn,
Bir-birilə xьrda uşaqlarьn ojnaşmaqlarьn.

ƏRDO MƏLİK

Lermontovdan

Geçə vaqtь, hava kylək, duman, cən,
Meşə icrə aılь bu kimdir gedən?
Bir atadıьr көррə oqlu quçaqda,
Qorqa-qorqa atasьnь uşaq da
Quçaqlamьş, gəzyn ərtyb gizlədir.
Qoça kişi ona məhəbbət edir:
— Oqulm! Necin gizlədirsən yzyny,
Nədən qorqub bərk jumursan gəzynь.
— Ata, ata—Sypyrğə saqqal gəlir,
Ərdə Məlik gəlir, odur Al gəlir,
Odur ha jerlə syrynyr saqqalbь,
Baq dəşynə təkylьbдыr aq jalь.
— «Qorqma oqlum! Ərdə joqdur, jalandьr,
O aqaran su yzyndə dumandьr.
— Nazlь bala, gəjcək uşaq gəl mənə.
Jaxşь, jaxşь qaqqa verim mən sənə.
Gəzdirərəm gəl səni bojnumda mən,
Bəsləjərəm gyl kibi qojnumda mən.

Var anamьn соқлу қызы, paltarь,
Qьzlarьmьn əlvən ojuңcaqlarь.
—Ata eşitməjirsənmi kim nələr?
Ərdo Məlik mənə javaş və'd elər.
—«Oqlum! Qorqma o japraqdьr səs edir,
Kylək quru japraqlarь tərpədir».
— Joqsa istəməjirsənmi ej uşaq,
Aj ьşьqьnda geçələr ojnajaq.
Gəl qьzlarьm sənə lajla calьnlar,
Oqujub oqşasьnlar, naj calьnlar.
—Ata qaranьqda ərdo qьzlarь,
Əllərilə baq saqьrьr bizləri.
—Joq oqlum, joq, o kəhnə boz qavaqdьr,
Bşьldajan sьnьq, cyryk budaqdьr.
—«Gəzəl uşaq, aqrьn, dərdin çanьma,
Əz xoşunla gəlməz isən janьma,
Axьrda mən gycələ aparram səni,
Gəl janьma, dağьxdьrma соq məni».
—«Qojma məni ərdo vurdu aj dədə.
Ox, ox jaralandьm, jandьm vaj dədə.
Qorqub atьn qьrbaçladь atasь,
Hej sьqьrьr, sьzьldajьr balasь.
O vaqtda gəlib evə jetişdi.
Qorqusundan jazьq uşaq əlmüşdy.

İL ƏRİ

Nadsondan

Arş iləri, arş unut qəmləri,
Qacma bəlalər qabaqьndan geri:
Zylməti-şəbdə qьzarьr dan jeri,
Hajdь qocaq, hajdь ijit qoş, iury.
Carpьş uzaqdan gərynən nura cat,
Vadiji-Sinaja jetiş, Tura cat.
Get, iləri get, geri qojma ajaq,
Elmy-ьşьq namьna jandьr sьraq.
Məş'əli-ynsijəti bərrə elə,
Zylməti-vəhsijəti imha elə.
Qoj səni təkfir eləsinlər haman,
Qoj səni təhqir eləsinlər haman,
Qoj çyhələlər sənə bəhtan desin,
Qoj yləma qətlinə fərman desin,
Qorqma bu zəhmətlərə qatlaş, alьş,
Qejrət ilə məsləkin yzrə calьş.
Qət' umud olma

Ujquja dalmışlarǵ qaldır, ojat.
Açızy-bicarələrə əl uzat,
Kəlməji-paki-həqqi ə'la elə,
Bu diri mejitləri ehja elə.

H Ə J A T

Nadsondar

Dəjšir surətin hər anda həjat,
Göstərir min qərribə təsvirat.
Hər dəqiqə düşyr bir əhvala,
Oxşajır tərbiyətsiz ətfala.
Gahi bir nəqmə kibi biahəng,
Gahi bir levhə kibi rəngarəng.
Burda bir buseji-məhəbbət var,
Orda bir xənçəri-ədavət var.
Burda toj, orda amma matəm var,
Burda şadlıq, o janda min qəm var.
Burda çahil nişaty-işrətdə,
Orda arif əzaby-zəhmətdə.
Aqil ucun bəşqib gyn şamdır.
Dəlijə amma gündə bajramdır.
Bir zəifin janında joq bir, ovn,
Hər Kəlimin janında bir Fir'on.
Harda bir aj gərynsə halə də var,
Harda bir qəlb varsa, nalə də var.

Harda bir şəms varsa zymlət var,
Harda bir göz var, əski-həsərət var.
Dünən orda təkyləy topraqa qan;
Bitmiş amma bu gün gylə-rəjhan.
Pəri-tavus pələngə bulanb,
Ajaq altında işlə tapdalanb.
Sən dünən pəhləvan idin məqdur
Olmusan indi açizy-məqhur.
Jaşamaqlıq budur, həyat işlə,
Bu gedən ömri-bisəbat işlə.
Joqdur aləmdə bir nəfər aqıl
Ki, desin ömrədən nədir hasil.
Bysbytyñ rənçy-dərdy-məhnətdir.
Bysbytyñ qyssədyr, mysibətdir.
Bysbytyñ iztirab ilə doludur,
Dyrly-dyrly əzab ilə doludur.
Dirilik bir myhiti-ymmandıy;
Dirilik bir bələb zindandıy.

ZINDAN

Nadsondan

Qəbir kibi qaranlıqdıy zindandıy,
Qurt, quş, səcan oynaqlıqdıy dert janıy.
Dalqalanıy dəniz dəmadəm gəlir,
Divarlara bərk doqunur səslənir.
Geçə, gündyz bir ləhzə vermür aman,
Qojmajıy ta rahət olum bir zaman.
Hec vaqt ısqıqlanmaz məkanıy mägər,
Pənçərənin şikafından gün düşər.
Məhbəsimin hərdən saraldar taqıy
Yfunətli, rytubətli topraqıy.
Hyrrıjət jolunda əsirəm əsir,
Zənçirim aqlıqdıy bojnumu kəsir.
Dərdimin ortaqlıq dustaq joldaşım.
Tək bir nəfərdir mehriban qardaşım.
Başlajaraq zalımlar təhqirə,
Cəkilmişik şirlər kibi zənçirə.
Biz vətənin səadətini istədik,
Təbəsbys etməjib haqqı sejlədik,

Amma joldaşlar bizi aldatdılar,
Gylımsənib düşmənlərə satdılar.
Aldanaraq vəfasız ixvanlara,
Soqulmuşuq qədrilə zindanlara.

DANİŞMA!

Nadsondan

Mənə derlər ki: «İnan, səjləmə coq, kəs səzyny,
Kur-kuranə qəbul ejlə kor ol, jum gəzyny.
Acmaqə pərdeji-əsratə uzatma əlini,
Anlama, dinmə eşitmə, lal olub kəs dilini».
Joq, tə'əbbydlə mən əsla inana bilməjirəm,
Fikri-mevhuma ujub da dolana bilməjirəm,
Sizə təqlid gərəkdirsə mənə din lazım,
Batili, həqqi gərən dideji-həqbin lazım.
İstərəm mən biləm aləm neçə coqdan jaranıb,
Nədən ötry nə səbəblə nəjə, joqdan jaranıb.
İstərəm bilməgə bəs mən jaradıldım nə ucun?
Bu qədər dərdə, qəmə, məhnətə daldım nə ucun?
Mejli-hyrrijjəti sevdanə mənə kim verdi?
Bu əbəs fikri bu xyljanə mənə kim verdi?
Qorqmamaqla məni sərməsti-çidal ejlədi kim?
Sarışarkən məni məçburi-sual ejlədi kim?
Kim mənə verdi bəsirət, mənə kim verdi şyur?
Jaşajarkən jaşamaq aşıqi kim etdi bu çyr?

«Mə'min olmaz, əzy mə'min» ona kim verdi
vyçud,
Kafir olmaz, əzy kafir, onu kim etdi çyhud.
İstəməz kimsə jəqinən əbədi cəksin əzab,
Joqdur aja bu sualatıma bir qət'i çavab?
Düşynərkən bu sajaq bir səs eşitdim mybhəm.
Mənə bir sətəvət ilə səjlədi: əbkəm, əbkəm!
Jenə əsrəri-həqi dərk edə bilməz insan,
Nisbətin joq ona, sən qətrəsən, oldur ymman.

MAJBS GECƏSİ

Myssedən

Ş e ' r i l a h ə s i

Gəl sairim! Al bərbəti cal, əp mənə oqsa.
Jaz fəslidir afaqa baqıb ejlə tamaşa.
Acımsız yaşıl ormanda gözəl dırlı çiçəklər,
Güldən-gülə qalqıb qonur əlvan kələbəklər.
Gög saf, su səffaf, gülyr quncə qızıl gyl,
Japraqlı budaqlarda ötyr gər neçə bylbyl!
Alqışlayır aləm, hamı bu tazə həyatə,
Sən də mənə-əp, başla o şirin nəqəmatə.

Ş a i r

Jeksər byryjyb daq, dərəni örtədy qaranlıq,
Hər bir jəri sarmısz gəyrəm qəmli dumanlıq.
Əvvəlçə edib cəylərb, səhralərb işqal.
Sonra elədi quncələri, gülləri pamal.
Mən bilməjirəm bəlkə bular məhz xəjaldır,
Dincəlməjir əsla yragim natiqə laldır.

Ş e ' r i l a h ə s i

Al bərbəti cal şairim, aləmdə səfa var,
Bir janda çəfa varsa da, bir janda vəfa var.
Məhtab uşmuş jər yzınə cəkdi niqabı,
Gizləndi cıcəklər arıdan ertdy hiçabı,
Əz aşiqinə gər neçə nifrət edir izhar,
Hər jerdə bu dəm baq nə gözəl səmtı-sykun var.
On dört geçəlik aj yfyq ystyndə gylımsər,
Pyrxəndədir aləm uşjurkən də sərəsər.
Çənnət kibi dynja fərəhəfza, tərəbəngiz,
Sən bejlə zamanda nəjə pozqun, nəjə qəmgin.

Ş a i r

Şiddətlə nədəndyr yrəgim quş kibi cərbər,
Bilməm həjəçanım nə ucun dəmbədəm artər.
Joqsa qarь тықылдадымь, kim onu caldı.
Şəm'in alavь öz-özünə nəjcin uçaldı.
Jahu məni kimdir cəqbrən, bu nə sədəbr.
Jarəb! Nə gözəl səs, nə qədər nəş'əfazadı.
Səs gəldi... jənə susdu.. jənə var.. daha bitdi,
Ox qıssədə, təklikdə çanım axıra jetdi.

Ş e ' r i l a h ə s i

Gəl şairim, al bərbəti, səhbəji-baharь,
Xaliq eləmiş dəhrin yruqatına çarь.
Gənlym doludur eşqy-həvəsərlə bu saat,
Qıvvəm azalьr, ləblərimi jaqdı hərarət.

Tənbəl coçuq ac gözələrini, ejlə nəzarə,
Baq mən kibi lahuti, gözəl, nazlı nigarə.
Sal jada əzizim məni ilk dəfə ki, gərdyn
Ol pəjədə sevdin, əzyny fevrən itirdin,
Şəhpərlərim ançaq sənə bir çyz'i doqundu,
Solqun yzınə eşq, məhəbbət tozu qondu.
Aquşa alıb eilədim izhari-nəvaziş,
Səndən edirəm mən də həmin ləhzədə xahiş.
Xoşnud elə, təskinə calış qəlb nəzarə,
Aquşuna cək sən də bu lahuti-nigarь.

Ş a i r

Ha? Səjlə neçə?—Dost səsi imiş bu xoş avaz,
Pah ali'həji-şə'r məni etdi sərəfraz.
Gəl jəri-vəfadarım, o solmaz cıcəgim gəl.
Həmşireji-ruhum, mələkim, sevdicəgim gəl.
Gəl bojnuma rə'nə qolunu ejlə həmajil.
Qəlbimdə olan zylməti-şəb ta ola zəjil.

Ş e ' r i l a h ə s i

Al bərbəti şairçigim! Ej qəmli rəfiqim.
Ej zindeji-çavidim, a məftun-həqiqim.
Gərdym səni məhzuny-mələl evçi-səmadə,
Gəldim jetişəm dadına bu dar bələdə.
Qəmginsən əzizim, yrəgin pyr xələcəndər,
Syqlın nə ucun dərdu-qəmy-ahy-fəqəndər.
Joqsa jənə bir dilbərə dildadəmi oldun,
Sajə kibi topraqına iftadəmi oldun?

Ja inki, usandymmь həjatyn siləmindən?
 İlham jetişməzmi sənə ruhy'əmindən?
 Tabyn joq isə dərdy-qəmy-rəncy-bəljə
 Bir jerdə ucub gəl, uryalym evç səmajə
 Ol jerdə nə möhnət, nə əzijət, nə çəfa var,
 Ol jerdə fərəh, nəş'ə, tərəb, zevqy-səfa var.
 Gəl əp məni balalara pərvaz edəlim gəl,
 Unsijjəti-dirinənə aqaz edəlim, gəl.
 Sejr eləjib əncymləri, əflakь, səhabь,
 Tizkar edəlim səhbəti-əjjami-səbabь.
 Joq, gəl oqujaq indi bir özgə sejë dajir,
 Sən səjlə təqənni edəlim bəs nəjə dajir?
 Gəl nəzm edəlim mə'rəkəji-rəzmy dəqamь,
 Ja esqi-məçazini, ja aşubi-zəmanь.
 Xoşlanmaz isən hajileji-çəngy-çədəldən,
 Gəl bəhs edəlim dəhrdəki məkry-h'jəldən.
 Joq ejbi sevirənsə əgər sejd-işikarь,
 Gəl ahulara təng edəlim rahi-fərarь.
 Ax, ax nə gözəl datь dəqiqejdi o saat,
 Aşiq olub etdin mənə izhari-məhbəbət.
 Gyl dəstələri toplajaraq, rəngi-şəfəqdən,
 Gyl ətri japarəyn yzymə dşymş ərəqdən.
 Kəkləkləri al qanьna qəltan edəlim gəl,
 Jurdun, juvasən hak ilə jeksan edəlim gəl.
 Təsvir edəlim məşcidə gəldəkdə nisanь,
 Göz altь nə nev'i arajrlar zyrəfanь.
 Olmuş yrəgim eşq ilə dərja kibi pyrçus,
 Mymkyn de'il əsla olamam sakity-xanus.
 Jekdigərə məqsudumuzu etməgə ilham,

Jetmir mənə səndən, sənə məndən dəxi ilham.
 Bir jerdə gəl indi edəlim zənzəməxanьlьq.
 Sybh oldu, səfəq səkdy, qacьr istə qaranьlьq.
 Eyvət edirəm mən daha səmti-mələkuta,
 Sairçigim! Artьq dalaçaqsanmь sykuta?
 Gəl quç məni, əp, aqla mən oldum dəxi azim,
 Göz jaşlarьdyr jalnьz əzizim mənə lazim.

Ş a i r

Həmsirəçigim! Ej avьtan qəlbi-xərabь,
 Jad etmək ucyn səhbəti-əjjami-səbabь.
 Göz jaşlь sənə busələr ehda edərəm mən,
 Əmrin nə isə şəvqilə ifa edərəm mən.
 Lakin oqumam məş'ədətə, səhrətə dajir,
 Həm qəlbi-nəzarьmda olan möhnətə dajir.
 Şərqi caqьraq, tyrky dejək etmə təmənni,
 Joq sevdicigim, etməjəlim indi təqənni.

Ş e ' r i l a h ə s i

Sən zənn elədin joqsa rəjiz kibi mən,
 Hər ləhzə təqəddi edirəm əşki-bəsərdən?
 Alamьnь təqdis edirəm alidir, ali,
 Olduqca mənim ruhumu ejlər mytəali.
 Lakin cəcəgi zəhərlidir zevqy-səfanь,
 Gəldim ki, uryarьb atajьm rişəsin anьn.
 Joq sairim, əlbəttə oqu zənzəməxan ol,
 Əfqamьn ilə göglərə fərjad rəsan ol.
 Bərbətlərin atəşli, həzin zənzəməsilə,

Tənburların janqıyb, rıqqətli səsilə,
Sevdalıb yrəklərdən uçalmbş nəvəhatb,
Təqdir edər əfradı-bəşər hazıry-ati.
Səqqa quşunun bəlli dejilmi sənə halb,
Jorqun qajdarkən evinə əlləri xalb.
Aç javrılab toplanar ətrafına jeksər,
Aqzın acıb onlar anasından jemək istər.
Zülmətli qaranlıq geçədə myzterib əhval.
Bilməz ana evladın etsy neçə xoşhal.
Əhməq balalar bəkləjib istərsə qıdanb,
Lakin ananın hejf ki, boşdur cinədanb,
Zira ki, balıq avlamamış xicləti vardır.
Həddən fuzun, amma olara şəfqəti vardır
Picidə olar fikrə, arar dərdinə carə,

Həsrətlə qaranlıq gögə ejlər də nəzarə.
Ol dəm jeni bir fikr gələr gənlynə birdən,
Dutqun yrəgi xəndələr ejlər o fikrdən.
Şadlıqla elər gəjsyny evladına təqdim,
Aç javrılar ejlər ətini, qanını təqsim.
Gəjsy didilib, al qanı aqıdıqca dəmadəm.
Valid bu zıjafətdən olur şakiry-xyrrəm.
Etdikçə təhəmmül o dəzilməz zəhəmata
Qorqar ki, vida etsy əzijjətlə həjata.
Dojduqda əziz javrılab qalqıb o jerdən,
Zəhmətlə ucar gög üzünə kəndisi birdən,
Dərjaja atar, ertər onu bəhri-xuruşan
Əz nəfsini ejlər əziz evladına qurban.
Lakin cəkər ol vaqtda bir janqıyb fərjad,
Tə'siri ilə az qalar aləm ola bərbad.

Myzlym geçənin səmtü-sykinunda təqanb,
Toplar onun ətrafına myrdani-həvanb.
İnsan da əgər kecsə o jerdən jənə qorqar,
Zənn ejlər o həkmən əlydyr xortlajıb aqlar.
Səqqa quşunun halını et şairim əzbər,
Ejlər belə rəftar ulu şairlər, ədiblər.
Nəqs etməjərək sözləri ystyndə dururlar,
Nev'i bəşər xun çijərlə dojururlar.

CAJ KƏNARƏ

Smirnov anı

Jaj mevsimi, hava byrky, caşt caqı,
Gyn qızdırıb daqı, daş, topraqı.
Bir cör baş təprənəjir baqlarda,
Jerdən gögə alav sığır daqlarda.
Gynəş düşüb caja aqar, şırıldar.
Sujun yzu qızıl kibi parıldar.
Qoşunlar coban salıbdır suja,
Ot ystündə özü gedib ujuja.
Caj icində xırda-xırda uşaqlar.
Əllərilən dutar xırda balıqlar.
Biri atar suju sərələndirər,
Biri qasar caje lərələndirər.
Sərajaşkən bşıldajar damçılar,
San sacılar mirvaridlər, inçilər.
Daqlara səs salar gylusməkləri,
Cajın icində jygurysməkləri.
Bir jan görürsən uşaqlar oйнаşır.
Milcək, vızıldaşır, hınyu qajnaşır.

Bir jan syry, bir jan caji, bir jan dərə,
Nə jaxşdır baq bu gözəl mənərə.
Jaşıl cəmən ysty gyn atəşfəşan,
Parıldajır laçivərdi asıman...

LAJ GEÇƏSİNİN AQŞAMB

Smirnovdan

Gynəş batır daqın baş saralıb,
Uzaqda bir qalın meşə qaralıb.
Tək, tək sığıb ulduz gögdə sajbılb.
Nəzik bulut duman kibi jajılb.
Kylək dəjir aqaçda budaqlara,
Salır dadlı xəşiltə jıraqlara.
Cəldə taxıl şan-şan olur, tellənir,
Dərja kibi ləpələnir, jellənir.
Zəmilərdə synbyllər qalqıb enir,
Elə bil ki, myrgyulyur, diksinir.
Kənt gəryur, iştə bir az uzaqda,
Qojunlar coban otarır daqda.
Daq dibində bir saç aqır, şırıldar,
Sujun yzu gymuş kibi parıldar.
Jol aqarır, bir az taxıldan bəri,
Baqdıqca heç gərynməjir axır.
Bəjryn jərə vurub coban daq ystə,
Hər dəm dejir bir janıqlı şikəstə.

PAJYZ

Smirnovdan

Daqların, baqların pajyz sarı,
Gynəşin də sənük zijas sarı.
Coq gözəldir bu rəng zərtar,
Qəmlidir, qəmli, lejk içbari.
Aqaçın jıraç saralmış enib,
Jaj olur öjlə bil ki, şax bəzənib.
Meşənin hyznuylu iniltəri,
Kyləgin naləli vıjıltılgar:
Əly aqlaşmasın salır jada,
San sızıldar tamam əşja da.
Ah cəkər gög yzu qara gejəcək.
Qəmli-qəmli bajatılar dejəcək.
Qəbr kibi jeri quçaqlajaçaq,
Jajdan ətry pajyz coq aqlajaçaq.

TAXYL BICINI

Qoltsovdan

Jenə od dutdu, dan jeri jandь;
Sə'lələndi yıyq alavlandь,
Cəkilir, jüksəlir duman uçalır,
Jer yzundən javaş-javaş azalır
Gyn səqəb jer yzu bəşqalandь,
Aq duman daqlar ystə toplandь,
Toplanarkən qaraldь, oldu bulut,
Kylək əsdi, qovuldu, doldu bulut,
Bərgy-rə'd ilə qopdu bir tufan,
Jaqdь sirab edici bir baran,
Aralandь bulut, cəkildi səhab,
Jer yzyn ejlədi gözəl sirab,
Görynür gəj yzundə qevsy-qyzəli,
Cyteylərdə, əkincilərdə fərəli:
Coq suraqlıq keçirdi birajə,
Xalq səqməşdylar mysəllajə;
Xalqın ymmidi artdı hasil ysyn,
Əkənəklərdə nəf'i-kamil ysyn.

Cyteylər səqəb dəsty-səhrajə,
Haqqın əhsanına tamaşajə,
O saat bə'zisi kotan qoşdu,
Bə'zisi çyt qoşub jola dyşdy.

Taxyl iştə adam boju qalqmış,
Dolu synbillərin başy salqmış,
Saralır saf səzyl kibi zəmilər,
Kylək əsdikcə mevc urar, əjilər,
Götyryb kəntlilər həərə bir cin,
Başlanıbdır taxylar icrə bicin,
Hər tərəfdə taxyl şirin bicilir,
Tərli-tərli şirin sular icilir,
Dərzlər baqlanır taja dyzylyr,
Tarlalardan bəyik qaja dyzylyr,
Zəmilər, tarlalar bytyn talanır,
Jyklənir hej arabalar qalanır,
Daşınır xərmana əkin təkylir,
Zəmilərdən daha bicin təkylir,
Gydəlir iştə gyn, hava sojujur,
Pajyz olmuş, sojuq kylək sojujur,
Jəqylər hər tərəfdə məhsulat,
Saqlanır ambar icrə mə'kulat.

DİLƏNCİ

Pieşcejevdən

I

Gynyn hərarəti xalqə ləhlədir,
Kəndə tərəf bir uşaq joldan gedir.
Pal-paltarə çəndər halə pərişan,
Daş ajaqəyn jaralamış aqır qan.
Bojnu bykuk baqrə janıq, coq qəmli,
Qəlbi dutuq, bənzi usıq, vərəmli.
Jetimligi halətindən bəllidir,
Fəqirligi zillətindən bəllidir.
Şəhrə gedib ta ki, nəkər dajansın,
Ja fəhləlik edib, cərək qazansın.
Hara getmişə hec kəs iş verməmiş.
«Azarlısan qac, get» görənlər demiş.
Beş gyn dejil, dəfn olunmuş anasə,
Diləncilik edir indi balasə.
Bir devlətli, bir fajtonda ətysyr,
Tez iyjyryb uşaq ona jetişir.
Əl uzadəb istəjir allah pəjə,
«Get jeməgi əcənmişiz havajə».

Dedi aqa, fajtoncu da qırbaçə,
Cəkib vurdu, səjdy onu coq açə.
Məlul-məlul, mə'jus-mə'jus qajıtdə,
Başın jərə dikib jol ilə getdi.

2

Qəlbi sınımış, gəzy dolmuş, pozulmuş,
İstjdən susalmış, açmış, jorulmuş.
Taqrəti joqdur getməgə dajanır,
Bir ajaqəyn kəlgəsində uzanır.
Gəryr əsə-əsə gəlir bir qoça,
Ona catçaq nəvazişlə soruşur:
«Səjlə gərym nəcisən, kimsən bala?
Hardan gəlib hara gedənsə bala?»
— Baba, kəndə qajıdram səhərdən,
Pa pijada dolanram səhərdən.
Bu gyn hec zad jeməmişəm coq, açam,
Adamsızam, azarlıjam, məhtaçam.
— Var cərəgim allah kərimdir bala!
Daqarçəqm baq doludur dut, ala!
Bəlyb verdi cərəginin jarəsin,
Uşaq dəxi jumışaqəyn, sarəsin,
Dojub durdu su icməgə gedirlər,
Şirin-şirin əçəb səhbət edirlər.
Ata, baba dedikləri haq səzdyr,
Toxun açdan xəbəri olmaz dyzdyr.

«DİBİNDƏ»¹, adlı dramadan,

Maqsim Qorkidən
bir parça

Gün ki, səhərlər səqər, aqşam batır,
Əksiləməz zülməti zindanımın.
Sanma ki, bir ləhzə keşikcim jətir,
Fikri qalib məndə nigəhbənimin.
Hər neçə istərsən elə, cək keşik,
Arxayın ol mən buradan qasqaram,
İstəjirəm gərçi mən azadəlik,
Zənçiri anma başağəb asqaram.
Ax siz, a zənçir, a zənçirlərim!
Sizdə dəmir bəkcisiniz hər zaman,
Sizləri müşkildir asım, sındırım.
Cətlədi bəqırım, aman allah aman!..

¹«Həyatın dibində» Azərnuşr 1932.

JAJ SƏHƏRİ

Od dutub qərməz atəslə jənə jandı yfuq,
Səfəqin qərməz rəngilə bəşqləndə yfuq.
Bir qədər cəjdən uzaq, od qalamış daqda cəban.
Ojadır öz syrysın otlaja jajlaqda cəban;
Jumuşaq gəg cəmənin ystə dysyb şəh gəçədən
İsti joqdur, hələ var bir balaça meh gəçədən.
Aq dumanlar uçalır gəg yzınə daqlardan,
Coq sərindir havasə kecmə bu jajlaqlardan,
Gün səqər, gəgdə bulut qərməz rəngə bojanır,
Kəntlilər coq jorulub, ujqudan indi ojanır.
Pəjədən mal-qaranə bə'zi səqardır qıraqa,
Bə'zi səhraja gedir isləməgə, bə'zi baqqa.

UŞAQLIĞ XATIRATI

Nikitindən

Nə yaxşıdır uşaqlıqın halları,
Nə gözəldir uşaqlıq xəjalları:
Jada gəlir aqlamaqım, şadlıqım,
Bu dunyanın qəmindən azadlıqım.
Mürgyləjir nənəm taqib cəsməgi,
Düşüb ierə toquduqu əlçəgi.
Lampa evin ortalıqında janı,
Pişik də bir janda düşüb tullanı.
Qış geçəsi cəldə kylək bərk əsir,
Kəntlilərin tabu-təvanın kəsir.
Şirin-şirin nənəm naqıllar dejir;
Mənim juqum qacır nənəm əsnəjir.
Durur nənəm mənim ucun ier salı,
Ustumu örtür, mənə lajlaj calı.
Sıraq janı, mənim juqum gəlməjir,
Vəjldəjir kylək də dinçəlməjir.
Axtarıram düşmür uşaqlıq ələ,
Həlim olur fəna bu gündən belə,

Getdi o qiymətli, gözəl vaqtlarım,
Dəmbədəm artıq daha zəhmətlərim.
Hardasınız ej şad keçən dəmlərim!
Hardasız ej sevgili həmdəmlərim?!

JAJ SƏHƏRİ

Nikitindən

Javaş-javaş səniy, batır ulduzlar,
Sarı bulut göyün üzün jaldızlar.
Al səfəqin əksi düşybdür gələ,
Aq duman enmiş onun üstə cələ.
Ajna kibi süjün yzy bərq vurar,
Məxmər kibi onun yzy xovlanar.
Qatmışlıqda külək əsir tərənir,
Baq nə gözəl xəşildajır, səslənir.
Hər bir tərəf sakindir joq bir insan;
Daq başından qalqır az-az aq duman.
Külək dəjir cıcəklərə ötyür,
Inçi kibi səhlər ot üstə düşür.
Cikkildəjir quşlar juvalarında,
Kəcərilər durmuş ovalarında.
Mal-qaranı səqardırlar jataqdan,
Azan səsi eşidilir uzaqdan.
Daqmalarda balıqçılar ojanmış,
Bir parası coq geçikib jubanmış.

Tələsikli gedirlər tor atmaqda,
Gün səqaməş göldən balıq dutmaqda.
Qızartı artır, dan jeri acıyır;
Göj üzünə al alavlar sacıyır.
Qalın meşə gulymsənir qaralıq,
Aqaçların dalından gün uçalıq.
Günəş səqır ışıq düşür hər jerə,
Cələ, gələ, cəmənərə, göllərə.
Kotan qoşub gedir cələ əkinçi,
Əlində dəriaz ot bicir bicinci.
Günəş səqır zıjalandı jer yzy!
Çilalandı, səfalandı jer yzy.

ANA DUASÛ

Derzavindən.

Qamıy evdə janıy bucaqda sığaq,
Ojnaıy ortalıqda körpə uşaq.
Qar jaqıy cöldə amma coqun var,
Qarjerdən kylək qarıy savıyar.
Belə fikr eıläjir o vaqt uşaq,
«Birçə jaj gınləri gələr də hacaq!»
Ata umud ilə baqar uşaqda,
Buzylybdır anası bir bucaqda.
Çährəsi qarşıynda ir əjirər,
Uşaqıy belə dya eləjir:
«Qadir allah! Çələyn hörmətinə!
Sidqi-hikmət-məalıy hörmətinə!
Ərzim oldur ki, barıgahında,
Balam saqla öz rənahında.
Gönlümy saqlıy ilə şad eılə,
Bahtıy, ömrüy uzun, zıjad eılə.
Böjıysın gənç bir çavan olsun!
Qoçalan vaqta kamıran olsun!»

DUSTAQ

Tolstojdan

Daqın dalından batır gıy, jerin yzy qaralır,
Uşaqdakı gerynən ot, qızıl kibi saralır.
Budır səs eılädi zənçir, gəlir necə dustaq,
Pıjada, jorqun, aqırlıy qaldırlar ajaq.
Fikirlı hər biri öz pis həjatyına tıruyır,
Ajaqlarındakı zənçir jerin tozun sıruyır.
Gəlir iki araba onlar ilə bir jerdə,
Salıb jer yzrə uzun kölgələr bərabərdə.
Alıb aralıqda əskərlər əllərində tyfəng,
Jorulsa da olara verməjir məçal, dirəng.
O dəm dejir biri dustaqların:—bəradərlər!
Nə var, necin belə kefsiz, fikirlisiz jeksər?
Gəlin, gəlin oqujaq mahny çımləmiz birdən,
Bir az bu qəmləri bəlkə sıqarda xatirdən.
Nə etməli bizə qismət bu imiş aləmdə,
Qəza jazıb bizi bədbaxt xalq olan dəmdə,

Uçalıb səsləri istə hamı həvəsləndi.
Sədalərilə bytyn daq və daş səsləndi.
Bajatılar oqujurlar bytyn münasib hal,
Jerin tozun sypuyur lejk ajaqda kə qəndal.

VƏTƏNİ JADA SALMAQ

Cozluvdan.

Bir müqəddəs məhəbbət ilə mydam,
Vətəni, ханьмань coq sevirəm.
Göyrəm mən juqumda hər aqşam,
O mybarək məkanь coq sevirəm.
Oçaqym qarşыsыnda biz vardыq,
Evimizdə atam, anam geçələr;
Oqujardыq, gylərdik, ojnajardыq,
Mən, başым, qardaşым tamam geçələr.
Jorulardыq, juqu dutardы bizi,
Anamыз баqrына basardы bizi.
Juquda bir səfalə cəl göyrəm,
Bir də gəm-gөг böykə gөл göyrəm:
Dört janьda bitib səjytlə, cinar,
Yzər ol göldə qazlar, ərđəklər;
Ajьn əksi suja dьsyb parlar,
Ucuşur gөг yzyndə bəzgəklər.
Caj kənarыnda bir meşə qaralыр,
O biri janda kənt nymajandыр.

Үрәгим онлаһ гөһүб асыһы,
О мәнәмсін һижәзи-һизванды.
О мәнәм сеһгилә һижәһмды,
Вәтәним маһәһи-қәһәһмды.

KIM MƏNƏ JAVBQRAQDЫR?

Zadovskidən

Jaralь, al qana bojanmьs idim,
Jьqьbb torraqa bulanmьs idim.
Qavьbьrdьm, aqardь gөzdən jaş;
Fikr edirdim ki, haradasan qardaş!?
Hardasьz ej ata, ana harada?
Hardasьz ej sevimli dost aşna?
Jan-jөrөmdən gəlib gedən coq idi.
Mənə amma көмөк edən joq idi.
Bə'zi istərdisə көмөк etsin,
Hədələrdi ölym qojub getsin.
Başьmь kim gəlib ki, qavzar idi,
Jaramь coq gөrөndə qorqar idi.
Qan aqьb coq, kəsilmis̄ idi səsим,
Az qalьrdь tykənmөгə nəfəsим.
Qan dutub kirpigim qavьsmьs idi,
Cənəm, aqьzm, dilim qavьsmьs idi.
Amma birdən nə gөrdym onda jenə,
Biris̄i rəhm əlin uzatdь mənə;

Dizi ystə ezəl alıb başım,
Sildi lytfilə qanlı göz yaşım,
Jaram bəqlədi, salıb mərhəm,
Yrəgimdə dedim o dəm mən həm:
«Qohumun iştə, qardaşın, iştə».
«Sevgili jery joldaşın iştə».

JAQİBŞDAN SONRA

Mixajlovdan

Jaqıbş ara verdi hava acıldı;
Jər yzınə tazə çənnət sacıldı.
Baq nə gözəl ajdınlaşdı gög yzy,
Qevsi-qyzəh durub yaşıl, qırmızı;
Ançaq tək-tək laçıvərdi səmada,
Parca-parca bulutlar var havada.
Cilaləndə aqacların jıraqı
Səfaləndə cəmənlerin toprağı.
Jıraqlara meh doqunur tərənir,
Parlaq-parlaq damçy ot ystə emir.
Gynəş zijasında qılarkən nəzər,
Almas kibi parıldajır qətrələr.
Cicəklərin artdı təravətləri,
Fərəh verir qəlbə lətafətləri.
Gög cəməndə gyllər elə əkilmiş,
San jər jyzrə qevsi-qyzəh cəkilmiş.

Nə gözəldir nə qəribə səfalı;
Hejran olur adam gərçək bu halı.
Baqsa görər o kəs ki, diqqət edə,
Qevsi-qyzəh jerdə də var, gəgdə də.

РАЈЬЗЫН НИШАНӘЛӘРИ

Qıreqovdan

Saralmışdır aqaqlarda japaqlar,
Solmuş qызarmış, cəmənler, otlaqlar.
Zəmilərdən getmiş cinlər, oraqlar;
Baq gərunyr nişanəsi rajьзын.

Cəpərlənmiş hər jan taja qojulmuş;
Baqdan bostana meyvələr savылmış;
Damçь-damьb, jerdə torraq ojulmuş,
Gəgdən taqьr dyr dənəsi rajьзын.

Arabalar çьryldajьr hər tərəf,
Sojuq kylək vьjьldajьr hər tərəf,
Qarqa, dolaş çьryldajьr hər tərəf;
Eşidilir tərənəsi rajьзын.

AQJ PALTAR

M'xajlovdan

Bir gənc, maçar qraflarından,
Olmuşdu prança bəndi-zindan;
Qul olduqunu edinçə idrak,
Hyrrijjətin istəmişdi bibak.
Düşmənləri qalib oldu axır,
E'damьna həkim olundu sadir.
Haqqında olan iza və tə'zir,
Əsla onu etməz idi dilgir.
Zindanlara vəqf edib həjatın,
İstərdi bir aləmin niçatın.
Bəklərdi kəməli-himmət ilə,
Mevty-əçəlin şücaət ilə.
Catmьşdьsa ömrünün baharь.
Dənmişdy xəzana gulyzarь;
Ancaq var idi ijirmi yaşь,
Hejfa ki, kəsilməliydi başь.
Gərçi ölmün sevirdi candan,
Tə'sir ona etməz idi candan.....

Vaqta ki, bir az fikirlənirdi,
Bir qədr ona aqьr gəlirdi
İlmək boqaza kəcib asylmaq,
Təhqir ilə jəllənilib də qalmaq,
Mejdanda duran bytyn çəmət,
Hərdəm edərlər ona şəmatət.
Aç qarqalar onda dəstə- dəstə,
Dava sala qanlı başь ystə.
Bir gyn səbi-qəldən myqəddəm,
Gəldi janьna anasь pyrqəm.
Gərçək anasьn bərabərində,
Jaş ojnady qəmli gözlərində.
Ərz etdi: səlamət ol anaçan,
Allaha əmanət ol anaçan.
Qismət bu imiş qəza, qədərdən,
Dynjanь gərək vida edəm mən.
Əfsus gedər fənaja çanьm,
Qalmaz jer yzundə bir nişanьm,
Oqlun anaçan, axır çavandьr,
Evladьna rəhim qyl amandьr.
Hec vahimə etmirəm əçəldən,
Mən qorqmamьşam ana çəldən;
Od, tysty icində etmişəm çəng,
Hec olmamьşam bu nev diltəng.
Amma sabahьn qəmy-mələb,
Təhqir ilə ölməgin xəjalь,
Etmiş bu qədər mənə pərişan,
Kim titrəjirəm cy bidi-ləznan.

Oqulun bu sajaq gөрөndө qөmli,
Verdi anasъ belө täsälli.
«Нес qорqma oqul, tәhәmmyl ejlä,
Allaha sьqьn, tәvәkkyl ejlä.
Indi gedirәм дә bargahә,
Sallam özүmy qүdumi-şahә.
Qan jaş tөkyb ahy-nalә qьllam,
Ә'vaninә jalvarьb jьqьllam,
Rәhmi gәlә bәlkә padşahьn,
Zәnnin budur әfv edәр gьnahьn.
Cun sybh zamanь mirqәzәblәр,
Mejdana sәni aparmaq istәр.
Gөrsән mәni orda jas icindә,
Gөz jaşь qara libas icindә,
Bil dәrdinә carә olmajьbdьr,
Tәqdir qәza jorulmajьbdьr.
Mәrdanә ol өlmәgә myhәjja,
Qьl mәslәky-ismy-rәsmин ehja.
Hәр gah ki, mән aq gejinmiş olsam,
Çәm'ijjätin arqasьnda dursam,
Asuda ol etmә xәvfy-xәşjät,
Bil kim sәнә etmişәм şәfaät.
Dutsa sәni mirqәzәb darьxma,
Get, sьq dar aqaçь ystә qorxma!»
Evladьna verdi bөjlә tәskin,
Bicarә zәifә getdi qөmgin.
Dinçәldi Qraf, täsälli tapdь,
Sonra onu datь ujqu qardь.

Jatçaq juquda gөryb o saat,
Etmiş anasъ ona şәfaät.
Ol qөmli geçә sabah olunça,
Rahät juqu jatdь bir dojunça.
Sybh oldu, calьndь zәngi-vәhşәt,
Sьqдь kycәjә bytyn çәmaät;
Gөrdy ki, Qraf gedir pәrişan,
Әsgәrlәр icindә suji-mejdan.
Hәр pәnçәrlәр bytyn acьldь,
Min dәstә gyl ystynә saçьldь.
Min-min dalьsьnça gөz baqьrdь,
Jaş gөzdә dajanmajьb aqьrdь.
Qьzlar dalьna dьşьb gedirdi,
Hәsrәtlә onu vida edirdi.
Tәmkiny-vьyqar ilә o amma,
Mejdana jetişdi bimьyhaba.
Sәflәр dalьsьnda өз anasьn,
Gөrdy ki, gejinmiş aq libasьn;
Çyr'әtlә yrәklәnib o saat,
Tez sьqдь sәrajә ystә rahat,
Çәlladlara baqдь şady-xәndan,
Çan verdi sәrajәdә haman an.
Gejdi necin aq libas anasъ,
Ta qorqmasьn әsmәsin balasъ.
Bәh-bәh nә jalan, nә fikri-әqdәs,
Şajistәdir adlana myqәddәs.

Q B Ş

Medvedjevdən

Gəgyn yzyn duman dutub, parca-parca qar taqıyır.
Gəgdən jerə düşər ikən hava yzrə fırlanıyır.
Aq fərs ilə ertdy bytyn səhraları, daqları,
Aq paltara byrynyrdy meşələri, baqları.
Evlər, damlar taxtapuşlar gymyş kibi aqarıyır,
Qar tapdanıyır, pələyq olub daqda çəyqır qaralır.
İştə jenə məktəblərdən azad olub uşaqlar,
Qar gərçək sevinirlər qar lopaş ojnarlər:
Biri dejir: qar suludur ystymyzy isladır,
Biri dejir: ada durun baq bu bizi aldadır,
Biri dejir: gəlin bura ojnamaqda qardaşlar,
Arqasəna düşyub gedir jerdə qalan joldaşlar.
Toplandıylar, jəyıldıylar ta hamşy bir jərə,
Jerdən qarş jumurlajıyır zollajırlar bir-birə.
Bir saatda vuruşdular, barışdıylar təzədən,
Gylüşdylər, qarışdıylar, danışdıylar təzədən.
Ləhləjirlər, tərləjirlər, əl, yzləri qararmış,
Bir paraş coq yşuyır, əl yzləri bozarmış.

IV

TƏRÇİMƏ EDİLMİŞ COÇUQ
MƏNZUMƏLƏRİ

QİS GEÇƏSİ

Belousovdan

Zylmət jenə qaplamış çahanь,
Joq nuri-həjatdan əlamət;
Coğun dutan ərzy-asimanь,
Güja ki, qijam edir qijamət.
Jatmış hamь joq ojaq bir insan,
Bir pənçərədə fəqət ыььq var,
Orda gəryunyr ojaq bir oqlan,
Əjnində bir əski arxalьq var.
Dalmış anasь, atasь xabə,
Ançaq o, oturmuş evdə tənha,
Coq diqqət ilə baqьr kitabə,
Gah nəqşəjə ejləjir tamaşa.
Hərdən oqujur ki, var bu saət,
Dynjada gəzəl-gəzəl məkanlar;
İnsan yaşajьr o jerdə rahət,
Gərməz nə sojuq, nə coğun onlar.
Ol jərləri sejr edir xəjalь,
Kim orda bahar var həmişə,

Dərjənb, jəri, gəy, çibəb,
Gün nurlə doldurar həmişə.
Baqdıqca onun maraqı artıb,
Elmə, ədəbə, kitabə, hərdəm,
Soqun da aqaçları qoradıb,
Baq, bostan olur xərabə hərdəm.

QIŞ SABANİ

Тевҗајевдән

Geçənin qarlı soqunu dajənb,
Juqudan indi kəntlilər ojanəb.
Gün sьqandan qara bulut cəkilir,
Qьzağıb iştə dan jəri səkilyr,
Bьbq artıb, dutar havanəb, jəri,
Gəyünür hər tərəf həjat əsəri.
Səhərin şaxtalə havasənda,
Günəşin az sənük zijasənda,
Bir qoça köhnə paltar əjnində,
Juryuyr jolda torba cijnində.
Şu uzaqda cьryldajıb araba,
Ot daşjıb kişi əlində jaba.
Saqıbıb kəndi qonşusun danjıbıb.
Həm uşaqlar cьqıb cələ qonuşub.
Həm bulutlar gedir şimala sarı,
Gün də qalqıb javaş-javaş juqarıb.

PAJBYZ

Sqolevdən

Sevirəm jaz saqında jaz gynuny,
Pajbyzn ən sojuq ajaz gynuny;
O zamanda ki, kəntilər qojalar,
Hər tərəfdə bəyuk-bəyuk tajalar.
Meşənin dəjmiş əzgili saralar,
Həm zoqal da dərilməjib qaralar.
Doqunar japraqa kylək ətysyr,
Fırlana-fırlana jer ystə dıysyr.
Bşəqında gynun sarı japraq,
Gərynyr saf qəzyl kibi parlaq.
Gəj jzyz dumduru hava coq saf,
Parlajır mavi asiman şəffaf.
Durnalar dəstə-dəstə gəjdə ucar,
Oqujar nəqmələr çənuba qacar.
Saralar gəg cəmən, sular, gyllər,
Daha gəlməz fəqana bylbyllər.
Ujuşar baqy-baqca gylşənlər,
Dəjylər hər tərəfdə xərmənlər.

SYKUT

Minskiden

Nəjə lazıym dejesən: daq, daşa vşcdansızsınyz!
Nəjə lazıym dejesən: mejjitə kim çansızsınyz.
Fasid ərvaha, mınafiq yrəgə bittəkrar,
Nejə lazıym dejesən: cirkisiz aj alcaqlar.
Orda kim həqqy-həqiqət gynəşi tabandıy,
Doqrudur orda dejlisin: o jerə şajandıy.

HƏJƏÇANLƏ NƏQMƏLƏR.

Satu jandan

Qəmlidir gynlərimiz qajqıylıdır,
Dərd ilə həp dirliğimiz doludur.
Nə fərahət, nə fəraqət vardır,
Nə də ymmidi-səlamət vardır.
Kədərindən alıdır, s.nə janıdır,
Tükənib taqəti ruhun usanıdır:
Qıssədən, qəmdən, yqubətlərdən,
Tükənilməz bu mysibətlərdən.
Qarlamış jərləri zyımət buyumuş,
Lap vərəmləndi yrəklər surumuş.
Devr edir əks myradınça fəlek,
Əldün, ajdınlıqda həsrət cəkəgək.
Gələcəkdə gərynyr təhlykələr,
Bizi min dyrly bəlalər hədələr.
Coq fəna haldə qullar kibijiz,
Cəkirik zənçiri joqdur gycumyz.
Ruhumuz hyznlydyr, çan yzulyr,
Açb göz jaşlarb gözdən syzulyr.

Qaldı xatirdə bytyn niyyətimiz,
Qəsdimiz, arizumız, həsrətimiz.
Qıssədən baqırmız al qan olmuş,
Geniş aləm bizə zindan olmuş.
Cəkilib qul kibi bir zənçirə,
Qalmışyq baqlanaraq təqdirə,
Juqudan dur, daha xanəndə ajıl!
Gəzün ac, jatma sərəjəndə ajıl!
Vəhji-ilhamilə mala-mal ol,
Nəfxi-ruhlyqydysə timsal ol!
Oqu şiddətlə bir ahəngi-həçaz,
Uçadan başla oqu bir avaz.
Oqu, sal xatirinə dınjanın,
İtixarın o kəcən devranın.
Ta ki, çyr'ətlə o kəskin nəfəsin,
Edə şiddətli syrudunda sənin.
Sazın tellərinə ver hərəkət,
Bu jatan qəlbləri birçə ojat.
Ləpələnsin o gözəl avazın.
Təzədən jadlara salsın sazın,
Bu kəcən əsrlərin əş'arın,
Babadan qalma olan asarın
Ki, oquduqda ola qavqada,
Qəlblər çəngə olub amada.
Qahramanlıqla alıb taçı-zəfər,
Qojdular aləm ara şəhrətlər.
Ej myqənni, oqu bir nəqmeji-Şur,
Nəqəmatıyla qopart şuru-nyşur.

Bizi ahənglərin şad eylər,
Qəlbi jatmışlar irşad eylər.
Daqylar qəlbi dutan zylmətlər,
Qajbdar bir də gözəl niyyətler.
O myqəddəs gözəl ahəngi oqu,
O vətən nəqməsi Sarangi oqu.
Bizi dərja kibi pyrçuş etsin,
Qləmi-dynjanь fəramuş etsin.
Ta myqabildə duraq şiranə,
Jaşamaqсын calьsaq mərdanə.

QITƏ

Baq, gylşəndə ötən şeida bylbylə,
Cəh-cəh vurur aşıq olmuşdur gylə;
Geçə gynyz nəqmə oqur inləjir,
Leik onu gyl e'tinasыз dinləjir.
Onun kibi aşıq də dynjadə,
Olmuşdur bir gözəl qьza dildadə.
Jata bilməz, sevdiginin dərdindən,
Jaqar jeri, gögy ahi-sərdindən.
Amma çavan qьзын joqdur xəbəri,
Onun nicin qəmlid'ir nəqmələri.

ƏDALƏT

Ej ədalət! Nə olmusan bilməm?
Jatmışsan, ja ki, ölmüsən bilməm?
Kim ki, hyrijjətə edə hərmət,
Cəkər aləmdə myttəsil zəhmət.
Kim ki, zyım ilə, nahaq ilə acıq,
Vuruşur, cərpəşir isə o jazıq.
Bojnu zənçirlərin qucaqında,
Çan verir məhbəsin bucaqında.
Kim ki, qəlbində eiləjirsə həlak,
Öz gözəl mejlə-nijjətin bibak,
Hec utanmaqсызын edər rəftar,
Kəndi vicdanь ilə saxtakar.
Kecir əmry onun fəraqətdə,
Jaşar azadə ejsy-ışrətdə.
Ej ədalət! Nə olmusan bilməm,
Jatmışsan, ja ki, ölmüsən bilməm.

LƏNƏT

Lə'nət vüçudun yzrə, odlar sacarsa sacsın,
Sən düşmən yzrə baq, gyl mərdanə dur, cəkilmə.
Qoj dostların qucaqın, qoj səndən ötry acsın.
Getmə olar tərəfdə joldaşlara əjilmə.
Jol xejli sərtraqdır, mənzil başı iraqdır,
Jalınız dajan qabaqda, jalınız duran qocaqdır.
«Artıq buraqmarıq biz» düşmənlərin baqırsa,
Sən gyl çavablarında səj' et, calış qabaq get.
«Gəl bir qədər də dinçəl» joldaşların saqırsa.
Tez kec ötyş ki, vardır atidə istirahət.
Jol xejli sərtraqdur mənzil başı iraqdur.
Jalınız dajan qabaqda jalınız duran qocaqdur.

QARAQUŞ VƏ ARB

Sirə işqmaqda idi bal arbsə zəhmət ilə,
Qaraquş gərdu onu səylədi coq nifrət ilə.
Bu nə gyndyr a jazəq bəjlə olurmuş şaşajbs?
Aqşam iş, hər səhər iş, hec tykənilməz məgər iş?
Əzgələrdən də ölən vaxtda bir fərqin işq,
Bəs nə mənzurilə bunça calbsərsən coq-coq.
Əmry olduqca məgər hər şaşajan işlərimi?
Bu qədər zəhməti aqıl də qəbul ejlərimi?
Sən hara, mən hara, baq mən ucaram gəg əyzynə,
Qanadım səs salar ucmaqda cəlyn daq-dyzyne.
Mən ucan vaxtda ətrafa dyşər səs, vəhşət
Bir ucar quş edəməz ucmaqda hər giz çyr'ət;
Syry ystyndə cəbanlar jatamaz qorqumdan.
Cəldə hejvan, ja maral vəz atamaz qorqumdan.
Ehtiramilə ona bal arbsə verdi çavab:
Bəli fərmajışiniz dəqrudur əlbəttə cənab!
Səhrətin, şapən uçalsən yrəgin şad olsun.
Qismətin devri-qəzadən daha myzdad olsun.

Amma mən kim bu qədər əlləşirəm zəhmət ilə,
İttifaq etmək ucyn məhz ymumijjət ilə.
Bu təsəlli mənə bəsdir, olar asuda halım,
Ki, bu şanlarda mənim də var iki qətrə balım.

ZƏHMƏTKƏŞ AJB.

Qrblıvdan

Gördy ajb kəntli cəkir zəhməti,
Var əçəb asuda, asan sən'əti.
Əjmə əjər mənfəətilə satar,
Pul qazanar yaxşy qazança catar.
Düşdy onun da həvəsi bu işə,
Fikr elədi yaxşyca tərđym peşə.
Getdi meşə icrə odun qırmağa,
Şax-budaqı başladı sındırmağa.
Hansı birin başladı əjə bir təhər,
Sındı aqaç, zəhməti oldu hədər.
Gəzdi, dolandı meşəni hər tərəf,
Xejli aqaç sındırıb etdi tələf.
Gördy ki, hec əjmə əjə bilməjir,
Sonra gedib kəntliyə bəylə dejir:
«Bir işim aj qonşu düşybdyr sənə,
Sən tarı qandıır səbəbin bir mənə.
Mən meşədən xejli aqaç qırmışam,
İstəmişəm əjməyə sındırmışam,

Səjlə bunun birçə nədir illəti,
Mən nə ycyn bilmədim ol sən'əti?»
Kəntli dedi: «Vəchi budur myxtəsər,
Səndə o şejdən əbədən joq əsər.
Səbr, bilikdir bu işin hikməti,
Sən başara bilməsən ol sən'əti.»

AJŅ VƏ ARŅLAR.

Bir ajŅnŅn dŷdy jolu bir zaman,
Bal arŅsŅ «kəndisinə» nagahan!
JŅqdŅ jerə «kəndini» dərhal ajŅ,
Ta daqŅdŅb sonra jesin bal ajŅ.
Agah olan tək arŅlar haldan,
Oldular aşıftə bu əhvaldan.
Ol ajŅnŅ dəjməgə bil'ittifaq,
Ejlədilər həmlə hərə bir sajaq.
Gərdu fənədər işinin axŅrŅ,
QacŅb o saat ajŅ ordan geri.

FIL VƏ ALABAŞ

QŅblovdan

Xəlqə kəstərməgə fili filban
Kycədə gəzdirir idi hər jan
Bəllidir fil bu ölkədə az olar
O səbəbdən bizə tanınmaz olar
Xəlq mat-mat tə'əccüb ejləjərək
Arqasından gədirdi əsnəjərək
Bildirdi hardansa bunların soraqın
Alabaş kəndi dəstənin qabaqın,
Fili gərdukdə çumdu, qŅşqŅrŅ
Uladdı, basdı, hyrdi, hajxŅrŅ.
Dedi toplan; a qonşu, aj alabaş!
Etmə rŅsvajŅbŅq bir azca javaş.
Sənmi fil ŷtŅnə mŅrŅldarsan?
Baq özün a jazŅq xŅrŅldarsan!
Əmma gər o neçə gedir sajmaz
Sən hyrŅrsən o hec mähəl qojmaz.
Alabaş sŅilədi çavabında,
Qanbram eh, eh onlarŅ mən də

Istə jalnız mənə verən çyr'ət
Budur əlbəttə ondakı halət
Bəjləçə dava etməzin hər vaqt
Davakarlıqda tapmışam şəhrət
Qoj mənə tərif ejləsin itlər
Həm desinlər görən cəmaətlər
«Barəkallah qyvətliçə alabaş
Filin ystə əçəb gedir bir baş»

BALBQ, ÖRDƏK VƏ XƏRCƏNG

Qublovdan

Bir balbq ördək ilə bir xərcəng
Bir zaman oldu yey həmahəng;
Jyklyçə bir araba cəkmək yeyn,
Əz jerindən onu dəbərtmək yeyn.
Qoşulub cəkdilər isə nə qədər,
Oldu zəhmətləri axırda hədər.
Araba getmədi əsla qabaqda.
Dejəsən batmış idi bir bataqda.
Bəs nədən ötry bu iş müşkil idi,
Jyk dejil, coq da aqır, jünyıl idi.
Ördəgin meyli gəjə ucmaq idi,
Balbqın qəsdı suja qacmaq idi.
Gərçi xərcəng də güc etməkdə idi,
Fikri hejfa geri getməkdə idi.
Burda kim haqlı, myqəssir kimdir?
Qoj onu bilsin o kim hakimdir.
Bu qədər biz bilirik kim bu cihət
Qalmış orda araba bihərəkət.

SAZANDALAR

Qыловдан

Deçel mejmun, colaq aя, çep keci,
Bir ulaqа joldaş oldu hər ycy.
Dört səsliçə bir musiqi nəqməsi,
Calmaqa həmahənk oldu çümləsi.
İki kamanca, iki tar tapdılar,
Bir cəmənin ystə məclis jardılar.
Oturdular tərəb bəzmi qurdular,
Mizrabь tara nə qədər vurdular.
Syrtdy kamancaja aя əllərin,
Az qaldь ki, lap qopara tellərin,
Hejfa ki, сыqмады тарып sədasь,
Uçalmady kamancaпын nəvasь.
Mejmun dedi: «Bir dajanьн qardaşlar!
Bu nev' ilə oturmazlar joldaşlar!
Kamancajanlar yz-yzə otursun,
Qoj tarçьlar qalqьb ajaqа dursun.
Gəliz indi nəqməni başdan calaq,
Daqa, daşa səhrajə şuriş salaq».

Başladılar nəqmələri caldılar,
Jenə səs сыqмады hejran qaldılar.
Eşşək baqьrdь: «Qardaşьm! Toxta, dur;
Mən dujmuşan illətini baq budur:
Bizim bejlə oturmamьz qələtdir,
Çərgə ilə duraq o məsləhətdir».
Tabe oldu tamamisi ulaqа,
Amma jenə səs getmədi uzaqа
İştə jenə mynaqəşə başlandь,
Oturmaq ystə sözləri uzandь.
Bu əsnadə kecdi ordan bir bylbyl,
Jalvardılar: «Sən et bizə təəmmьy!
Biz bir necə kamanca, tar tapmьşьq,
Burda bir işrət məclisi jarmьşьq.
Xahişimiz budur bir azca zəhmət,
Cəkib, bizə oturmaqь gəl əjrət».
Bylbyl dedi: «Bunlar ilə kar aşmaz,
Bu baş, qulaq kamancaja jaraşmaz.
Musiqi bir zevq istəjir bu sən'ət,
Bir də gərək elmilə qabliyyət
Sizdə ki, joqdur bunlardan bir əsər,
Boş jerə zəhmət cəkməjin myxtəsər».

IT VƏ KƏLGƏSİ

Bir it aqzında bir symyklə səhər.
Su kənarından ejləjirdi gyzər.
Suda öz kəlgəsin gəryb o zaman.
Sandь bir əzgə itdir ol hejvan.
Symygy atdь tez o bir janə,
Suja vurdu əzyn hərisanə:
O iti ta ki, qorquja salsьn,
Bəlkə aqzındaкь əti alsьn.
Təpmadь bir şeј, oldu coq qəmgin.
Həm itirdi nahaq jərə xərəgin.
Kəlgəjə ujma, hirsy-qəflətdən.
Ta əlin cəqmasьn həqiqətdən.

SƏRCƏ VƏ QYRQYB

Sərcəni bir qyryb edərkən şikar
Bir tələjə oldu qəzadan dycar.
Çytcy gəryb dutdu onu ol zaman,
Qyryb gəlib naləjə etdi fəqar.
Səjlədi: «Rəhm ejlə, mənə qyl xylas,
İçzilə səndən edirəm iltimas.
İstər idim avlamaqə sərcəni
Sən nejə nahaq jərə dutdun mənə,
Verməmişəm mən ki, xəsarət sənə,
Sən də dəxi vermə əzijjət mənə».
Çytcy dedi: «Briçə mənə qyl bəjan,
Sərcə veribdirmi sənə bir zija?
Qəsd eləmişdin nə ucun çanьna,
Olmuş idin təsnə onun çanьna?»
Çytcy baba bəjlə dejib qeiznak.
Ejlədi ol qyrybьn ol dəm həlak.
Xalq ilə hər kəs neçə rəftar edər,
Haq onu ol dərdə giriftar edər.
Jaxşьbьqə jaxşь çəzalar alar,
Pisligə həm dyrly izalar alar.
Sə'j elə əxlaqьn qyl xubtər,
Xylqi-həsən sahbьbь ol ej pəsər.

QARİŞQA VƏ MILCƏK

Dedi bir gyn qarışqaja milcək:
«Sən zirəksən və ja ki, mən zirək?
Nerə mən istəsəm ucub gedərəm,
Əzymə hər jeri juva edərəm.
Hər xərək ıstynə qonub jejərəm,
Səndən artıq hünərlijəm dejərəm.
Sən əgər dən gətirməgə gedəsən,
Sənə mymkyn dejli fərar edəsən.
Məni hər gah ki, qovsalar qacaram,
Устаға onda qol-qanat acaram.
Qanadım vermiş ixtijar mənə
Joqdur əsla qənim nə var mənə?
Xərəgimdir həmişə amadə,
Kim yaşar mən kibi bu dınyadə?
Хабғаһым һәріу-дйбадыр,
Mənzilim bəzmi-şahy-paşadyr.
Joqdur əsla nə hörmətin, nə jerin,
Səjlə aja nədir sənin hünərin?»
Dedi qarışqa: «Kəs daha sözyü,
Bəsdyr az tərif ejlə öz-özyü.

Jaj gyny jəqmajanda majehtaç,
Qbş olanda odur qalarsan aç.
Cəkərəm jajda mən əgər ci çəfa.
Syrərəm qbş zamanь lejk səfa»,
İşdən ötry ki, getmədi tənbel,
İşinin ахыгь olar əngəl.
Cəksə hər kim ki, bir qədər zəhmət,
Olar əlbəttə aqibət rahət.

BAQSA

Gögərin, gəj cəmənlərim gögərin,
Synbulum, jasəmənlərim gögərin.
Acььь, ijli gyllərim acььь.
Alь-əlvanь gyllərim acььь.
Jetişin, meyvəçiklərim jetişin,
Saralьn hejvaçьqlarьm jetişin
Mənə bir sevgili qonaq gələçək.
Gələçək, bilmirəm hasan gələçək.
Gələçəkdir babam mənim janьma,
Baqaçaq alь-gully bostanьma.
Gəzəçəkdir qədəm-qədəm baqььmь.
Gərəçəkdir yzumly cardaqььmь.
Dərəçək dadьь meyvələr jejəçək.
Mənə min dəfə mərhəbə deyəçək:
— Maşaallah nə yaxşь qabilsən,
Baqcabanььqda xejli kamilsən.
Dərajjə su verib çalaqlamьsən,
Şaxtadan qьsa yaxşь saqlamьsən.

AJЬ VƏ ŞİR

Əlbir olub bir ajь bir şir ilə,
Avladьlar davşanь tədbir ilə.
Olmadьlar razь onu bəlməgə.
Cьqды iş axьr əlyb-əldyrməgə.
Cejnədilər, dişlədilər, diddilər,
Bir-birini al qana qərq etdilər.
Əzlərini taqətdən saldьlar,
Hər biri bir səmtə dьsyb qaldьlar.
Tylky uzaqdan gəryb ol haləti,
Bildiy ki, joq hec birinin taqəti.
Gəldi gətyrды avь etdi fərar,
Həsərət ilə baqды dalьnça bular.

OT BICINI

Gög cəmənin ətri dutub hər jəri.
Culqalajb daq, dərəni cəlləri.
Əldə bicinci daraqь səf-bə-səf,
Ot darajrlar qarblar hər tərəf.
Ot qurusun burda jьqarlar şə'ə,
Jaş otu bir janda sərərlər hələ.
Kəntlilər əllərdə təmamən jaba.
Arabaja otu jьqarlar qaba.
Arabaja ot qalanar, daq olar,
Kəntlilərin onda kefi caq olar.
Arabaja at qoşulub gözləjir,
Sankь qaxьlmьs jərə tərənəməjir.
Əjmə kibi saqlamьs ajaqlarьn,
Sallajьban hər iki qulaqlarьn.

V

NEFT FANTAN B

Əsli ermənicədən əxz və
iqtibas edilmişdir.

BİR MƏCLİSLİ QOMEDİJA

MƏCLİS ƏHLİ

Bəjbala—qara saqqal, Avropa səbkində uprav-
ljajuşci. 30 yaşında.

Əhməd Məhəmmədov—vişqa sahıbb 50
yaşında.

Mirza — 20 yaşında

Fəhlələrlər.

Safaqat.

Əli Şəfi —pirkeşik—25 yaşında.

Xan Sənəm—40 yaşında.

Məclis vaqə olur Balaxanə kəndində səi tərəf-də qarəlar, jazə stolu. Altında zənbil, ʏstyndə ka-qəz, qələm, myrəkkəb qabə, cotqa, bir telefon aparatə bir də Balaxanə nəqşəsi və bir necə stullar.

Birinçi gəliş
B ə j b a l a
(jalənz gəzir)

Parizin vəstavqasənda bizim bu daqəlməş Balaxanə elə jaxşə gəryunyr ki, daha nə deyəsen. O vaqta yrəgimdə qojdum ki, hacan Bakəia gət-səm hər nev' ilə olsa Balaxanada özümə bir qul-luq tapym... Elə də oldu: iş də rast gətirdi, qul-luq da tapdym; indi bu Balaxana qara nəftin, pa-səyən, tystynun, hisin, pasən icində adam neçə jaşasən? Coq da adam upravljajuşcudur! Özüm də mat qalməsam ki, nə ʏcyn bu adə mənə qıjruq baqlajərlar. (təəccyblə) upravljajuşcu! Dəqrusu səhər qontorlarənyən lap aicaq nəkəri bizdən jaxşə dolanə. Bunlar kecər, gedər, haməyndan bətər odur ki, gyndə bir dəfə qontoreu gəlib deyr:

«Bu nədir?... Bu qədər də pij işlənər. Pij jejr-siniz nədyr?!» Carə nədir. Nə etməli? Xah-nəxah hirsini saqlajərsən; işi salərsən zarafata, deyrən:

— A çanəm! A gəzüm! Biz səcan deylilik, pij jejək. Bir dəqiqə də rahatləyyməz, dinçligimiz joqdur; istəjrən bir kitab oqumaqə, bir də gər-dyn mirzalar, fəhlələr: Aqə! Zalonqa dşdy qojun-nun icinə. Aqə! Paravojun topqasə şisib; aqə! Ocaq karastəlarə səndərdə, saldə qıjunnr icinə (bu vaqt bir səş eşidilir.)

İkinçi gəliş
(Əli Səfi gəlir)

Ə l i ş ə f i—Bu nə sədir?

B ə j b a l a—Ej oqlan! Vajərdən sən gəlirsən mən-dən niyə soruşursən?

Ə l i ş ə f i—Mən elə bilərəm buradan gəlir (Əli Səfi gedir).

B ə j b a l a—(jalənz) hə! Bu da mənim pirkeş-i-gim!... (başənz silkələjir).

ʏcynçy gəliş

(Mirza ara qarədan gəlir və dajamə.)

M i r z a—Çənab upravljajuşcu! Qorqma! Bu gurultu fantanəyən pilətasinin səsidir. Arabanəy icindən jərə salanda səş elədi.

B ə j b a l a—Aj saq olasan, aj olasan saq.
M i r z a—Aqa, mən saqi dejləm, mən Mirzajam.
Saqi mənim anamın qardaşının bibisi nəvə-
sinin oqludur. Indi burada dekil, kəndə gedib.

B ə j b a l a—Jaxşь coq jaxşь daha bəsdir, uzun
muşərrəf eləmə; get, Əli Şəfi də arabacının
pulunu versin, jola salsın.

M i r z a—Baş ystə (bu vaqt telefon zəng vu-
rur.) Telefon izvon ejləjir, aqa!

B ə j b a l a—Jaxşь! Gəyrsən ki, telefonun
səsin mən eşidirəm (öz-özünə) burada gərək
mən tyrkçə danışmaq da jaddan cəqardam.
Gərək rusça danışaq, javaş-javaş gərək tat
dilini də öjrənəm. Bir də bu jazıqlar tyrk dili
bilməjirlər ki, nə etməli (Mirzaja) hə? Nejə
dajantmışan Mirza! Jenə bir dərdin var joqsa?

M i r z a—Aqa upravljajuşcu! Əgər o cet-
vorti nomer fantan eləsə, mənim donluqumu
artırsanmış, ja joq?

B ə j b a l a — Neçə joq, əlbəttə artıraçaqam.
Hə; sonra daha nə qulluqun var? Axır sənə
söz dedim, getsənə işinə (jenə telefon zəng
vurur.)

M i r z a — Нечə nə. Telefon izvonit ejləjir.

B ə j b a l a — Eşidirəm çanım, get daha (Mirza
cəqərg.)

Dərdynçy gəliş

(Əli Şəfi gəlir)

B ə j b a l a—(Gəlir telefonu gətyrür qulaqına
dutub danışır). Promisla qaspadina Mame-
dova, hə mənəm, Bəjbala. Salam əlejkum, sa-
bahınız xeyr çənab Əhməd Aqa, dərdynçy
nəmrə bəjyk umud verir. Fantan gözəjirik,
beşinci nəmrədə də işimiz jaxşьdır. Dynən-
dən bəri orada balta sənəb qaləbdır.

Bəli! Coqdan dutmuşuq, cəkirik, iki dyjym
gəlib ikinci zalonqan cəqartmışıq. Geçə-
ni səhər olunça calışmışıq; amma o şoşə-
rib balta cəqmadı, qaldı qıjının icində; am-
ma zərər joqdur, jenə cəqardarıq (bir az da-
ha diqqətlə dinləjir.)

Neçə? Qonşunun raxıllıqdan lar baqır
catlajır. (burnunun altında mırıldajır.) on-
lar da jyz əlli səkkiz sazəndərlər; mənim
qorqum ondadır ki, olmaja bizimki ilə onla-
rınkь da ejni mənəb'dən, bir gözdən olmuş
ola; sonra bizim neft də oradan gedə; arxa-
jın olun. Neçə ki, bir parca qəndin ystynə
milcək qonar, o çyr də fəhlələr dərdynçy
nəmrənin ystyndə işləjirlər; daha neçə ola
bilər ki, adamь da coq eləjək, xarç da az
olsun (otboj verir). Başınızda nə gəlsin, sizin...
nə dejim?!

— Sözümy aqzımda jaxımsıyq qojdu getdi (saata baqır). Saat yedır, hələ mən dinçəlməmişəm. Hə nə var Əli Səfi?

Əli Səfi— Fantanın qaraqınyı gətürdüm.

Bəjbala— Sonra?

Əli Səfi— Mən istəjirəm bir söz demək.

Bəjbala— Oho! Demək?! (tərəfə: jaxsı danı-şır). Bujur, de gorym, mən də istəjirəm qulaq asmaq (tərəfə): dinləmək jerinə qulaq asmaq! (Qulaqınyı tutur)

Əli Səfi— Dejirəm ki, axır biz də adamıyq, adam balasıyq; bir jeməg-icməgə də maçalımyz joqdur. Arvat joq, uşaq joq, ana joq, baçı joq.... Təvəqqə eləjirəm ki, bizim yeyn bir vaqt qojasınyz ki, hacaq tejək, hacaq icək?

Bəjbala— Pək eji, coq gözəl sözdyr. Get əzizim nə vaqt jemək istəjirsən je, nə vaqt icmək istəjirsən ic.

Əli Səfi— Neçə bujurdun, anlamadım?

Bəjbala— Bilirəm o sənin az əqlin ilə bu mys-kil fəlsəfəni anlamazsan?

Əli Səfi— Elədir.

Bəjbala— (Əzy-əzy ilə tərəfə: jə'ni ki, anladı) Başqa qulluq?

Əli Səfi— Başqa şey joqdur. Mən istəjirəm sə-
qım.

Bəjbala— Nə yeyn?

Əli Səfi— Donluqum azdır. Odur indi fantan olaçaq, sən mənim donluqumu artırmajır-san; doqrusu mən bu donluq ilə dajanmaram.

Bəjbala— Qardaş! Hələ hec zad joqdur. Indi ajaqlarınyz juqarə nərđibana qojmusunuz. A jazyq, hara gedəcəksən? Kim sənə artıq vərəçək?

Əli Səfi— Mobilə...

Bəjbala— Kim.

Əli Səfi— Mobil! Mobil; ye il onun janynda da dajanmışam.

Bəjbala— Aj yzın aq olsun. Hələ ye il janynda olmusan adıny bilməjirsən...

Əli Səfi— Elədir də...

Bəjbala— Budur. Sözyn cavabında da belə de-
jirsən; amma onu unutmusan ki, onlarıny janynda gərək rusça jazy-rozu biləsən.

Əli Səfi— Neçə ki, bilməjirəm. Əlbəttə bilirəm. Hələ ondan başqa jənə qejri jerlərdə də xidmət etmişəm.

Bəjbala— Səjlə gorym daha nərədə qulluq etmişən?

Əli Səfi— Cornı Qorodun pristavıny janynda; onun lap gəzyny ısqıy idim.

Bəjbala— De gorym, bu jalanları özündən qajırtırsan? Joqsa əjirənmişən?

Əli Səfi— İnçamaləny janynda, Pantaljon həkiminin janynda; vallah, billah!

Bəjbala—Pantaljon kimdir?

Əli Şəfi—Nə bilim, bir bəykdür (bir az daha-
nır) indi nə dejirsən? Odur şükür allaha ki,
indi fantandır; mənsiz nə qajıraçaqsınız?

Bəjbala—Əlbəttə sənsiz bəykdür iş olmaz.

Əli Şəfi—bəs!....

Bəjbala—De gərym rusça bilirsənmi?

Əli Şəfi—Neçə bilməjirəm (çibindən kağız çə-
qardır) budur proşına jazmışam.

Bəjbala—Gərym (alır kağız) oho ərizədir!

Əli Şəfi—Joq proşınadır.

Bəjbala—Təfavuty joqdur, birdir (oqujur). Je-
jo Belodorodu qaspada Mobil, Əli Şəfi Qur-
banovdan proşınjadır, Vot moj xətt. (Bəjbala
gulyr), pozalista mine piranmit izdelaj, mən
zalovany petsat rubli mesjatsi, maja imejeta
prikesik. Izdansik psjerona.

Bəjbala—Aj oqul, sən bu dili harada öyrən-
mişən?

Əli Şəfi—Bizim məktəbdə.

Bəjbala—Coq jaxşy, mən bunu göndərərəm bi-
zim qəzetlərə...

Əli Şəfi—Hələ bu cərnəvidir. Bəlkə billava-
rın da gərəsən.

Bəjbala—Bu da jaxşydır. Birçə get bizim
nəççar İrəfi saqır buraja.

Əli Şəfi—Aqa! Mən İrəfi neçə saqırım? İrə-
fin ki, çany joqdur.

Bəjbala—Sən hansy İrəfi dejirsən? Ada, mən
dylgər İrəfi dejirəm ej....

Əli Şəfi—Elə mən də dylgər qajıran İrəfi de-
jirəm; də.

Bəjbala—Ada, mən dejən mysəlmandy e... Er-
məni dejil.

Əli Şəfi—Aj aqa! İrəfin də erməni mysəlman-
olar? İrəfə evlərdə kasa boşqab dylgərlər.

Bəjbala—A çany mən mənə lap darıxdır-
get bizim qonşu bazardakı dylgəri saqır.

Əli Şəfi—O tirjəki dylgəri dejirsən? O ki, ara-
qıyn vaxtı gələndə səkdər it kibi əsir; onu
dejirsən?

Bəjbala—Hə onu dejirəm. Aj, İrəf dejil, bəs nə-
dir? Amma bizlərdə də qəribə-qəribə adlar var
ha... İrəf, taqca-boqca, Aqabala, Aqa Baba,
Durdu, Qulu, Bala Qulu...

Əli Şəfi—Nə qajıraq, biz qojmamışyq ki, ma-
ma qojan addır; biz oqujanda qojuruq. Añ
Xəlil, Eşşək Qəni, Qojun Həsən, nə bilim. Hə
İrəf odur vişqanyn ıstıynda kəlləcarx qojur.
Sənin başın ucyn Mobilin pirkəşigi gərdy lap
mə'təl qaldı, dylz getdi, mən iki manat da
sez vermişəm ki artıq verim.

Bəjbala—Aj coq saq ol! Həmişə mənim tərə-
fimi saqla: mən dejənə əməl eləsən, axırda
adam olarsan; imdi mən gedim bir az dinçəlim
Əgər gəlib soruşan olsa, dejərsən, iş ıstıynda
getdi (Bəjbala gedir).

Beşinci gəlis

Ə l i Ş ə f i—(jalybьz) Hə dəyə xəlvət tylky bəj:
o bəj də mənəm (oturur upravljajuşcinin jərində.
bir qələm də gətyryt, elə gəstərir ki, jazьr).
Amma bu upravljajuşci kibi adam joqdur. Doq-
rudur dili bir az zujaddьr, aсьdьr, amma yrəgi
safdьr. Ax, buraq o dərdynçy nəmərə fantan
eləsin, donluqum qьrəq manat olsun; vaj hec
dərdim olmaz. Aj kəpək oqlunun qələmi (сь-
zьr), biz də upravljajuşci olaq, burada oturaq,
amma neçə upravljajuşci olaram! Bujuraram
basaram, kəsəgəm, qьşqьragam, сьqьragam,
onu-bunu səjəgəm, uşaqlarьn hamьsьn qam-
сьnьn altьna salaram, bijar apararam, (qorqa-
raq); a, bərdən sonra mənə atarlar ha!... (o
vaqt telefon zəngi сальnьr). Nə olajdь bu zəngi
vuran xozejin olajdь. Ona bir para sözlər
xəbər verədim. Olardьm gəzynyn ьşqь;
sonra bu upravljajuşcini alardьm avсьmьn
icinə mum kibi jumşaldar idim (təməly-
kanə bir halət ilə danьşьr). Aqa sənsən?
Ixtvo aparat, ixtvo? Hej aqa! Aqa! Sizsiniz?
Odur jatьb nə bilim?! Bir-iki saat olar ki.
jatьb; elədir, doqrudur; həmişə oturur, tele-
fon ilə danьşьr, jenə jьqьlьr, jatьr. Sənin hec
xəbərin joqdur. Əgər biz olmajaq, buranь o
allah haqqь lap talan elər; nə? Kim? Kim-
sən! Eşşək sənin aqandьr (əz-əzynə). Mən
də elə bildim ki, aqadьr... Itil çəhənnəm ol,

qьrьşmal!... Ada, bəlkə xozejin imiş! Hər nə
isə kecər gedər.

Jalan-palan bir təhər dьzəldərik. (Otu-
rur Bəjbalanьn jərində).

Altıncı gəlis

(Safaqat gəlir qarьnь bərk aсьr və
paraх ilə daxil olur)

Ş a f a q a t—Aqa, Sabahьn xejir.

Ə l i Ş ə f i—Pəhə, qorqum ki, сvi daqьlmьşьn
oqlu! Cort iznəjet!... (Əlini şalvar çibinə qo-
jub və təkəbьrlə danьşьr). Paraqьnь gətyr,
qarьnь ört (əzynə gulyr).

Ş a f a q a t—Baqьslajьnьz, mən upravljajuşcini is-
təjirəm.

Ə l i Ş ə f i—Sənin ilə danьşəndьr. Jə'ni ki, biz olu-
ruq. Nə ərzin var? De!

Ş a f a q a t—(iki əlini dəsynə qəjub baş vurur). Sa-
lam əlejkym (bir də baş vurur). Salam əle-
kym!

Ə l i Ş ə f i—Aj əlejkəsəlam, maşallah mərifətli
oqlan! gərynyr ki, girib сьqьn adama oxşajьr-
san.

Ş a f a q a t—Aqa! Eşitmişəm fantanьnьz var, mənə
bir jər verin.

Ə l i Ş ə f i—Gərym əlindən nə gəlir, ha de gərym?

Ş a f a q a t—Sykanсь.

Ə l i Ş ə f i—İznacit tartajcıq; odur ki, jə'ni musurman dili ilə neft sığardancə (durur gəzir) xarçən səndən zalovancə nə qədər pazdravit ejləjək?

Ş a f a q a t—Bir aj işləjim, gərərsiniz də...

Ə l i Ş ə f i—Elə isə, mə'rifətli danşырsan.

Ş a f a q a t—Mən də qədir bilən adamın janında qulluq etmək istəjirəm.

Ə l i Ş ə f i—O halda jaxşs nəşsin gətirdi. Hə, səjlə gərym, jeddi eşşəgin arpasın belə bilir-sənmi?

Ş a f a q a t—Nejə bilməjirəm (Əli Şəfi qələm gəty-ryr, bir şeş jazыр.)

Ə l i Ş ə f i—Adın nədir.

Ş a f a q a t—Nəkərin Şafaqat.

Ə l i Ş ə f i—Mysəlmansan, joqsa erməni?

Ş a f a q a t—Vaj, nejə erməni olum, mysəlman.

Ə l i Ş ə f i—Hec zərər joqdur. Familjan nədir?

Ş a f a q a t—Qanpanof.

Ə l i Ş ə f i—Hə indi bildim. Atana rəhmət; dyzəldi; sizin kəndinizdə molla—var? (Jenə jazыр).

Ş a f a q a t—Hə, əlbət ki...

Ə l i Ş ə f i—Musurmandurmu, ja erməni?

Ş a f a q a t—Dazdanja eləsən nejə olmaz?

Ə l i Ş ə f i—Ахь mili moj mən bir jazan, pozan adamam. Amma Şafaqat Qanpanov musurman adь hec tatın kitabında da gərməmişəm. Mu-

surmanın adь olar: Bəjyk Aqa, Əli Baba, məşhədi Tariqulu, karbalaj Sizinqulu, joqsa Şafaqat?!...

Ş a f a q a t—(Onun sөzүн kəsir) Ada! Noxanlı Xançanın oqlu Əli Şəfi! nə uzun danşырsan? elə bilirsən, səni tanьmajрам? Dabbaqханада gөnyү tanьjрам. Daha uzun mysərrəf eləmə. Al bu iki manatь pravljajucijə de, mənə bir jer versin.

Ə l i Ş ə f i (tərəfə)—Oldu qutardь.

Ş a f a q a t (verir)—Al soq gөzүнə (Şafaqat gedir).

Jeddinci gəliş

Ə l i Ş ə f i—Gөrdynyz, nə çyvəllaqь adam idi? Amma fantan ki, javьqlaşьb gəlirim artьb ha... (Aquşqadan qalqьb baqьtьr), Mirza, Mirza, Mirza!...

M i r z a (xariçdən)—Nə dejirsən?!

Ə l i Ş ə f i—Ada mənim o qoltuq bajazьmь gətir bura. Mirza Çanьn nimdərinin altьndadır.

M i r z a (Jenə xariçdən)—Nə yeün? Nəkərinəm? It hambalь dejiləm ki,...

Ə l i Ş ə f i—Ada! Gөzүmə jaxşь baq, mənə tanьjр-sanmь? Bunun aqьна-burnuna baq...

M i r z a (jenə xariçdən)—Hə, daha həsdir, az danşь.

Ə l i Ş ə f i (өz-өzүнə)—Çаньm bizim bu musurmanın işi lap təəççybydyr! Bunlar bir-birinin

ajaqñb cəkməgə, pisligini istəməgə lap həvəs edirlər. Açından ölyrdy, gətirdim vedrəciligə qojdum, indi mənə də bəjənmir. Az qalır ki, loqalyqəyndan partlasın: soruşsanız ki, nə qədər rişvət aldın? Necə nə? Vur, dut (barmaq ilə göstərir) iki abbas.

Səkkizinci gəlis

(Əli Şəfi və Mirza)

(Mirza ortalıq qarıdan gəlir və iki kitab verir)

Mirza—Mirza Çanyn nindərinin altında imiş, joqdur, bunlar da cəlləgin ystyndən gətirdim.

Əli Şəfi—Aj evi daqymıs, bu bajazdır. Bu ki, Tarğverdinin gözəl kitabıdır (oqujur). Aj dalaj, dalaj, dalaj...

Jyz fikry-xəjal ejləjirəm gənlym aсылмыр.

Qıyssə məhy-sal ejləjirəm gənlym aсылмыр.

Mirza—Nejə gənlym aсылmajır? Budur dördynçy nəmrgə fantan eləjir, onda yrəgin aсылar. Indidən hələ bir nəfər musurman mənə ajda beş manat verir ki, onun qanabına neft buraqım.

Əli Şəfi—Oho! Olmaja ki, mənsiz iş dutasan ha! (sonra o biri kitaba baqır). Oho! Bu nədir, Qrylovun basnylar.

Mirza—Bilməjirəm nədir, mən oqumamışam.

Əli Şəfi—Odur, oqumamışsan ki, o gynə qalmışsan da!

Mirza—Sən ki, oqumussan gəryryk elə fərazən gynə sьqmışsan?

Əli Şəfi—Anlamajırsan, sənə nə dejirəm (oqujur):

Кфартет. Пряказниц мяртишька, ешяк кячи да тапдиляр мишька, заатдеиель кфартет. Апардилар ноты алты балты ики скрипка отурдилар под липка вурдурум смички пилинит сувет.

Яваш кардашим кричит мартишка, санин мишка басым отур каршида алыты, маним против втор, бурда айнар лес и гор. Апият кричит ешяк, маним вар секрет, когда джаркина отурум. Апият гамзум зулдулар, вурулар и соловей прилетел. Мартишка саним деир, апар бир саат терпений. Чтоб онин решит саман мений. Соловей деир, истуфай да! Ешяк мартишка кячи де тапдилар мишка.

Mirza—Nə uzun qulaqymız dənk ejlədin sөzlə gərək nə dejir o?

Əli Şəfi—Dejir ki: Nadinçi mejmun, eşşək, kəci tapdylar. Bir alyñy qvartet calmaqa.

Mirza (onun sөzünü kəsir və təməsxyrənə)—Pof!!! pof!!! Bu nə əhməq sөzlərdir, həjib dejil bizim Kəllədəmənə kitabı?!... Hə, jaxşy, jaxşy bizim ırtavlajıusci nərdivanə mərdivən dejir a!

Əli Şəfi—Pəh, sən onu dejirsən, xəbərin joqdur, dylgər İrəfə də naççar dejir (gylyrlər). Aha! birdən Bejbala eşidər ha!

Mirza—Bir də de, gərym nə dejir?

Əli Şəfi—A hejvan, bizi biabır edirsən, sığ buradan, çəhənnəm ol!

Mirza—Oho, oho, oho!

Əli Şəfi—Tərs sillə gələr ha! Sığ buradan, sığ!

Mirza—javaş, javaş; oho, oho!

Əli Şəfi—Məni танырсанмь? Gəzyny sil, məni əməlli таны!

Mirza—Neçə məgər, joqsa moqrusan, qələ bəjirsən, nə sığ, sığ dejirsən. Həvəjə gəlməmişəm ki, iki abbası saq olsun, iki abbası.

Əli Şəfi—Eh, sənin iki abbasın başına deisin. Al itil, acıl başımdan (ikisi də gedirlər).

Doqquzuncu gəliş

Bəjbala (gəlir)—Bu nə səs idi, qojmadılar bir az jatım, dinçəlim, Əli Şəfi gərəsən hansı çəhənnəmə getdi. Annı məni bunun хатырыны соq istəjirəm: jaxşы qulluqbaz, vəfaly adamdır. Məhəmmədovun janynda məni tərif edədə lap gəgə сыqardы.

Xan Sənəm (daxil olur)—Bəjbala sənən?

Bəjbala—Bəli! Başы мənəm. Nə qulluqunuz var?

Xan Sənəm (gəlir lap Bəjbalанын узynə бақы: və saqqalyndan jaryşы).—A saqqalyн аqарыны, бу мənјm ұсақыны nə усун сыqартмысан?

Bəjbala—(əz-əzynə)—Nataraz arvaddыr ha! Hec xarraf bazarыndan kecəjib! (Xan Sənəmə xitabən). Sənin ұсақын kimdir бақы?

Xan Sənəm—Kim olaçaq, Mirza!

Bəjbala—Nə Mirza?

Xan Sənəm—Iki il idi burada qulluqda idi. Dynən bir, bu gyn iki gəldin-gəlmədin ұсақыны сыqartдын, qojdun avara, sənə nə jamanлыq etmişdi? Fajda verməz, təzə gəlmisən axы... Təhər-təhrynə баq bunun; adama oqşamaz... (barmaqы ilə hədələjir). Budur mən gedirəm səhərə ұсақыны гөндərəçөгөm gəlsin.

Bəjbala—(əz-əzynə)—biz də dejirik ki, mysəlman arvatларында qocaлыq joqdur, bunlar da? (Xan Sənəmə xitabən) a başы! Bujurursan? Joqsa xahiş edirsən?

Xan Sənəm—Əlbəttə xahiş edirəm, təvəqqə edirəm, Bəjbala aqa! Dedigim budur ki, bir təhər jola gedin; biz də axыr mysəlmanлыq, adamыq, qərib өlkədən gəlmisik; özgənin janynda yzumuzyн suju təkylməsin; biz də axыr bir oçaқыq; joqsa məni tanıмайрсан? Mən kərbalajы Məşədi Haқынын ұсаqlарынын anасы-jam, kecən il qaban авына gedəndə avda өldy; daş dyssyn fələkin başына, joqsa mən hara, Balaxana hara? Aqdam mahaly hara? Bura hara?!...

B ə j b a l a—Ejbi joqdur, de, gəlsin; allah qoisa fantanlarəməz atar, bir işə qojarəq.

X a n S ə n ə m—Coq saq olasan, allah sənə ömür versin, (stolun ıstynə bir cüt çorab qojub dejir) bu da sənin peşkəşin.

Ə l i Ş ə f i (gəlir)—Aqa! Qanaty gətirdilər, amma jaxşə dejil, cürümüşdür. Özünüz baqəməz jaxşə olar (Bəjbala gedir).

Onunçu gəliş

X a n S ə n ə m (öz-özünə)—Aj oqlan bu Bəjbala Tükəzban xan başəməz başəməz oqlu dejil, joqsa Tubu Nisanəz qardaşə oqludur (Əli Şəfi bunu gərməjir, gəlir telefonun janəna zəng vurur). Buj, bismillah bu nədir? (jenə zəng vurulur); aj balam bu şejtandəz nədir? (jenə zəng vurulur). Vaj dədəm sənə qurban Əli Şəfi buna baqəz, Xan Sənəm qorqur, gedir, onun janənda durur).

Ə l i Ş ə f i—Aj başə! Neje belə gizlənirsən?

X a n S ə n ə m—Allah amandəz, bu şejtandəz nədir? A balam əgər müsəlmansən allah xatirinə daha mənə qorqutma, danəş gərək sözü n nədir?

Ə l i Ş ə f i—Aj başə! Şejtan kimdir?

X a n S ə n ə m—A balam! Ödümü qusdum ki, bir danəş gərək nə təhər adamsən?

Ə l i Ş ə f i—kim ilə danəşərsən! Aj arvat, (Gylər). Ha. ha. ha... bah telefona dejirsən; adam da

balacə zəngdən qorqar? Qorqma başə, qorqma! Bu bir məzəli məşəndəz, gəl gəstərim, bir gər bu nə çür şejdir.

X a n S ə n ə m—Joq, qorquram, a bala!

Ə l i Ş ə f i—A başə «sijiredenite» elijənlər haməməz arvatdər. Nədəndir sən qorqursən, olar joq, jaqəm gəl, baq, gedərsən kəntdə səlibət edərsən, hamə mat qalar; bir baq, gər bunun icində ıldəzəm var!

X a n S ə n ə m—joq, mən qorquram istəməjirəm.

Ə l i Ş ə f i—A başəm, mən jekəlikdə kişi sənə janənda, neje qorqursən, nədən qorqursən? Mən budur zəngi vuraram (zəngi vurur) madməzəl dejir, jəni arvat dejir (arvat səsi ilə) sentraləz. Mən dejeçəgəm sijiredenite pazalusta kislotni raqotə Frakul Hurvic Birnataqov, indi lazərdəz. Zəngi vurdum danəşəçəqlər.

X a n S ə n ə m—Siz axə rus dili ilə danəşərsənəz, mən ki, bilməjirəm.

Ə l i Ş ə f i—Axə sənəin xəbərin joqdur. İstəjirsən, lap moltanəz dili ilə danəşəm. Bir baq (danəşər): ixtə aparat, zəzər sənəin, qivraqsanmə? İzdes adin qarabaqski madam jest; danəşmaq istəjirsənmi? (Xan Sənəmə dejir) gəl, gətyr, qulaqəna dut, həm eşit, həm danəş.

X a n S ə n ə m (danəşər)—Kimsən? Xan Sənəm! Nə dejirsən? (Telefonu atər) ala, ala, vuj, lova dışəsiniz. Kulum onun başəna...

Ə l i Ş ə f i—(Gylyr) Aj baş, nə dedi?
X a n S ə n ə m—Hec nə, kylym onun başyna!

On birinci gəliş

Ə l i Ş ə f i—Xan Sənəm (Məhəmmədov orta qar-
rydan gəlir)

M ə h ə m m ə d o v—Bu kimdir? (Əli Şəfi qorqur)

Ə l i Ş ə f i—Amandır, bibimdir (sonra) Mirzанын
başыбыр, İbadын xalасыбыр...

M ə h ə m m ə d o v—Hə, dert adamsыныз imis,
bəs o biriləri hanь?

Ə l i Ş ə f i—(Javaşca Xan Sənəmə) İşin varsa
de (Əli Şəfi gedir).

M ə h ə m m ə d o v (Xan Sənəmdən soruşur)—Ai
arvat ərin burada işləyir?

X a n S ə n ə m—(Başыны silkələyir).

M ə h ə m m ə d o v—Oqlun burada işləyir?

X a n S ə n ə m—(Başы ilə hə deyir).

M ə h ə m m ə d o v—Necə oqlun var?

X a n S ə n ə m—(Barmaqы ilə göstərir 5 və gedir.
Telefonun zəngi vurulur. Məhəmmədov ja-
qын gəlir və danışыр).

M ə h ə m m ə d o v—Kimsən? Əli Şəfi? Nə deyir-
sən? Nə madam? İtil telefondan, haramzada,
bir də bizim promыsla ilə danışma. Sən də
əhməqsən. Əli Şəfi də (jənə dinləyir). Sənə de-
jirəm, kəs səsini (telefonu qoşur jərə). Siz al-
lah hec myryvvətdir, insafдыр! Bunu allah

gətyrəmmi? İşi qojablar gər telefon ilə nə biç-
lik, haramzadalyq сыqardырлар. Mənə də deyir-
lər ki, fantan var, fantan var; mən də şəhər-
dən fajtona minib jorta-iyiyərə gəlmişəm, gə-
rym nə var; hec zad. Bir ətək pul təkmyşəm.
bunlara baq, burada qart ojnajырлар. Geçə jat-
дыqlары bəs dejil, gyndyz də jatырлар; nə bə-
jyk, nə kicik. Məh də deyirəm əzlygymdə fan-
talым var, fantalым.

On ikinci gəliş

(Bəjbala, Əli Şəfi, Məhəmmədov)

B ə j b a l a—Ada, Əli Şəfi, Əhməd Aqaja kim de-
jibdir, fantan var?

Ə l i Ş ə f i—Vallah hec mənim xəbərim joqdur.
Mən deməmişəm.

M ə h ə m m ə d o v—Jalan demə; eşşək; sən dejil
idin telefonda məgər, sonra da dedin ki, eşşək
qardaşындыр?

Ə l i Ş ə f i—O, telefon jaxşы danışmajыбыдыр;
xarabдыр; mən elə bildim ki, danışан Mirza-
нын qardaşыдыр. Dedim: qardaşын iştəkdir.
Jə'ni coq işləjən adamдыр; işləməkdən jorul-
majыр. Telefonda сыqбы eşşək qardaşындур.

M ə h ə m m ə d o v—Sən dedin axыр fantan vu-
rur.

Ə l i Ş ə f i—Mən demişəm. Mantaşovun fantaly
vurur.

M ə h ə m m ə d o v (onun sözüny kəsir.) Kəs səsimi əhməqin birisi, nə böyük var, nə kicik. Evimi jəqəbnyz; uzun elə pul ver, pul; bu nədir? Kəndir; bu nədir? Dəmir; bu nədir? Torba; bu nədir? Salman; bu nədir? Taxta, bu nədir? Maşyn, A kişi, belə də mürşəlman-sylyq olar? Evim jəqəldy. Nec məgər allahnyz joqdur? Birisi baltany qujuda sındyryt, o birisi zalonqany sьqarda bilməjir.

B ə j b a l a—Əhməd Aqa, Bir az həvsələ ediniz, dəryxtəjnyz sykyr allaha işimiz yaxşy gedir.

M ə h ə m m ə d o v—A kişi! On iki ildir mən həvəsə edirəm, aj evi jəxlymьsьn oqlu! Dahi bəs dejil?

Ə l i Ş ə f i—(Bəjbalaja xitabən) Indi nə bujurusan, o Şafaqat bir yaxşy sykəncədyr; məndən olsa elə eləjək ki, o əlimizdən sьqmasyn; odur qojmuşam zalonqany sьqarsyn.

B ə j b a l a—Qujudan hec əsər, əlamət varmь. Neft gərynyrmy?

Ə l i Ş ə f i—Coq...

M ə h ə m m ə d o v—(Bəjbalaja xitabən) Siz bunnun sözüny adam sözy hesab edirsiniz. Bu ki, hejvəndy...

B ə j b a l a—Nə eləjim? O birləri də onun təjdyr. Nə tafavyty var?

M ə h ə m m ə d o v—(ibarə ilə) Su qotur hərif zati—alilərini ələjhində bana bir coq ixtaratda

bulunub da dejir idi ki, əksər geçələr qunar-bazlyqla imrari-vaqt edir.

B ə j b a l a—(Soruşur) Jə'ni bu eşşək demişmi?

M ə h ə m m ə d o v—Əvət, şu eşşək hərif dejir. Bytyn gündyzlər juqudan qalqmajr.

B ə j b a l a—Əçajib! Jə'ni bu hejvan hərif demişdir?

Ə l i Ş ə f i—Hələ elə bilirsiniz ki, biz eşşəgik, hec başa dymyryk nə dənyşyrsyn. Doqrudur, Şafaqat elə bir az da qart ojnajəndy. Gündyz də bir qədər jətr, amma onu mən əlimdə mum kibi jumşaldaram.

M ə h ə m m ə d o v—(Əli Şəfiyə) İtil buradan əhməq (Əli Şəfi gedir).

B ə j b a l a—Zənimçə o mənim ələjhimə dənyşmaz.

On yeynəy gəlis

(Bəjbalaja və Məhəmmədov)

M i r z a—(Daxil olur Məhəmmədova xitabən). Aqa gəzyn əjdyñ ftoroj nəmranin baltasyn sьqartdym.

M ə h ə m m ə d o v—Oj ... sykyr allaha, sykyr alaha,

S a f a q a t—Aqa! Gəzyn əjdyñ pərvı nəmranin zalonqasyn sьqartdym.

M ə h ə m m ə d o v—Coq yaxşy, coq yaxşy (Əli Şəfi bir coq fəhlələr ilə gəlir).

Əli Şəfi—Aqa gözün ajdın, mustuluqumu ver,
fantal vurdu.

Bəjbala—Dədim ki, Əhməd Aqa, bu Balaxanda
gərək həvsələ edəsən (Əli Şəfi ojnayıb, fəndəq-
ca calıb) mustuluqumu ver aqa! Mustuluqu-
mu ver.

Məhəmmədov—Şykyr allaha, şykyr allaha,
(xariçdə səs-kyj eşidilir, Bəjbala durur gedir,
fəhlələyə deyin) kyəkləri gətyryn, dalınça
gəlin,

Əli Şəfi—Elə gərdym daş deşildi, sonra bom-
-bom, fantal pər-pər elədi.

Məhəmmədov—(Fəhlələyə səqarəb pul verir).

Əli Şəfi—(Fəndəqca calıb ojnayıb) Haj, həj,
haj, Fantandur aj fantandıb...

PƏRDƏ

VI

*CİHALƏT SƏMƏRƏSİ JAXUD
BİR JETİMİN XOŞBAXTLIĞI*

BİR PƏRDƏLİ UŞAQ TEATROSU

MƏCLİS ƏHLİ

Fajiq əfəndi—Myəllim.

Sadaj Həsən zadə / Sə'ili səjirdlər.

Əsəd Əhməd zadə \

Ismajıl—Tənbəl və nadinç səjird.

Dadaş—Əsədin atası

Məclis müəllimlərin məktəb otaqında əmələ gəlir. Fajiq əfəndi sandaljada oturub qəzetə oqujur. Hə-
jətdə uşaqların ojnamaq səsi eşidilir. İsmajil dəşy
acəq, yzy myrəkkəb ilə qaralanmış icəri girir. Göz-
lərini vəhşi kibi acəb yumub cəqra-cəqra da-
nəşy və getdikcə səsinə javaşdyr.

I s m a j ь l—Aqlaja-aqlaja müəllim əfəndi. Sadaj
Həsən zadə dərs oquduqum jərdə gəlib başy-
ma bir jumruq cərdə ki, əqlim başymdan
cərdə. Bir bacənyəz, jeri də şışibdir (göstərir).

F a j i q ə f ə n d i—Mən səni də tanıjram, Sada-
jə da (cəşməgini dyzəldir). Sadaj hec vaqt
elə işi etməz.

I s m a j ь l—Müəllim! Hamydan xəbər alnyəz, mən
hec nə etmirəm. Öz jerimdə oturub dərsimi
oqujurdum; o necə dəfə mənə vurub amma
mənim jazyqym gəldigi ucyn gəlib sizə şikajət
etməmişəm (əlini başyna arayəb jalandan de-
jir) of...of... necə aqrəjir!..

F a j ь q ə f ə n d i—(bacəb gəryr ki, dəşy, qarın
acəlməş, pənçəgi dyjmələnməmişdir). Bu nə-

dir? Qarın acəq. Dəşyny dyjmələmək də
bilmirsənmi, ədəbsiz!... O nədir? Yzy qar qa-
ra qaralməşdyr!... Məgər sən yzy ny jumursan?

I s m a j ь l—(Aqlaja-aqlaja) jujuram müəllim!..
(Əzyny elə göstərir ki, guja utanəy.)

F a j i q ə f ə n d i—Bu qara nədir, yzy ny-gəzyny
bulaməşsan?

I s m a j ь l—Qara pisdır, müəllim əfəndi, jajylyr!..

F a j i q ə f ə n d i—Nə qara pisdır, jajylyr? Yzy-
nə jazmajyrsan ki... (bu vaqt da Əsəd Əhməd
zadə icəri girir).

Ə s ə d—Müəllim əfəndi! bu İsmajil Sadajə elə
vurdu ki, jazyqym burnundan qar bulaq kibi
aqyr. (İsmajil bunu eşidəndə Əsədə qaş-gəzlə
acəqlanəb hədələjir və əzyny elə göstərir ki,
guja aqlajyr).

I s m a j ь l—Müəllim! Hamy şajirdlər mənimlə
dysməndirlər, hamyşy gəlib jalandan sizə şik-
kajət edir ki, siz mənə tənbeh edəsiniz.

F a j i q ə f ə n d i—Ej nadinç! Elə bunun ucyn qa-
baqca şikajətə gəlməşsən?!

S a d a j—(Yzy jujulmuş icəri girir). Müəllim əfən-
di! Mən bilmirəm bu İsmajyla nə etmişəm? Dy-
nən bir erməni uşaq ilə kycədə savaşyrdy,
mən də gedib aralaşyrdym. İndi məndən ra-
zylyq etmək əvəzinə vurub burnumu qanatdy!

I s m a j ь l—(Aqlaja-aqlaja) Müəllim əfəndi, jalan
dejir; siz də onun səzyna inanərsənyəz!

Ə s ə d—Bağ odur. Альнь да dynən erməni uşa-
qь vurub şışdiribdir.

I s m a j ь I—(Onu hədələyir). Sən orada idin? Nə
ucun jalan dənyərsən?

F a j i q ə f ə n d i—Aj jaramaz! Bəs dejirsən Sa-
daj səni vurmuşdur?

S a d a j—(Təəccüblə) Mən səni nə vaxt vurdum?!

I s m a j ь I—(Aqlaja-aqlaja). Hə, sən vurdun da....

F a j i q ə f ə n d i—Səsini kəs ədəbsiz! Nədinçlik
etdigin bəs dejil gəlib bir bəhtan da dejirsən!..
Bu gyn bir saat naharsыз qalarsan. Get!

I s m a j ь I (Aqlaja-aqlaja)—Myəllim əfəndi, mən
nə eləmişəm?

F a j ь q ə f ə n d i—Daha nə edəcəksən? Min dəfə
sənə tapşırтым ki, dinç ol, savaşıma. Kycə
uşaqlar ilə gəzmə... amma mənim sözlərim
hec sənin qulaqında qalmayıb!..

I s m a j ь I—(Aqlaja-aqlaja)Myəllim əfəndi! dykə-
nimizin qabaqında jazьqca-jazьqca oturmuş-
dum, hec kəsə işim joq idi...

F a j i q ə f ə n d i—(Səzyny kəsib) Hə, jazьqca-
jazьqca! Doqru dejirsən. Coq jazьq oqlan-
san!... Maşallah.

I s m a j ь I—Bəli! Jazьqca-jazьqca oturmuşdum.
Birdən qonşumuz bir erməni uşaqь gəlib baş-
ma vurdu, qacdı. Mən də durub onu vurdum.

F a j i q ə f ə n d i—Sənin dykanda nə işin var
idi?

Ə s ə d—Myəllim əfəndi! Hər gyn məktəbdən cы-
qan kibi dykənə iyjyryr.

I s m a j ь I—Mən getmirəm anam jollayıb.

F a j i q ə f ə n d i—(Jan tərəfə) Таqсыз bunlarьn
ata-anasыdadы; evladlarьna tərbiyə ver-
mək əvəzində kycə-bazarьn çанына салыrlar.
Uşaq zaj olur, gedir; bundan sonra bunlardan
adam olarmь? Tərbiyəsizlik, ədəbsizlik bun-
larda көк baqlamьсыды. (Ismajьla) Mən sənə
deməmişəm ki, dykənə getmə? Dynən ata-
nь саqьгьb ona demədimmi? Itil buradan, sa-
at ucəçən naharsыз qalarsan!..

I s m a j ь I—Daha getməyəm, Myəllim əfəndi! Bu
dəfəlik məni baqьsla! Uşaqлар hamьсы mənim-
lə dьşməndirlər.

F a j i q ə f ə n d i—Səni min dəfə baqьslamьsam.
Amma əsla halьna təfəvüt etməmişdir. Get!..

Əsəd! Sən dajan, səninlə səzым vardı.
(Ismajьl və Sadaj gedirlər. Otaqdan cыqan vaxt
Ismajьl Sadajь dyrtmələyir və qajьдыb göz al-
tь myəllimə baqьr)

F a j i q ə f ə n d i—Əsəd, hərcənd coq zəhmət cək-
dim, amma şykyrlər olsun ki, zəhmətim itmə-
di. Qori darylmyəlliminində olan parsiona
bir nəfər şajird qəbul etmək ucun verdigimiz
ərizəni oranьn mydiri qəbul etmişdir. Sənin

calbşsan və sə'ili olmaqna görə qərar qo-
muşuq ki, oraja səni göndərək; gəyirsən ki,
sə'ili olmaq nə qədər yaxşıdır. Sən calbşsan
və sə'ili olmasajdın, bu gün bu xoşbaxtıb
bir başqa səjirdə qismət olaçaq idi. İndi ge-
ata-anana xəbər ver ki, sabah səni Qlorijə
göndərəcəgəm. Əzizim! Orada calbş, sə'j et
qoj myəllimlər səni sevsinlər. İnan ki, uc iildən
sonra bir alim və kamil insan olub vətəninə
qajbdaçaqsan; o vaqt millət və insanijətə x'd-
mət edərsən.

Əsəd—Əfəndim təşəkkürlər edirəm. Sizin yaxşı-
lıqlarınbız mən hec vaqt unutmaram!

Fajiq əfəndi—Get evinizdə de ki, paltarla-
rınb hazırlasınlar. Sabah gərək gedəsən!...

(Əsəd gedir, Fajiq əfəndi qəzet oqumaq
başlayır. Bu halda Sadaj icəri girir və bir
tərəfdə qəmgin dajanır. Myəllim onu görməyir
bir azdan sonra myəllim başbın qaldırır
göyür və onu saqırır).

Fajiq əfəndi—Sadaj! Buraja gəl, gəyrim nə
ucun aqlajırsan?

Sadaj—Əfəndim! Məgər mən calbşsan dekiləm?
Məgər mən tənbeləm?

Fajiq əfəndi—Neçə; sənə kim deyir ki, tən-
bəlsən?!...

Sadaj—Bəs Qlorijə Əsədi göndərirsiniz, mənə nə
ucun göndərməyirsiniz? Onun ata-anası var.

Mən jetiməm, Onun ucunmu? Myəllim əfəndi!
Məni göndəriniz. Səz verirəm ki, geçə-gyundyz
calbşb coq yaxşı oqujaram. Oranın myəllimə-
lərindən soruşarsınbız, əgər pis oqusam, jə-
nə mənə geri qajtararsınbız.

Fajiq əfəndi—Sadaj! Raхылыq etmə! Doqru-
dur Əsədin atası var. Amma onlar da fəqir-
dirlər. O qədər pulları joqdur ki, uşaqarınb
elm oqumaqə göndərsinlər. Raхылыq yaxşı
xasijət dejidir... Sən də calbş onun kibi olasan.
Səni də allah qojsa gələn il göndərəm. İndi
hələ balaçasan.

Sadaj—Əfəndim! İnanınbız ki, artıq sə'j edəcə-
gəm. İndi Əsəddən bir az geri qalmağınb
səbəbi odur ki, xalamın evində nəkərlik edi-
rəm. Pansiona girəndə, dərsdən başqa hec bir
işim olmajaçaqdır. O vaqt mən coq yaxşı
oquja biləcəgəm. Mən hec bir sınıfda qalma-
ram.

Fajiq əfəndi—Mən sənə inanıram. Amma sən
də inan ki, indi daha onu qojub səni göndə-
mək olmaz. Qloridə də bilirlər ki, biz oraja ki-
mi göndərəcəyik.

Sadaj—Əfəndim, Coq təvəqqe, edirəm, əgər
mymkyn olsa...

Fajiq əfəndi—Gələn il allah qojsa, səni gön-
dərərik. Get, xatirçəm ol (Sadaj gedir). Ax
nə olajdı ki, qydrətim olajdı, bu uşaqə aqla-

maqda qojmazdım. Gəndərib öz xarçıyla oqu-
dardım. Həm qabil və həm sə'ili və həvəsli
bir uşaqdır. (Dadaş kişinin səsi gəlir. Baxır-
dan kəntli dili ilə səfərgər).

D a d a ş—Mollaxana buradadır?

F a j i q ə f ə n d i—Bujurunuz, bujurunuz!... (Dadaş
Əsədin əlindən dutub içəri girir və ajaq ıstun-
də durur).

D a d a ş—(səfərgər-səfərgər)—Salam-ələykum molla!
Məsələm yaxşısanmı? Allaha şükür biz yaxşı-
yıq!

F a j i q ə f ə n d i—Əfəndim, bujurunuz, ələsiniz!

D a d a ş—Elə belə də yaxşıdır. Rahətdir. Saq ola-
san, aj mollaçan! Axır sən bu uşaqı lap zai
etdin, getdi ha... Bu gün bu mənim əhvalımı
pozub xərab eləmişdir!...

F a j i q ə f ə n d i (Gulymənim)—Nə olub məgər?

D a d a ş—A kişi, mən nə bilim, yaxamdan dutub
deyir ki, Qırdırımı, Qırudurmu nə zəhirmar-
dır, deyir oraja gedəcəyəm. Bi, a... aqlınlı qa-
ra aparıb dəli olub, axır bilməyirəm bundan
axund olaçaq, əfəndi olaçaq, axır nə olaçaq
görək?

F a j i q ə f ə n d i—Nə uşaq Dadaş dəy! Oquyar
myəllim olar. Bəs sən istəməyirsən ki, uşağın
oqujub kamil bir adam olsun?

D a d a ş—A kişi, mənim uşağım bir az sijahi—
sərrişlə başa düşdü coğdur. Daha coğ oqusa

vəcdən səyar. İndi hec bilməyirəm bunu səni
neçə başdan səqartmışan; axır bunun nə de-
digidir.

F a j i q ə f ə n d i—Dadaş dəy! Bəs biz dört-beş
aj bundan iləri Əsəd barəsində danışımaq
və sən də söz vermədinmi ki, Əsədi gəndərək.
getsin? İndi bəs nə uşaq razı olmaırsan.
Göyrəsən ki, bir nevlə cara tapmışıq; nə
uşaq zəhmətimiz hədəf olsun?

D a d a ş (jaltaqlıq ilə)—Sənə qurban olum, mən
nə vaxt söz verdim?

F a j i q ə f ə n d i—Neçə, nə vaxt söz verdin!
Dört-beş aj bundan iləri aq saqqalların ja-
nında gəlib bizdən razılıq etmədinmi?

D a d a ş—A başına dənyəm! O vaxt sən mənə jəqin
bir söz dedinmi? Ancaq dedin ki, jazaq, nə bi-
lim daha nə dediniz!... Mən də dedim ki, hə
jaxşı... bi. a... Qələt etmədim ki, vaj... oda,
ojuna düşdyk, a kişilər... (Əsəd atasına) javaş,
a kişi javaş bir az qajda ilə danış!

F a j i q ə f ə n d i—A qardaş! Mən səni çəbrən oq-
lunu gəndərməyə vadar etməyirəm ki... mən sə-
nə ancaq yaxşılıq edirəm. Daha oda, ojuna nə
uşaq düşürsən? Uşağın myftə oqumaqda gən-
dərirlər. Sən görək razılıq və təşəkkür edə-
sən.

D a d a ş—Joq mollaçan! Sən olasan allah, bizim
uşaqın jaxasından əl çək. Mən ölməmişəm

ki, o cöldən-cələ, daqdan-daqa dyssyn, özgələrin qarşısında nəkər olsun. Məgər mənə eji b dejil? Ахыр мән дә өзүм үсүн бир адамам.

Fajiq əfəndi—A qardaş! Nə sözlər danırsan? Bir kəlmə başa düş və anla! Biz sənin oqlunu göndərməyirik ki, gedib nəkərlik ejləsin. Biz göndəririk ki, gedib oqusun adam olsun, mədəni olsun.

Dadaş—Bij bu nə səzdyr! Bədəni olsun? İndi mən oqumamışam bədənim joqdur? Adam dejiləm?... (Tərəfə) Gər birçə nələr danırsalar. Bişmiş tojuqun gylməsi dutur.

Fajiq əfəndi—Jaxş adamşynz Dadaş daj! Amma elminiz olsajdı iap gözəl olardı.

Dadaş—Necə jə'ni burun, qulaqym dejişdirədim?

Əsəd—Ata, mən getmək istəyirəm. Sən allah qoj gedim.

Dadaş (Oqluna)—Kəs səsinə hejvan! (Başına bir qaraz vurur).

Fajiq əfəndi—Dadaş daj! Qulaq as gər nə dejirəm. Nahaq jərə uşaqym bədbaxt etmə; belə iş mindən bir uşaq üsün mymkyn olur. Əsəd qabil və sə'jli uşaqdyr. Ona mənim hejfin gəlir. Jəqin bilirəm ki, bir necə ilə Qlori də oqujandan sonra kamil insan olar.

Dadaş—Mollaşan, sən elasan allah, bu xatany mənim başımdan rədd et! Bilirəm sizdən bir uşaq istəyiblər, bir itimdən-zaddan tarınyz göndəriniz. Daha mənim oqluçaqazym əlimdən almaşynz. Mollaşan, ver əl-ajaqym öpüm. Allah xatirinə mənə bu oddan-jalavdan qurtar; uşaqşyq da dəərəjə-tərəjə salma. Sən allah, mənə jazşyq gəlsin.

Əsəd—(javaşça) Nə üsün qojmaşrsan gedim. aj dədə! mən getmək istəyirəm.

Dadaş—Sən coq qələt ejləyirsən! Əhməqin biri!...

Əsəd—Belə, dədə şyqyma! Bu çyrə bərk danışmaq eijbdir.

Dadaş—Ada demirəm səsinə kəs!... əhməq səsinə kəs! Bu saat dərinə boqazymdan şyqardaram!

Fajiq əfəndi—Qardaş, belkə sən başqa çyr fikir ejləyirsən. Bu qədər bil ki, Qloridə bir bəyjk məktəb var. Mən də orada oqumuşam. Sənin oqlunu da oraja göndərirəm.

Dadaş (Təəcşyblə)—Pi...a...Mən o qədər əhməq dejiləm ki, başa düşməjəm.

Fajiq əfəndi—De jaxş... atan rəhmətlik, biz də istəyirik sənə oqlun gedib orada oqusun. Elmili, kamallı, mədəni insan olsun.

Dadaş (Tərəfə)—javaş jə boqazymda qalar, mənə aldatmaq istəyir (myəllinə) axır mollaşan! Eji b olmaşyn Əsədin anasş dejir ki, mən

uşaqımdan bir saat da ayrılmaram. İstəjirsən gedək bizim evə, gər anasız nə qıjamət qopardır.

F a j i q ə f ə n d i—Həqiqət bilmirəm sizin bu işinizə nə ad qojum?

D a d a ş—Mollaçan! İstəjirsən mənə dut burada bir yaxşy kətəklə. Lap vur başımda da jar. Məni bu tələdən qurtar. Allah xatırlıya mənə bu xatadan azad et.

F a j i q ə f ə n d i—Dadaş dəy! Sonra peşman olarsan. Amma o vaxt cara olmaz. Vaxt kecmiş olar.

D a d a ş—Nə ucun peşman oluram. Uşaqımdan əl cəkməmişəm ki?

F a j i q ə f ə n d i—(Tərəfə) Lap mən təəcşüb edirəm ki, dünyanı bu ısqıq vaxtımda, iji minçisi əsrdə belə də qəribə, nədən avam olurmuş?

D a d a ş (tərəfə)—Ax...bu mollalar da danışırılar ha!... Aj bunlar uzuncu olur ha!... (Müəllimə) Doqrusu mən sənə uşaq vermərəm. Mən uşaqımda kucədən tapmamışam. Jumişaqımda ilə dejiyəm. Gəyürəm qanmağırsan, mən: mən o qədər əhməq dejiyəm. Bilirsən ki, nə ejiyəm ha!...

F a j i q ə f ə n d i—Bundan artıq daha nə edəcəksən? Siz də dejişirsiniz ki, biz də atajıq, adajıq, Aj məşallah!...

D a d a ş—(irtməklənib oturdıqı jerdən hirsli qalqır) Mən kimdən əksigəm? Jəni sən bu kağızın aqıni-qarasını qandırdın, adam oldun?... Biz hejvan olduq? (Tərəfə) Buja baq, gər nə danışır.

F a j i q ə f ə n d i—Qardaş, mənə vaxtım joqdur ki, sənənlə savaşam. Sənənlə danışmaq vaxt tələf etmək, vaxt öldürməkdir.

D a d a ş—Necə? Mənə öldürmək istəjirsən. Məgər ölkənin ijiəsi sənən? Güç deji ki, mən uşaqımda vermərəm də...

F a j i q ə f ə n d i—Qardaş, get işinə. Sənənlə mübahəsə eləməyə mənə vaxtım joqdur.

D a d a ş—Hə, həm ildə uc-dört dəfə bir-iki vərəq cərəklərini uşaqımda verib pul alanda vaxtım olar!?...

Ə s ə d (Atasına)—Ata, bir az ədəbi danış, ejiyəm.

D a d a ş (Oqluna)—Səsinə kəs əhməq! Uzun danıma. Düş qabaqımda gedək (qayıdır müəllimə) sən də qalmajasan, məktəbin də (sonra oqlunu bojnunun arqından itələjir). Sür gedək, nədən. (Bunlar cəqandan sonra səhnənin arqasında uşaq aqlaja-aqlaja atasına deji):

Ə s ə d—Ata, nə ucun belə qejiy-qal edirsən?

D a d a ş (Oqluna)—Ada, demirəm səsinə kəs, joqsa, joqsa lap başımda əzərəm. Əhməqin biri.

F a j i q ə f ə n d i (jəlbəz)—İndi gəl belə adajlar ucun haqqı—səj elə; zəhmət cək; axırdə bu

da aldıqın myzd! Doqrusu bizim mysəlmanlar ucyn myəllim olmaqdan cətin əzab olmaz. Calı, vuruş, zəhmət cək, əzizlətdə qal, buna jalvar, ona jaqar, bunun ucyn iş dyzəlt... axırda razılıq əvəzinə səiys əsidəçəksən. Ah, bilməjirəm nə vaqt xejr və şərrimizi qarıb dost və dyşmənimizi tanjaçajıq (bu halda İsmajıl aqlaja-aqlaja icəri girir).

İsmajıl—Myəllim əfəndi. Mən oturub dərsini oqujurdum, lap nahaq jerə Sadaj gəlib mənə bir tərək vurdu. Az qalmışdı ki, lap jıqılıb qolum sınısın.

Fajıl əfəndi—İtil, cəhənnəm ol nadyrust. mən səni tanjıram, sən nə juvanın quşusan!

İsmajıl—(Aqlaja-aqlaja)—Elə siz həmişə Sadajın sözynə inanırsınız.

Fajıl əfəndi—Dəşynü dyjmələ. Paltarın dyzəlt, biədəb. Bu nədir qarın, dəşyn acıq gəlib qabaqında dajantmışan. Get Sadaj buraja sacıq (İsmajıl gedir. Səhnənin arqasında ucağan dejr:) Sadaj, Sadaj! Bujur, bujur, indi sən də mənim kibi naharsız qalarsan (Sadaj qorqa-qorqa gəlir və dajant).

Sadaj—Myəllim əfəndi, inanınız ki, mən hec bir şey etməmişəm. İsmajıl özy...

Fajıl əfəndi—(Onun sözynü kəsib) Sadaj, qulaq as; sən jetim olduqun ucyn allahın sə-nə rəhmi gəldi. Sən Əsəddən xoşbəxt oldun.

Daha onu göndərməjəçəgəm. Get hazırlan, sabah Qorjə səni göndərəçəgəm.

(Sadaj coq sad olub, o jan bu jana baqır).

Fajıl əfəndi—Nə ucyn mat-myətəl qaldın? Sabah jəqinən gedəçəksən. Get hazırlan.

Sadaj—Mənim qiymətli və səvgili myəllimim! Siz bu gyn məni ehja etdiniz. Allah sizdən razı olsun. Bilmirəm nə nəv' ilə sizdən razı-lyq edim.

Fajıl əfəndi—Get, əzizim! Umudvaram ki, az bir vaqta kamil bir insan olub öz vətəninə qajbdarsan. Vətən və millətinə xidmət edər-sən; Get elmin nuru ilə nurlan və camaata bildir ki, elm və mədəniyyət insanı xoşbəxt edər. Get allah sənə kömək olsun.

P Ə R D Ə

ТАҚИБ ВӘ НАҚИБ

BIR PƏRDƏLI PİES

ƏFRADI-MƏCLIS

1. T a q ь—çavan oqlan—qaraulcu
2. N a q ь—çavan oqlan—paraqçы
3. Q a r ь—ev jejəsi

Kasıb bir evdə vəqə olur.

(Taqıb əlində jajlıq icində ət, iorulmuş daxil olur, jajlıq mizin ystə qojur)

T a q ı b

A kişilər, belə gyn kecirmək olar? Geçələr sybhə kibi jatmajıb qaraul cək, bununla belə al-dıqıyn donluq da səni görməsin, gündə də bir dy-kancə gəlir ki, nə bilim bu geçə mənim dykanımb kəsiblər, indi gəl aldıqıyn donluqu da buna ver ki, xəçələtdən qurtarasan. Səhər cərəğini gynorta, gynortanıb aqşam saat 8-də jeginən. (Əti doqrama-qa başlar)—Bu gynləri çanımdan, boqazımdan kəsib var-joqumu vermişəm jarym girvənkə ətə, cunky allah olənlərinizə rəhmət eləsin, mənim rəh-mətlik nənəm deyərdi ki: balam çymə aqşamı oca-ğıyn altıyb boş qojma. Odur ki, mən də onun sə-zuny jerinə jetirirəm,

(Maşıyb jandırbıb əti tavaja təkər)—Bu biş-məkdə olsun, mən gedim saçıbdan saç alımb gəti-rim, cunky bu soqarıbin ystündən saç icməsəm əlysty əngəl eləjəçək (gedər).

(Bir qədərdən sonra Naqıb əlində çığər, evqa-ty qaralmbş gəlir.)

N a q ı b

Allah kəssin belə gyzəranı, allah! A kişilər, səhər-səhər damağıyn saq, acırsan dykanımb, bir tikə alıyb-veriş eləjəsən, (əlindəki çığəri nazir ystə qojar) hələ oturmağıyb gəyirsən, bir də gə-yrirsən girdovoj girdi icəri «Zaqrivaj jes!» Gynah-kar olursan, deyəsen «nə ucun, jənə nə olub be-gəm», bir də gərdyn, bir dyrtmə bojnunun ağıyna vurdu ki, «paşolt pirsidski lopatqa, sevədni pad-şah anadan olan gyny rabataj». Bəli baqladımb. Bu gyn belə getdi. İndi kəmal istirahətlə jənə dy-kanda oturub papaq tikirsən, bir də aqıçəsnik gəldi: «Ada, razve sənim ne znajəş ki, bu gyn padşah taxta cıqan gyn rabataj». Pah atamın, bu gyn də baqladıq. Nə bilim o biri gyn gəlir ki, bu gyn taxtdan düşən gyny rabataj. A kişi, tək padşah olsa jaxşədyr; bunun arvady var, oqlu var, qız var, nəvəsi var, nətiçəsi var, nə bilim iti var, qurdu var, ziri var, zibili var. A kişilər, lap adamı çana dojdurublar.

(Çığəri kətyryb tavaja təkək istədikdə əti gərə.)

Aha.... bu nədir?

(Qajbдыb çigəri mizin ystə qojar)

Burada ki ət var, bunu bura kim təkmyş olsun (fikirləşir)

Hə, jəqin ki, bu qarьнын işidir. Evi boş gəryb... jaxşь zalyьнын qьzь, indi sənə gəstərərəm.

(Tavanь gətyryb pəncərədən atar, çigəri tavaja təkьb qovurmaqə başlar).

Bu burada qovrulmaqda olsun, mən də gedim bir dəstə kəvər alym (gedər).

(Bir azdan sonra Таqь əlində çaj daxil olur, çajь mizin ystə qojub əti qovurmaqə getdikdə, çigəri gəryb təəçьylənər).

Т а q ь

Aha, bu nədir. Bu ki, çigərdir, ət ki, dənüb çigər olmaz. Aha, jəqin bu qarьнын işidir (qarьja tərəf) Aj sən əzyn ələsən, dejə dejə aşna, cьqдын oçaq başьna, sənin kibilərin xoruzunu coqdan qoltuquna vermişəm. (Ətəgilə tavanь gətyryb qarьdan atmaq istədikdə, gəlməkdə olan Naqь ilə burun-buruna toqunarlar).

Н ә r i k i s i

Раһо...

(Bir-birinə baqдыqдан sonra Таqьнын əlini tava jандьrdьqьндan, maşьнын ystə qojar və açьqь Naqьja баqar, Naqь əhərnijjət verməjib gedib çigəri qovurar). (Таqь təəçьylə).

Т а q ь

Balam, sən kimsən.

Н а q ь

(çigəri qurdalar)

Balam, bəs sən kimsən?

Т а q ь

Mən sənə bujuruğam, sən kimsən?

Н а q ь

Mən də sənə ərz edirəm, sən kimsən?

Т а q ь

Aha, bu jaxşь! Balam, sən burada nə edirsən?

Н а q ь

Əvvəl sən səjlə gərym, sən burada nə eləjirsən?

Т а q ь

Mən bu oçaqь qarьdan kirajə dutmuşam.

Н а q ь

Nə? Adə, mən ki, bunu qarьdan dutmuşam.

Т а q ь

Hə, həpənd balasь, həpənd! Getdikçə çaşьrsan ha!..

Н а q ь

Qьğьsmal oqlunun aqьz-burnunu vurub daqьdaçaqam (balaça qulajlanьr).

T a q ь

(ақылы)

Adə, ocaqym jalandan kirajə dutmuşam dedigin bəs dejiil, bir hejvərə-hejvərə də danşyrsan!

N a q ь

Adə, mənim otaqym adyna salmaq istəjirsən!? Allah vurub səni də, sənin babam da. Otaq mənimdir.

T a q ь

Adə, belə eləmə ki, jəxym ajaqymın altına, qol-qabırqanla hesablaşym ha!...

N a q ь

(Bir dyrtmə vurur Taqija)

Adə, kimin adə!

T a q ь

(Taqə da bir dyrtmə vurur)

Adə, sənin...

N a q ь

(bir jumruq)

Dejəsən lap başdan сығыrsan! Otaq mənimdir!

T a q ь

Xejir mənimdir (o da vurur).

N a q ь

Mənimdir.

(Vuruşurlar. Bu dəmdə qay icəri gəldikdə bunlar qəzəblərindən qayja bir necə jumruq dəjir. Taqə qayın qolundan jəryəb bir tərəfə cəkər.)

T a q ь

Aqy, de, gəym, otaq kimindir?

Q a r ь

Sənin.

T a q ь

(Naqija)

Gərdyn!

N a q ь

(qayın bir tərəfə cəkər)

Doqrusunu de, kimindir?

Q a r ь

(Naqija)

Sənin!

N a q ь

(Taqija)

Gərdyn ki, mənimdir!

T a q ь

Xejir, mənimdir!

N a q ь

Allah səni vurmuşdu (vuruşurlar, qay ağalığda əzilir),

Q a r ь
(døjylə-døjylə)

Aj balam, bir dajanьn, bura gəlin, oturun.
(Aralarьna girib hər ikisinin qolundan dutar,
hərəsini bir stul ыstyndə oturdub aralarьnda du-
tur Naqьja:)

Ev sənindir (Taqьja) Ev sənindir (onlar hər
ikisi də mat bir-birlərinə baqьrlar Qarь Naqьja).

Baq, sən gundyzlər dykana gedib aqsamlar
gəlirsən, (Taqьja) sən geçələr gedib gundyzlər
evə gəlirsən, mən də ki, sovsuz, kimsəsiz qarьjam.
Bu otaqь bir-birinizdən gizlin, hər ikinizə vermi-
şəm ki, bir nev' belə hej.... sizin də işiniz kecsin,
mənim də. Indi əpysьnyz.

(Hər ikisini miz ыstyndən əjdrib əpysьdyr.)

Bu gündə ki, çumə aqsamьdyr, dyjydən-zad-
dan bişirmiş olarsьnyz, jəqin ki, bu qoça qarьnyz da
jaddan sьqarmazsьnyz.

(Taqь və Naqь mat, məbhut çamaata baqьdь-
larьndan qarь ыsulluça sьqьb gedir). (Taqь və
Naqь hərdən bir-birinə baqьb gulyrlər və yzlərin
o jana sevirirlər).

T a q ь

Balam, sənin adьn nədir?

N a q ь

Bəs sənin adьn nədir?

T a q ь

Mənim adьm Taqь!

N a q ь

Mənim də adьm Naqь!

T a q ь

Sənətin nədir?

N a q ь

Mən paraqьjam, bəs sən nə işdəsən?

T a q ь

Mən də darqajam, darqa!

(Birdən ajaq səsi eşidilir, hər ikisi qarьja ge-
dib qarьnyz duturlar).

N a q ь

Aha, deyəsən gələn var, jəqin qarьdyr. Qojma!

T a q ь

(qarьnyz bərk dutur)

Bərk dut, məbada buraqasan! Zalьm qьzь jə-
qin ki, jeməgə gəlib.

Q a r ь

(qarь dalьndan)

Qorqmajьn icəri gəlməjəcəgəm. Postadan ka-
qьz var, onu gətirmişəm.

Т а қ ь в э Н а қ ь

Aldada bilməzsən, aсmaғьq.

Q a ғ ь

(o tərəfdən)

Əjlə isə qarьнь balaça aralajьn, kaqьзьь ve-
rim.

(Onlar qarьнь aralar, kaqьзьь Naqь alar.)

N a қ ь

(yстunу oquduqdan sonra)

Bu kaqьзьь sənədir, burada Taqь jazьььь.
(Kaqьзьь uzadar Taqьja).

T a қ ь

(alьь oqujur)

Xejir, sənindir, burada Naqь jazьььь.
(Kaqьзьь Naqьja vermək istər, Naqь almaz)

N a қ ь

Xejir, xejir, ələsən də Taqь jazьььь gərnə-
jirsən.

(Barmaqilə kaqьзььь arđьнь göstərir.)

T a қ ь

(aсьqььь kaqьзьь mizin ystə cьrpar)

Burada Naqь jazьььь.

(Naqь labud qalьь kaqьзьь oqujur.)

N a қ ь

Əzizim Taqь.

T a қ ь

Xejir, Naqь!

N a қ ь

Əvvələn ymdə mətəb vьçudunuzu allah taala salamat eləsin və sanijən, əgər bu tərəfin əhvalьn bilmək istərsəniz, mətəb buradadır ki, sən jola düşəndən sonra əminin get-gedə halь xarə-ləşьь, indi lap əlym halьndadır (tez kaqьзьь mizə ystə atar). A kişi dejirəm sənindir, dejirsən belə (bir jana cəkilir).

T a қ ь

(Bir qədər Naqьja baqьь oqujar)

Əvdə məndən başqa bir kimsə olmadьььndən, əminim ucun korluq kecir. Cynky mən bir tək ona lazььььça qulluq edə bilmirəm. Əmin xahiz edir ki, əlində su da olsa, od da olsa qojub gəlsin. Mə-nə bir nev' xidmət eləsin ki, bu gyn, səbah dьn-jadan gedəcəgəm, bəlkə bir nev' dərmanlar vasitəsilə babat olam. Əmin qьзьь sənə qurbar olsun. Gəl ki, əmin jazьььь. Bari hərdən bir dalьna alьь baqьda gəzdirərsən. Bəlkə təzə hava ilə bir ləzzət alsьn (Naqьja) Al, al mənim belə qolum qardaşьm joqdur. (Naqьja göstərir). Bax burada Naqь jazьььь bu kaqьзьь sənindir!

N a қ ь

Xejir, Taqь jazьььь, gəyirsən ki, nəqtə iki dənədir.

T a q ь

Xejir, nəqtə bir dənədir, ancaq jazanda qələmi bərk basəblar, qalın düşüb, ona görə iki dənə kimi görünür, al (uzadar).

N a q ь

Xejir, qələmi bərk basmağblar, həqiqətən, bişək, bişybhə iki dənədir.

T a q ь

(кақызъ başьна сырар)

Adə, dejirəm zəhərmar sənindir, aj sənin belə...

N a q ь

(sözünü kəsər.)

Adə, dejirəm: sənindir (bərkdən.) Adə, aşkar Тақырь görməjirsən!

İki dənə nəqtə qojulub, iki dənə.

T a q ь

Xejir, xejir, nəqtə bir dənədir. Jəqin janəndan milcək keçib, bir nəqtə qojub, ona görə Тақырь oqunur. Gərməjirsən, biri lap joqun, biri çunquşdur. Aja var, aja joq.

N a q ь

Adə sənindir, dejirəm, burada Тақырь jazılıb.

T a q ь

Nundur.

N a q ь

Tejdir.

T a q ь

Dejirəm nundur.

N a q ь

Mən də dejirəm tejdir.

(Vuruşurlar. Bir qədərən sonra qarь əlində başqa bir kaqьz daxil olur, o da düşər jumruq altına).

Q a r ь

Aj bala, aj balam, mənə öldürdünüz. Альныз postadan jənə kaqьz gəlib.

T a q ь

(bir-birlərinə baqьrlar.)

Bu da sənə gəlib.

N a q ь

(кақызъ алыг. Qarь gedir)

Baq burada lap aşkar Тақырьдг, dəxi bunun başqa şəkki, şybhəsi joqdur.

T a q ь

(alar baqar)

Balam, burada Naqьdг. Nun hərfi lap ađьn bilinir.

N a q ь

Xejir, səhvin var, tej hərfi aşkardır, burada keji-majəsa dejil: budur, budur iki dənə nəqtə səddi-İskəndər kibi durub gəzünün qabaqında.

T a q ь

(ləbyd qalır)

Allahu əkbər (kaqız alar, oqujur) Əzizim Naqı!

N a q ь

Xejir, Taqı!

T a q ь

*Salam duadan sonra jazıb sizə bildirirəm ki, əvvəlinci kaqız sizə göndərəndən iki saat sonra əminin lapdan çanı səqdi. Ələndə o rəhmətlik bu vəsiyyəti elədi: Mənim jatdıqım jerdə topraqın içində, kurdə qızıl var. Onu gətyərəsən, əmin oqluna da kaqız jazarsan ki, gəlsin (Naqıja). Baq bu kaqız mənimdir.

N a q ь

(çəld ələndən qapar və bir tərəfə cəkilər)

Xejir, burada aşkar Naqıdır (oqujur.) Ev-
-eşikdə olan-olmaz satarsınız və mənim syr-sy-
myklərimi kəc edib göndərərsiniz Kərbələja, Ora-
da o qızllar jəjib-icib keji edərsiniz!

T a q ь

(ələndən qapar. Bir tərəfdə)

Alia, keji elərsiniz. İndi sənin jolunu gəzləji-
rəm!

N a q ь

(daldan qapar)

Tez gəl, əz tərəfi... (Taqıja) Balam bu kaqız da, qabaqka kaqız da mənimki imiş, mən hec bi-
məmişəm (bykyb çibinə qojmaq istər).

T a q ь

Dajan, dajan səni allah vurmuşdu. Kaqız mənə ver (onun qolundan dutar. Naqın bərk itə-
ləjər).

N a q ь

Adə, itil o jana, mənim səfərim var!

T a q ь

Adə, səninlə dejiləm?

(Jarıssız mizin ystə jəqar, sonra Naqı durub
vuruşurlar. Səs-kyj düşər).

Q a r ь

(daxil olar)

Aj balam, jənə nə oldu.

N a q ь

Sən allah aj Qarın nənə, bir bunu oqu, gəryn
Taqıdır, ja ki, Naqı!

Q a r ь

Aj balam, mən oqumaq haradan bilirəm!

T a q ь

(aqlar)

Aj Qarь nənə. Allah ənlərinizə rəhmət eləsin. Mənim rəhmətlik əmim Allah rəhmətinə gedib, indi onun...

N a q ь

(onun sөzünü kəsər, aqlaja-aqlaja)

Xejir, aj Qarь nənə, o rəhmətlik mənim əmimdir, kaqьz mənə jazьbb.

T a q ь

(bərkdən)

Xejir, mənə jazьbb (qaşьnьr).

N a q ь

Xejir, mənə jazьbb.

(Vuruşmaq istəjirlər. Qarь aralaşdırьr).

Q a r ь

Nənə sizə qurban olsun, vuruşmajьnьz, da-jajьnьz, mən sөр gizlədim, hansьnьz tapsa, ka-qьz onundur. Hə, neçəsiniz, razьsnьz, ja joq?

T a q ь

Razьjam.

N a q ь

Mən də razьjam.
(Qarь jerdən sөр gөtyryb gizlədir. Naqьja.)

Q a r ь

Hə, tap gөрək.

N a q ь

(fikirdən sonra)

Ver bundan!

Q a r ь

(əlini acьr, sөр o biri əlindən cьqr.)

Baq, uduzdun (kaqьzь aьb Taqьja verir) baq, daha vuruşmajьnьz, kaqьz bu kişinindir (ge-dir). (Taqь şad olub ora-burasьnьz dyzəldir.)

N a q ь

Istər lap fələk gəlsin, əlsən də kaqьz mənimdir ki, mənimdir.

T a q ь

(nəvazişlə)

Balam, atam oqlu, baq bu kaqьz mənimdir, ystyndə əmim qьzь İsmətin adь jazьbbdır. Atasь Jafuməli mənim əmimdir ki, Allah rəhmətinə gedib, mən də Mirzə Əskərin oqlujam. Atam Kərbə-laja gedəndə məni əmimə tapşьrmyşdy. Əzy də jolda Baqdadda Allah rəhmətinə getdi. Odur ki, əmim məni əzynə oqulluqa gөtyrmyşdy.

N a q ь
(təqəjjyr halilə)

Sən Mirzə Əskərin oğlusan. O da mənim
əminidir, mən də pərəqə Jafuməlinin oğlujam.

T a q ь
Vaqsej, əmi oğlu.

N a q ь
Naqə əmi oğlu (hər ikisi qucaqlaşanda pərdə
dysyr).

P Ə R D Ə

JOQSULLUQ EJB ƏEJİL

İKİ PƏRDƏLİ MƏNZUM PİES

*Ostrovskidən iqtibas
edilmişdir*

ƏFRADI-MƏÇLİS

H a ç ь D ə m i r—Jətmis yaşında bir taçir.

S ə f ə r—Səfalətə düşmüş, qırq yaşında haçь
Dəmirin qardaşь.

J u s i f—İirmi beş yaşında fikri acьq, haçь Dəmi-
rin mirzəsi.

Ə h m ə d b ə j—Mülkədar bir bəj.

Məçlisə lazьm olan şeylər:

Dəşək (ystyndə haçь Dəmir oturmaqə)
Stol, dəftər, kaqьz, cotqə, qalendar, sandalja,
dəmir sandьq, dəvat, qələm.

BİRİNÇİ PƏRDƏ

Məclis vəqə olur Haşşın hücrəsində, M i r -
z ə J u s i f stolun daşında oturub hesaba
baqır:

S ə f ə r

Qardaşmdır Jusif, bu itaçir baş,
Mən də onun kicik, doğma qardaş;
Bir az burda isinməkəyn qoj gəlim,
Titrəjirəm, dutmur sojuqdan əlim.

J u s i f

Ejbi joqdur, gəl qardaşım, Səfər gəl,
İstəsən də jat, bir qədər də dinçəl.

S ə f ə r

Qovmazsan ki, məni Jusif burdan sən?
Baq sojuqdan titrəjirəm gəyrsən.

J u s i f

Bu nə sözdür, hec belə şey olarmı
Mysəlman da qonaqıñ qovarmı?

S ə f ə r

Jusif, Allah xoşbaxt ejləsin səni,
Dyz bir ildir qardaşım qovub mənə
Bu dərbədə Səfər qadañ alsın,
Qoj dərdimi dejim qəlbim boşalsın:
Nə qədər ki, pulum, malım var idi,
Mənə hər kəs joldaş idi, jər idi,
Hər jerdə aş vardı, orda baş idim,
Xana qardaş, bəjlərə joldaş idim,
Məst ikən molla evinə gedərdim,
Bir syfrədə coq vaqt nahar edərdim:
İndi hec kəs salamıñ almajır,
Joldaşlar da məni jada salmajır.
Ujdum bu ahmaq icgijə, qumara,
Qojdum pulu xanəndəjə, qəzlərə!..
Aşna dediklərim məni sojdular,
Axır məni jaman gynə qojdular.

J u s i f

(onun sözyuy kəsərək):

Jaxş indi ki, sən bunu dujursan,
Nəcin qumara, icgijə ujursan?

S ə f ə r

Nəcin? Bu aşkar şeydir, ahmaqıñdan
Bədbaxtlıqdan, jəqin ki, sarsaqıñdan.

J u s i f

Gəl tərک et icgini, olma qumarbaz,

S ə f ə r

Sən bilmirsən Jusif, türk etmək olmaz;
Kimsə ki, dyssə belə pis bir jola
Coq cətindir bir də o aqıl ola.

J u s i f

Neçə? Nə jol?

S ə f ə r

Dinlə şərh-i-halымъ!
Ooq nəql edim sən də bil əhvalымъ:
İirmijdi atam ələndə jaşым,
Ajrılmaq istədi məndən qardaşым.
Gər danıssam mənə neçə ajırđь,
Mулkун соқун өз adьna qajırđь.
Bu... uzundur, Allah özy alimdir,
Mənim bu qardaşым neçə zalimdir.
Hər nə isə, axır mənə bəlyşdy,
Mулklər ona, mənə pul, veksil dyşdy.
Mən də burdan hajđь, getdim Tiflisə,
Joldaş oldum hər nəhlə, hər pisə,
Traqtirdə, duxanda, padvallarda,
Kef elədim, teatroda, ballarda.

J u s i f

Teatroja getmək gətirməz noqsan,
Gərər o gyzgydə öz ejbini insan.

S ə f ə r

Məgər hec bir ajьq olurdum geçə,
Ta biləjdim artist ojnajьr neçə?

Anlamьrdым əsla hara gedirdim,
Gedib jar joldaşь qonaq edirdim.
Kefli idim, pulum nə qədər vardь,
Ancaq ajьldым onda ki, qurtardь.
Baqđым gərđym, nə tas qalьb nə hamam:
Сьqмыş əlimdən var-joqum bittəmam.
Gənlым icgi istəjir nə etməli,
Pul da joqdur kimə, hara getməli?
Dutdum satđым birçə-birçə paltarь,
Nəjim vardь: kyrky, bərky, salvarь.
İndi gəyirsən bu gyn də lailəç,
Bu qьş fəslə ənim cьndьr, qarnым aç,
Hardan getsəm baqьr mənə çamaət,
İnan ki, əldyrьr mənə xəçələt.
Bir qərijim joqdur çibimdə, açam!
Bir gynymun ruzisinə məhtaçam.
Ancaq oqruluqa gəlir gumanым,
Joq, ona da razь olmur vicdanым.
Sojuq dəjib, baq qurutmuş belimi,
Ovuşdurub havxururam əlimi.
Dьrnaqlarым donur, jərə dəjyrəm,
Əz-əzumu jorulunça səjyrəm.
Səhər tezdən tingələrdə dururam,
Gəlib-gedən məxluqa baş vururam,
Bundan, ondən qəpik, qruş alьram;
Ye gyn-ye gyn coq vaqtь aç qalьram.
Joq bir adam gedib dərdimi dəjim,
Sən de gərym nə qajьrым, nəjləjim.

J u s i f

Bu jaramaz, joq, cara tap başna,
Mənlə olsa jənə de qardaşna.

S ə f ə r

Joq, demərəm, cün bir dəfə getmişəm.
Aqlajaraq dərdimi ərz etmişəm.
Qovdu məni, dıydım ajaqlarına,
Coq jalvardım arvad-uşaqlarına.
Dedim: saqla məni qul olum sənə,
Qardaş joq, saleh oqul olum sənə.
Dedi: joqdur hec şeşə lijaqətin.
İtil burdan basar məni nikbətin!
Nə etməli, Allah versin bələsən,
Napak qulun haq dinlər iddiasən.
(Jusif istəyir səqarəb ona pul versin)
Jusif! Mənə pul vermə... jə'ni joq,
Dejirəm ki, versən, az ver, vermə coq.

J u s i f

Bujur, nə qədər istərisən verərəm,
Səndən mægər myzajəqə elərəm?

S ə f ə r

O, aq puldur istəmirəm, qoj dursun,
Bu bir şahh hələ bəsimdir bu gyn.
(Haç Dəmir daxil olur.)

H a ç b

Sən burdasan, sənə kim verdi ryxsət?
Bir də bura gəlməgə etdin çyr'ət?

Deməmişəm bu ətrafa dolanma,
İtil burdan, daha artıq dajanma!
(tərəfə)

Baq, baq buna: yz-gözyndən bit jaqır,
Məsx olubdur, insana da oqşamır.
Səxsi dutanda allahın qəzəbi,
Əlbəttə ki, özy olar səbəbi.

S ə f ə r

Qardaş sənə birçə kəlmə sözym var
(Haç sözyunə kəsərək)

H a ç b

Səq bajıra etmə buran mürdar.
Get, get hələ bu saat şuyqym coqdur;
Danışmaqda sənənlə vaqıym joqdur.
(Səfər geçir, Haç səkib hycrənin
qarışın örtür)

H a ç b

Jusif, bu gyn bir jaxş fikr etmişəm,
Aqsubəyli Əhməd bəj, eşitmişəm
Bir az pul istər edə myamələ,
Artıq tənzil ilə bir necə ilə.
Fikrim budur onu səqarətm qonaq,
Az pul verib kəndini girov alağ.
Və'də tamamında işi dyzəlməz.
Nə ki, fər'in, əslin də verə bilməz.
İldən-ilə şişib artar tənzili,
Təzələrəm nastojqajla veksili.

Sonra sьqardaram kəndi əlindən,
Dolanarьq fariq-bal hasilindən.
Bir nəfər də var aramьzda dəllal,
Тамьrsаньмь? Binəkdar Susan baqqal.
Bir az şeј də ona rьsvət verərik,
Gələcəkdə kəndə feјələnərik.

Sabah gələcəkdir jəqin o bizə.
Sən də nahar jeməgindən gьndьzə.
Aqşam olcaq tez gəl bizdə şam elə,
Jaz kaqьzьn işi tez tamam elə.
Mən gedirəm, var qeјri jerdə işim,
Aнcaq bununcundu bura gəlişim.

(Haşь gedir, Jusif jalьnьz tərəfə)
Gəyrьsyzьmy neçə qara vьçdandьr,
Insan çildində jьrtьşь heјvandьr.
Utamьr da, deјir mən mьsəlmanam,
Haşьjam, mө'minəm, əhli-qur'anam.
Gəryuz neçə pambuqla baş kəsir,
Əz doqma qardaşь sojuqdan əsir.
Kəlməciğin qьşьb ona verməјir,
Artьq-artьq min_min jaman sөz deјir.
Hər gьn gedir camaatla namaza,
Başlayьr məşçiddə rəzy-nijaza.
Bьşьn vurdurmuş, uzatmış saqqalь,
Aqьzьn etmiş qьrəqь pəndir motalь.
Əldə təsbih, dodaqlarьn tərpədir;
Xalq da elə zənn edir ki, zikr edir.
Halbu ki, tənzinin saјьr pulunun,
Səhrin jetim, jesirinin, dulunun.

Bu fənd ilə əldən alьr var-joqun,
Qəbul edir dolaşьdьrьr az-coqun;
Sonra verir, gөjə sьqsa da yuz,
Gөj əskijə dyujьmləјir gьynьy.
Mən də onun aşьqьna Səfəri,
Tarьb verəçəјəm həmin xəbəri,
Geçə gəlsin, həm qoj jesin aşьndan,
Əhməd bəјin janьnda qardaşьndan,
Pul istəјəndə kəsilər iləşь.
Az da olsa boş jola salmaz Haşь.
Qoj hьçrəni baqlajьm durum gedim,
Səfəri bu işdən xəbərdar edim.

P Ə R D Ə

İKİNCİ PƏRDƏ

Нацьпын еви бир нецə дənə stol və миз дү-
зүлүб, лампа јаныр, Наць әйлəшмишдир, Јусиф
daxil olur.

Н а щ ь

Jusif, gəldin, gəl әjləş gərək nə var?

(Jusif әjləşir)

J u s i f

Saqlıqıңız, gəlməјibdir bəs olar?

Н а щ ь

Neçə olar? Јalıbzça bir Әhməd bəј,
Nəkərsiz, Јoldaşыз bura gələçək

J u s i f

Bir adamь tək saqlımazlar qonaq,

Н а щ ь

Bu nə sөzdyr, hələ uşaqsan, uşaq.
Nə var xalqь јықыb bura dolduram,
Istəјirəm mən bəјə tələ quram.
Bir az da qəlb pulum var hec bilinməz.

Verrəm ona xarçlana ja xarçlanmaz,
Назыр veksil kaqьыз var, jazarьq,
Onun ucun bir dar quju qazarьq,
Bu məl'una hər nə eləsən azдыr,
Iegicidir, fasiqdir, binamazдыр.
Qəlb pulu verərik ona tənzilə,
Həmin burda qol qojdurruq veksilə.
Sonra getsin ha cьqьrsьn, baqьrsьn,
Hər nə gəlsə əlindən, qoj qajьrsьn.

J u s i f

Наць, bəlkə işin ysty acьlar,
Xalqьn јанында bizi rьsvaj qьlar.
Qət'-nəzər ondan da bədtər daha,
Odur bu iş acьq gələr allaha!..

Н а щ ь

Јoq, јoq sənin bu fikrin boş хəјaldыр,
Bu cьr adamlarьn malь həlaldыр.
O Allaha, peјdəmbəгə inanьыr,
Acьq сахьr icir, qorqmur, utanьыr.
Alimlərin dalьsьnça danьььr,
Dindən-dondan cьqьb соq azqьnлаьыr.
(Bu əsnada Səfər daxil olur, Наць durur və
qəzəbli bir halda)

Н а щ ь

Sənə kim rьxsət verdi gəldin bura,
İtil, itil get cəhənnəmə, gəra,

J u s i f

Haçь, sənin yrəgin ki, daş dejil,
Saildir bu, dutaq ki, qardaş dejil.
Nə ejbi var, qoj əjləssin, şam jesin,
Ondan sonra qovsan, jenə qov getsin.

H a ç ь

İndi jad adam gələcək, mən necə,
Qojum onu burda qalsın bu geçə.
Göyrəsənmi aqzından nə ij qoqur?
Xalq janında başımь jerə soqur.
Nə ki evə, təjləyə də qoimazlar,
Bunu ta bil ki, şal, qaşq oqurlar.

S ə f ə r

Mən bilmirəm insanmьsan, ja hejvan?
Beş dəqiqə səbir qılsın bir dajan!
Qoj sözumь dejim, birçə qulaq as!
Pis danьssam qovdur, döjdyr, daşa bas.
Duzdyr çavanlıqda joldan azmьşam,
Öz-özümьcün dərin quju qazmьşam.
Səhv etmişəm pis olubdur myrəbbim
Sən atsan da atmaz jəqin ki, rəbbim
(Haçь kəməli-kydurətlə yzın bundan o tərəfə
cevirib açqıls dırsəklənib ona baqьr)

S ə f ə r

Göyrəsən ki, qardaş ömrym durtarmьs,
Belim bykylmьs, saqqalm aqarmьs.
Naharsьzam, sojuqdan dutmur əlim,
Əlmək istəjirəm, catmьr əçəlim.

Hamallьqə, fə'ləlijə, joq çanьm,
Nə vaqtadək sailliklə dolanьm.
(Səfər dizi ystə cökmyş jəlvardьqь halda
Əhməd bəj icəri girir və dajanьb hejrətlə on-
lara baqьr)

S ə f ə r

İnsafa gəl, cevir məni başьna,
Allah usun rəhm elə qardasьna;
Jerdə qalınmaz gözdən aqan bu jaşlar,
Əlbəttə ki, Allah qulun baqьslar.
(Əhməd bəj salam verir, Haçь qajьdьb onu
gördykdə ajaqə durur)

H a ç ь

Baqьslajьn məni bəj çənablarь,
Xoş gəlmisiz, bujur, bujur juqarь.
(Əhməd bəj əjləşir, təaryf qajdası!)
Ə h m ə d b ə j

Əhvalьnьz, xuda hafiz, ja Allah,
Ejimisiz, Jusif aqa? Səfər, pah!
Görykmyrsən, nə qajьrsən, nejlirsən?
Coqdan bizim tərəflərə gəlmirsən.
Bundan qabaq maqьl, gəlib-gedərdin.

S ə f ə r

Jaxşь oldu, sən də təşrif gətirdin!
A bəj, sən də bir qulaq ver sözymə,
Nahaq danьssam dur, typr yzymə.
Mən dejirəm bizim Haçь dadaşa,
Harda lazьm olar qardaş qardaşa?

Göryrsən ki, nə kökdəjəm, nə gündə,
Kafirin də rəhmi gələr görəndə.
Qovma məni bu hallı az utandır,
Birçə qarın cərək verib dolandır.
Javan cərək tapsam hec dərdim olmaz,
Janyram aj qardaş, tystym dujulmaz.
Bu mən, bu-sən, bu qılınçın, bu başın,
Joqsulluq ki, ayyb dejil qardaşım.

Н а с ь

Bəsdir, daha nahaq janma, alyşma,
Aparma bejnimi uzun danışma!
Bu qədər bil aləm dənşə pilova,
Pup eləjib gözün dyssə ovçuna,
Qarışdırram unu toza, pejinə,
Bir dyju, bir suluf vermərəm sənə!
Hejif dejil sənə mənim cərəjim,
Yzunu gərçək bulandır yrəjim.
Adın qojmusan mə'min, mysəlman.
Amma geçə-gyndyz lyl, qənbər piyan!
Utandırsan, bu nə qandır, nə ardır,
Mysəlmanlıq özü səndən bizardır!
Dur ajaqda, dərxərdmə coq məni,
İtil, joqsa syrytdyrəm lap səni!
(Səfər durub gedir, Əhməd həj Haçya təəç-
çyb və qeizlə dejir.)

Ə h m ə d b ə j

Haçy, mən hec belə bilnəzdim səni,
Başqa çyrə aldatmışdılar məni.

Nə inki səndən mən pul gətyrmərəm,
Evində də bir saat oturmaram.
Burda cərək jejib getsəm jatmağa,
Juqumda gərəm ilan, qurbağa.
Qardaşına rəhm etməjən bir nəfər,
Başqasılə jaxşymə rəftar edər?
Joq, joq səndən kənar olmaq jekraqdır,
Səndən qacan dərd, bələdan uzaqdır.

(Durur getməjə, Jusif mytəvəççeh olub dejir):

J u s i f

Bəj əfəndi, zəhmət cək, bir az dajan,
Getməlijəm mən də sənislə burdan.
Bir-iki sözym var Haçya qoj dejim,
Buna xidmət istəmirəm eləjim.
(Sonra Haçya mytəvəççeh olub dejir)
Nə zylm olubdur sənə çənab Haçy,
Bu nevlə olmusan qanb açy?
Bir fikr elə jetmişə catmış jaşın,
Oqul, uşaqın joq, var tək bir başın.
Mysəlmanam dərşən, zəkət verməzsən,
Nəzry-nijaz, ehsan, xejrat verməzsən.
Bir qəpikdir sənin otuz iki dişin,
Geçə-gyndyz fikrin, sənətin, işin:
Bunun onun malın mənqirləməkdir,
Bir fikr elə, özün bu nə deməkdir?
Məgər sənin joqdur həjan, abirun,
Dutalm ki, jəqдын oldun da Qarun.

Səndən sonra gərym kimə qalaçaq.
 Арвадынь бир başqasə alaçaq.
 Dəvlətinə sahib olub jejəçək,
 Ruhun ucun muxəmməslər dəjəçək.

Н а ç ь

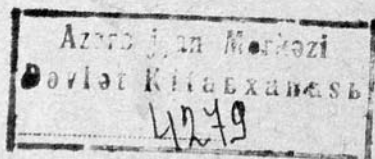
Artəq, uzun danışma, hərəzə qoduq!
 (Jusif Əhməd bəjin əlindən dutub kənara çə-
 çyr və dejir)

J u s i f

Gəl Əhməd bəj, bundan uçuz qurtulduq,
 Joqsa sojaçaqdə sənin dərini,
 Aqlar qojaçaqdə jetimlərimni.
 Mənim də şej verməjəçək bahama,
 Xatadər javuqluq bu çyr adama (çyqrlar).

1912

П Ə R D Ə

KITABIN ICINDƏKILƏR.

	Səhifə
Abbas sihhət haqqında	9
Abbas sihhətin tərcüməji-hal	20

SIHƏTİN ŞEİRLƏRİ

1. Oquçularəma	27
2. Tərciməji halım və ja Hololo	29
3. Sair	31
4. Bəjani hal	32
5. Şair və şe'r pərisi	33
6. Əly şəhər	44
7. Şamaxə zəlzələsi	46
8. Bahar aqşamə	49
9. Əkrəm-bəjə nəzirə	51
10. İstiqbal bizimdir	53
11. Myselman yrafalarə	55
12. Əzlərin sevənlərə	57
13. Dilbəri-Hyrijjətə qit'ə	59
14. Juqu	60
15. Şərərə	62
16. Fərjədi-intibah	64
16. Fərjədi-intibah və ja Amali-vətənpərvəranə	64
17. Aləmi-islamə	66
18. Vavejavi nifrət	68
19. Ələzət nədir?	70
20. Alimnymalar	73
21. Əhmədin qejrəti	75

Səhifə

22. Tərəqqi və təbiətin qanunu	79
23. Dərja kənarında	81
24. Olmalı	82
25. Şeir	84
26. Jaj keçəsi	86
27. Jaj səhəri	88
28. Əkinçi nəqməsi	90
29. Qəş	91
30. Füzulinin bir qəzəlini tərbə'	92
31. Xəbərdar və ja zindan qaravulu	94
32. Bir vərəqdir kitab xilqətdən	97
33. İnsan vəzifəsi	98
34. Şikajət	99
35. N. Jaratəşvili nəşidələrindən	100
36. Əmir Xysrov Dəhləvinin oqluna nəsihəti	102
37. Jadındamıdır?	104
38. Məst və ja sərxoş	106
39. Nəşə	107
40. Bir məktuba cavab	112
41. Sabir	114
42. " «	116
43. Jazmam!	118
44. Bəradərim Fridunbək Kəcərli çənablarına	120
45. Xaçə Hafiz	123
46. Şejx sə'di	124
47. Mərsija	125
48. Bir məktuba cavab	127

II

ÇOCUQ MƏNZUMƏLƏRİ

49. Firdosyl-Ətfal jaxud coşuqlar baqqasə	131
50. Ana və oqul	133
51. Məktəb şagirdi	135
52. Jatmış uşaq	137

Səhifə

53. Kəc	138
54. Ana və bala	140
55. Gyllərin bəhsi	142
56. İki uşaq	144
57. Qarə və qulluqəularə	146
58. İlk bahar	147
59. Gəl və cəj	149
59. Quşlar	151
60. İki dana	153
61. Tənnəbi	155
62. Tylky və qurt	156
63. Tylky və mejmun	158
64. Gyn və kylək	159
65. Çytey və ilan	161
66. Qurt və quzu	162
67. Ullaq və aslan	164
68. Jaz	166
69. Bir məktəbdə imtihan	167
70. Kyeə uşaqə	169

III

TƏRÇYMƏLƏR

71. Uequn və ja ueurum	173
72. Qəş jolu və ja qəş səfəri	175
73. Qaracəlar	176
74. Qəş	178
75. Qafqaz	179
76. Suda boqulmuş	181
77. Gəzərəmsə	185
78. Pejqəmbər	187
79. " «	189
80. Mitsiridən	191
81. Haçə, Abreq	208
82. «Tereq'in sevgəti	223

	Səhifə
83. Uc xurma ağacı	225
84. Qanlı	228
85. Cərkəslər	235
86. Mybahəsə	241
87. Vətən	245
88. Ərdə mələk	247
89. Həri	249
90. Həjat	251
91. Zindan	253
92. Dənəşmə!	255
93. Məjəs geçəsi	257
94. Səj kənarı	264
95. Jaj geçəsinin aqşamı	266
96. Pajız	267
97. Taxıl bicini	268
98. Dilənci	270
99. «Dibində»	272
100. Jaj səhəri	273
101. Uşaqlıq xatirəti	274
102. Jaj səhəri	276
103. Ana duası	278
104. Dustaq	279
105. Vətəni jada salmaq	281
106. Kim mənə jəvəqraqdır	283
107. Jaqləşdan sonra	285
108. Pajızın nişanaləri	287
109. Aq paltar	288
110. Qış	292
TƏRÇİMƏ EDİLMİŞ COĞUQ MƏNZUMƏLƏRİ	
111. Qış geçəsi	295
112. Qış sabahı	297
113. Pajız	298
114. Sykut	299

	Səhifə
115. Həjəcanlı nəqmələr	300
116. Qitə	303
117. Ədalət	304
118. Lə'nət	305
119. Qaraqış və arı	306
120. Zəhmətkeş aji	308
121. Aji və arılar	310
122. Fil və alabaş	311
123. Balıq, ərdək və xərcəng	316
124. Sazandalar	314
125. It və kəlgəsi	316
126. Sərcə və qırqı	317
127. Qarışqa və milək	318
128. Baqca	320
129. Aji və şir	321
130. Ot bicini	322

BİR MƏÇLİSLİ QOMEDIYA

Əsli ermənicədən əxz və iqtibas edilmişdir

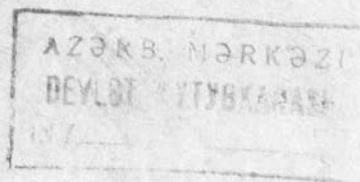
131. Neft fantanı	323
-------------------	-----

BİR PƏRDƏLİ UŞAQ TEATROSU

132. Cihəlat səməərəsi jaxud bir jətimin xoşbəxtliyə	349
--	-----

BİR PƏRDƏLİ PIJES

133. Taqı və Naqı	367
-------------------	-----

Baş mətbuat müdirliyi müvəkkilliyi № 8421. Sif. № 1174.
Tir. 3000 İstehsalata veril. 21/XI—34, Səpə imz. 3/III—35.

Səpə listi 12 7/8. Kağız formatı 62×94 1/32.

Azərbaycan mətbəəsində basıldı «26-lar adına» Kitab Sarajı.
Bakı, Əli Bəyramov küçəsi

1935

206